

the church, paying an average pew rent of \$7.50 and contributed nearly \$10,000 to various collections taken up in church. By 1952, his last full year in the parish, the number of families would drop to about 700 (comprising about 3,000 members yet the total annual revenue would be in excess of \$50,000 and the congregation would still be debt free).

With the help of nearly 2,000 active members belonging to fifteen parish societies and clubs and with the collaborative zeal and leadership of half a dozen annually chosen parish committee members, Fr. Ciesielski was able in the early years of the depression to bolster the parish income considerably. In 1932, the income from extraordinary sources amounted to over \$20,000 while ordinary sources of revenue brought in about \$14,000. In certain years, the extraordinary revenues were almost double the amount of the ordinary income. Without willing and enthusiastic lay cooperation this would have been impossible.

P.R.C.U. ANNIVERSARY MASS

Some of the trustees who served the parish with dedication during Fr. Ciesielski's pastorate included Martin Szczesny, Joseph Jagla, Basil Lemke, Joseph Pilarski, Theodore Rozanski, Jan Kaminski, and Stanley Rozycki. Especially active among the parish organizations were the Altar Society, the Young Ladies Sodality, the Christian Mothers, the Holy Name Society, the Third Order, the L.C.B.A., the Living Rosary, the St. Albertus Foresters, and the Children of Mary. Important services were also rendered by the Polish Ladies Alliance, the Polish Catholic Union, the Lady Foresters, the Choir, and the Ushers Club.

The Young Men's Club of St. Albertus Parish continued to display its athletic prowess to the envy of its defeated and chagrined neighbors. In June, 1937, one of the victim parochial teams succeeded in getting the St. Albertus softball team temporarily suspended from participation in the CYO softball league for allegedly using three ineligible players. The suspension followed upon the protest of the manager of the Sweetest Heart of Mary team after it had been defeated by St. Albertus in a crucial contest.

2. SCHOOL DECLINE AND ANGLICIZATION

Like the congregation, the parish school of St. Albertus also experienced difficulties during the depression years and never fully recovered from them, in spite of the dedicated efforts of the Felician Sisters and Fr. Ciesielski.

The enrollment statistics provide clear evidence of the declining trend that held St. Albertus School in its vice-like grip from 1932 to 1953, throughout Fr. Ciesielski's pastorate. Two main sources of statistics indicate this decline. The Kenedy Catholic Directories (which follow the calendar year and give the statistical status as of January 1 of that year) begin with 934 pupils in 1932 and close with 383 students in 1953. The big dips in enrollment occurred in 1935 (down to 702 children), in 1939 (down to 614 boys and girls), in 1943 (down to 523 pupils), in 1946 (down to 455 students), and in January, 1953 (down to 383 enrollees).

The Catholic Directories also signalize the accompanying staff shrinkage of teaching sisters assigned to St. Albertus School. In 1932 twenty Felicians comprised the faculty, while in 1953 only nine made up the teaching staff. Closely following the student enrollment shrinkage, the diminution of the number of teachers appeared markedly in 1935 (fourteen nuns), in 1939 (thirteen sisters), in 1943 (eleven sisters), and in 1946 (nine who continue in this total till January 1953).

Sister M. Tullia who has written the best (but unfortunately unpublished account of St. Albertus School) gives a different set of enrollment statistics derived from extant (though incomplete) Felician school attendance records. Following the interlocking academic (rather than the calendar) year, her figures begin with 650 children for 1935-36, then drop to 566 pupils for 1939-40; the figures dip to 445 children for 1945-46, and conclude with 402 enrollees in 1952-53.

Sister Tullia's statistics also indicate an accompanying diminution of the number of teaching sisters of St. Albertus School during this period. In 1935-36, fourteen Felicians made up the faculty; in 1942-43, the staff was reduced to ten nuns; by 1952-53, there were nine sisters (including the principal who also

served as a teacher, a practice discontinued since 1894).

The school principals during these two difficult decades were Sisters M. Leandra (1929-33), M. Frumentia (1933-35), M. Febronia (1935-36), M. Clemensa (1936-37), M. Marcella (1937-43), M. Mechtylda (1943-47), and M. Alcantara (1947-53).

Other remnantal statistical references to St. Albertus School — both manuscript and published — betray similar disparities in chronological organization of data and annual totals but they agree on the progressive diminution of enrollment and faculty during Fr. Ciesielski's pastorate. One of the more interesting published summaries, useful especially for comparative purposes with the preceding half-century record of the school appeared in *The Polish American Encyclopedia* edited by Rev. Francis Bolek. The summary claimed a total school enrollment of 75,294 pupils for the seven decades from 1879 to 1948, broken down as follows: "1879-1894 . . . 9,852; 1894-1904 . . . 13,843; 1904-1914 . . . 14,356; 1914-1924 . . . 14,724; 1924-1934 . . . 12,519; 1934-1944 . . . 7,433; 1944-1948 . . . 2,567."

By 1948, too, (according to Fr. Bolek's summary), St. Albertus was "not a purely Polish school though most of its students are of Polish origin. Besides Poles there also are . . . Italians, French, Mexicans, and Germans." This mixture of nationalities signaled the school's second significant trend during Fr. Ciesielski's pastorate — a progressive diminution of bilingualism in the instructional program along with the steady extension of monolingualistic Anglicization of the curriculum.

The trend, however, derived its impetus from a variety of factors, one of which went back to Rev. Joseph Herr's American-mindedness and its application to the bilingual curricular program revised for use in the new school built in 1917; the revision called for the reduction of the number of courses taught in Polish so as to turn the balance in favor of English as the predominant instructional language. This first curtailment of the use of Polish as a language of instruction in the bilingual program of St. Albertus School had won the support of a segment of the congregation that adopted a new "Polish attitude" after World War I. Poland, now free and independent, no longer needed to be kept alive in the speech and memory of its migrant sons and daughters before an indifferent or hostile world. Poland could, and would, take its destiny into its own hands and once again assume its rightful place in the family of nations.

This view appealed particularly to numerous native-born Detroiters of Polish ancestry who now felt impelled to move more vigorously into the mainstream of Detroit's political, economic, social, and cultural life. More and more of them (with exceptions, of course) found bilingualism not only too difficult to master and practice but also an increasing handicap in acquiring and speaking an accentless middle-American English. Others experienced some frustration in learning to speak Polish in a way that would not bring smiles of amusement or derision from educated Poles. Only very few had the opportunity to continue their study of Polish beyond the elementary grade school level.

As a result, beginning in the 1920's and continuing into the 1930's, Polish gradually began to decline as the speech of a steadily growing number of once Polish homes. Children came to the parochial school with a continually diminishing knowledge of the language. By the 1930's, when Fr. Ciesielski was

pastor, parents who themselves spoke little or no Polish at home, began asking the school to excuse their children from attending Polish classes.

A more significant shift in the direction of Anglicization appeared during Fr. Ciesielski's pastorate in 1936, when Rev. Carroll F. Deady, diocesan superintendent of schools, issued special regulations for all parochial grade schools. Aimed at standardizing both the curriculum and the methods of instruction, the directives called for the rotation of subjects according to specified cycles, the use of standardized unit systems in teaching specific subjects, the limitation of the regular curriculum to certain specified subjects, the exposure of students to different teachers during the same school year. All this had repercussions on the Polish portion of the school's bilingual instructional program.

Since the diocesan unit system made no provisions for teaching a foreign language (and at the same time required that all religion courses follow the English language unit system), the Felicians had to devise special additions to the diocesan instructional plan. After three years of experimentation, in October 1939, (shortly after the Nazi invasion of Poland), the Sisters put to use a supplementary program which added a daily period of Polish to each of the eight years of schooling. Grades One through Five received instruction in Polish reading; Grade Six learned Polish grammar; Grade Seven studied Polish history; and Grade Eight was taught Polish culture.

Now a supplementary subject in a wholly Anglicized curriculum, Polish encountered still another diminution during and after the second world war, as a result of the blurring of the formerly clear outlines of the Polish character of the neighborhood that made up the geographical and demographic area of St. Albertus Parish. Once readily discernible to any visitor, these neighborhood outlines began to shift and eventually to disappear with the increasing influx of non-Polish residents — chiefly Blacks with some Mexicans, and a scattering of Italians, Germans, and French partly intermarried with the Poles and partly removed from neighboring parishes.

The St. Albertus Church and school were still there in the neighborhood. On Sunday mornings the old parishioners still rallied from near and far to fill the church; but on weekdays fewer sent their children to the school they themselves had attended. More and more of them moved to the suburbs or to other parishes. Their places in the old neighborhood were being occupied by people who, in the main, were neither Catholic nor Polish. And those few who were Catholic but not Polish, and sent their children to the school, were not interested in supplementary Polish classes for their offspring. If on occasion such children were enrolled in the Polish classes, they proved more of a liability than an asset.

Teaching Polish at St. Albertus school under these various limitations created serious hardships for the dedicated sisters assigned to conduct the supplementary classes. One of such teachers wrote in the *St. Albertus School Chronicle* for 1941-42: "Polish can be taught in the school only with difficulty. The teacher must even be cautious whom she includes in her Polish class. How much effort, encouragement and labor are needed now to keep the dying Polish language alive!"

Nonetheless, through the "effort, encouragement and labor" of talented

bilingual Felicians, some of them with graduate studies in Poland, Polish remained a part (though small and diminishing) of St. Albertus School's curriculum during the pastorate of Fr. Ciesielski. In 1950, forty-eight children from the school participated in the *Dziennik Polski's* Polish language and culture contest, winning six awards. The 1951 graduation exercises still included Polish songs, a Polish valedictory, and the concluding Polish hymn *Boze Cos Polske* (O God, Protector of Poland).

The religious aspect of the parochial school program also received special attention from the Felician Sisters and the priests of the parish. St. Albertus School offered a bilingual (now considerably diminished) education with a plus. The plus consisted of a thorough grounding in the catechetical foundations of Catholicism and in daily experiential and existential participation in its liturgical and sacramental life.

All the children attended Mass before the beginning of each class day. Every Sunday there was a special Children's Mass with a homily adapted to their understanding and need. Regular confessions of all the children were heard before the first Friday of each month. The celebration of the Mass accompanied the opening and closing of the school year, while commencement exercises began with attendance at Mass and reception of Holy Communion by the graduates and their parents.

Children took part in all the great feasts of the church, walking with their elders and the clergy in the Christmas Eve procession from the crib to the altar; in the early Easter Resurrection procession from the tomb to the altar; in the Corpus Christi procession which visited four gospel stations outside the church; in the Pentecost procession which went down neighboring streets past houses garlanded with green branches; in the Forty Hours procession that made its way through the church aisles as the congregation sang Polish hymns; in the mournful Holy Week services when the church was darkened momentarily to dramatize the death of Jesus; in the Joyful May Day procession honoring the Virgin Mary, Queen of Poland; in the First Holy Communion service that brought white-clad boys and girls with their parents and grandparents to a crowded festively decorated church; and in the Confirmation Service at which children and adults received from the bishop the sacrament of full fellowship in the congregation.

Each class period began with a prayer and closed with a blessing. Catechism classes were special occasions taught on occasion, particularly to the graduating class, by a priest. The brightest boys who gave promise of priestly vocation were selected to serve as altar boys. The neatest and cleverest girls became the sisters' special helpers in class and in sacristy and sanctuary management in the hope that their vocations to the sisterhood might be fostered. Children were invited to pray for the missions, for vocations, or for peace, as for example in 1951 when the Sisters started the recitation of the "Block Rosary" during the school lunch hour each day for the conclusion of the Korean War as well as out of devotion to Blessed Mary.

While the Felicians and Fr. Ciesielski endeavored to make religion a meaningful experience for the students and at the same time struggled with the ongoing dePolonization and dwindling enrollment of the school, another complication confronted them. To some it spelled opportunity, to others it presaged disaster.

In September 1945, shortly after the conclusion of the second world war, Fr. Ciesielski received an interesting proposal from Auxiliary-Bishop Stephen Woznicki consecrated in January 1938, less than a year after Detroit had been raised to the rank of an archdiocese with Archbishop Edward Mooney as the first metropolitan. Acting apparently upon the suggestion of Archbishop Mooney, Bishop Woznicki (the second Polish auxiliary of Detroit) wrote Fr. Ciesielski "regarding the establishment of a high school in St. Albertus Parish, which would serve the Catholic young people of this section of the city." The proposal also carried with it the assurance that "a financial setup could be arranged to aid in the establishment of this school."

After giving the matter earnest consideration and indubitably discussing it with the Felician Sisters, Fr. Ciesielski in subsequent discussions of the proposal with Bishop Woznicki dissuaded the chancery from pushing the project to completion. Fr. Ciesielski pointed out that St. Albertus Parish had "never before considered having a high school of its own, because in a way, a greater part of this need has always been taken care of by the Felician Sisters Academy directly across the street from us." And since the removal of the Felician Motherhouse to Livonia in 1936, the Academy had acquired additional quarters which enabled it to receive more students from parishes throughout the city. Fr. Ciesielski did not mention it, though he could have done so, that for over two decades prior to 1909, the Polish Seminary had also served as a high school for the boys of St. Albertus Parish.

But perhaps Fr. Ciesielski's most compelling arguments were statistical and most stubborn — the continuing decline in his grade school enrollment and the steady though slow decrease of families in the congregation. To saddle the parishioners with a new debt under such unpropitious circumstances seemed less than prudent and wise. The project was, in consequence, cancelled to the relief of the pastor and the parishioners of St. Albertus. Had the proposal been carried out despite their reservations and reluctance, the parish might today be carrying an institutional albatross around its congregation's neck.

3. CHURCH SERVICES IN FOCUS

The steady onset of an encompassing Anglicization, which struck most forcibly at the Polish language in the school, exerted an equally increasing though less formidable and successful pressure on St. Albertus Church and its worship services during Fr. Ciesielski's pastorate from 1932 to 1953. In the absence of the file of *Parafjanin*, the parish bilingual monthly bulletin launched by Rev. Joseph Herr in 1928, it has not been possible to determine whether or precisely when Fr. Ciesielski introduced some English-language preaching and paraliturgical devotions like novenas (which won a considerable following among members of the Sodality as well as older ladies during the 1930's) on a regular basis. The skimpy available evidence does, however, indicate the introduction of at least occasional English language sermons and devotions during his tenure. In 1951, for example, the parish mission was preached both in English and in Polish.

This introduction of bilingualism into the vernacular portion of the church services while at the same time bilingualism was diminishing in the school of St. Albertus Parish must have been gradual and done with the approval of the

congregation. At least no evidence of open opposition to or hostile dissent from the policy has survived in documentary form. The time for bilingualism in preaching and in certain popular devotions had simply come and the practice was generally accepted. What little (if any) negative reaction occurred, either failed to assert itself sufficiently to attract notice or to perpetuate its presence in evidence that later researchers might unearth.

To many parishioners the language problem in worship services paled into insignificance whenever St. Albertus Church glowed resplendently on special occasion ceremonies. Two such notable celebrations occurred in the 1930's. On May 19, 1935, the edifice was decked in golden colors to celebrate the fiftieth anniversary of the church structure not of the parish. The redecorated building was crowded with worshipers who came to participate in the Solemn Pontifical High Mass celebrated by Bishop Michael Gallagher, while his Polish auxiliary since September, 1924, Bishop Joseph Casimir Plagens, pastor of Sweetest Heart of Mary Church, occupied the episcopal predella in the sanctuary.

Bishop Gallagher was assisted by Rev. A. Zadala as archpriest, Rev. S. Skrzycki as deacon, and Rev. E. Kokowicz as subdeacon. The last two were native sons of St. Albertus School, as also were Rev. C. Dziuk and Rev. B. Stefanski who assisted Bishop Plagens. The preacher of the jubilee sermon was Rev. Vincent Borkowicz, one of the most eloquent Polish clergymen in Detroit.

To some extent, this architectural anniversary was overshadowed by the recent death of Poland's Marshal Joseph Pilsudski, whose obsequies were held in Detroit's Polish churches the day before the St. Albertus anniversary. For this reason, too, it seems no jubilee banquet followed the Pontifical Mass.

Four years later, July 11, 1939, the parishioners of St. Albertus paid tribute to Fr. Ciesielski by celebrating the twenty-fifth anniversary of his priesthood. Again the church was festooned with garlands and banners. Fr. Ciesielski celebrated the anniversary Mass with mixed emotions of joy and gratitude, and perhaps some presentiment of danger, because Hitler was beginning to beat his war drums again in preparation for his anticipated attack on Poland eight weeks hence.

To honor the pastor's silver priestly anniversary, the school children, trained for weeks by the sisters, prepared what was perhaps the last impressive Polish program presented by the school children of St. Albertus. The presentation was a four-act drama *Ostatni Potomek Alberville z Durrricane* (The Last Descendent of the Albervilles of Durrricane). In the light of the school's subsequent Polish-language vicissitudes, the title suggested (to the observant and prescient) more than was originally intended by the play's directors and producers.

The outbreak of the second world war in September 1939 brought in its wake celebrations and Masses on behalf of stricken Poland and its suffering people victimized by aggressors from the west and the east — Hitler's Panzer Divisions and Stalin's Red Armies. Once again, as during World War I, the hearts of St. Albertus parishioners filled with grief as their lips moved in prayer for their suffering brethren across the Atlantic.

And when the Japanese attack on Pearl Harbor in December 1941 provoked the United States to enter the world conflict, the young men of St. Albertus congregation responded to the call of their country and served in its armed forces on land and sea, and in the air. Some, like their predecessors in World War

I, gave their lives on distant battlefields and lie buried in faraway cemeteries. But their memory and spirit remain and will continue to survive at St. Albertus as long as the Cross atop the church spire continues to point heavenward. Beneath that Cross, grieving hearts, broken over the loss of beloved sons, brothers and husbands, found surcease from sorrow amid the church's familiar altars, statues, stained glass windows, pillars, and favorite pews.

Perhaps the most impressive and splendid celebration held at St. Albertus Church during Fr. Ciesielski's pastorate occurred two years after the close of the second world war. It marked the observance of the parish's seventy-fifth anniversary on October 12, 1947. The Solemn Pontifical Mass of Thanksgiving was celebrated by Auxiliary Bishop Stephen Woznicki, while Archbishop Edward Mooney (raised to the cardinalate eight months previously) occupied the cardinalial throne in the sanctuary. The jubilee sermon was preached by Rev. John Raczynski, former assistant at St. Albertus and one of the more popular Polish preachers in the diocese. Cardinal Mooney addressed the capacity congregation and clergy, expressing his heartfelt felicitations on the parish's past achievements and extending his blessings on its future service to the community.

An aftermath of the church observance of the parish's seventy-fifth anniversary was the "Diamond Jubilee BAZAAR" sponsored by thirteen "St. Albertus United Societies" at St. Albertus Auditorium, Sunday evenings, November 9 and 16, 1947. Various articles and \$500.00 in Liberty Bonds were raffled to lucky winners. The two largest donors of bonds were the Festival Committee (\$150.00) and Fr. Ciesielski (\$100.00). Regrettably, however, the Committee did not publish any commemorative booklet of the parish's diamond jubilee, limiting the historical aspects of the anniversary to about five pages of pictures and text in the parish monthly bulletin *Paraffjanin*.

A special set of celebrations observed during Fr. Ciesielski's pastorate concerned First Masses offered by newly ordained native sons of the parish in their home church. Two of these, both in the 1930's, were celebrated by diocesan priests trained at SS. Cyril and Methodius Seminary, Orchard Lake, and incardinated into the Detroit Diocese. The first was Rev. Francis Peter Okonowski ordained June 9, 1935, and the second was Rev. Sigismund J. Osmialowski ordained June 6, 1937. Both subsequently served as assistants or residents in the parish.

The other two First Masses were celebrated by religious order priests, both of them Franciscan Fathers affiliated with the Polish Province of the Assumption of Our Lady at Pulaski, Wis. The first native son of the parish to become a religious order priest was Rev. Vincent Hebel, O.F.M., ordained June 12, 1936. The second was Rev. Giles (Julius Anthony) Frankowski, O.F.M., ordained June 11, 1949, by Bishop Stanislaus Bona in Green Bay, Wis.

These First Mass celebrations were a source of joy and pride not only to the celebrants, their immediate families and friends but also to the priests, sisters, and lay members of the congregation. They regarded native priestly vocations emanating from their ranks as signs of God's special favor and blessing upon the parish.

The record (though of necessity incomplete) of the parish's sacramental life during Fr. Ciesielski's pastorate may be grouped around three available sets of statistics relating, respectively, to marriages, baptisms, and funerals. To begin

with the marriages, about 1,250 were solemnized for an average of about sixty a year during the more than two decade tenure. The highest annual total reached eighty-four in 1941, while the lowest yearly figure dropped to twenty-four in 1944. The five best years were 1941 (eighty-four), 1935 (seventy-nine), 1940 (seventy-nine), 1942 (seventy-five), and 1947 (seventy-four). The five leanest years were 1944 (twenty-four), 1932 (twenty-six), 1952 (twenty-seven), 1951 (twenty-eight), and 1945 (thirty-two).

The baptisms totaled about 2,400 for an annual average of about 115 baptisms. The highest yearly sum rose to 251 in 1932, while the lowest annual figure dipped to sixty in 1951. The five best years were 1932 (251 baptisms), 1933 (238 baptisms), 1946 (138 baptisms), 1943 (128 baptisms), and 1936 (126 baptisms). The five lowest years included 1951 (sixty), 1952 (sixty-one), 1950 (sixty-eight), 1949 (seventy-four), 1945 (seventy-nine), and 1948 (eighty-nine).

The funerals totalled about 1,430 for an annual average of approximately sixty-five. The highest yearly figure of ninety-nine was recorded in 1937, while the lowest of forty-four was listed for 1950. The five years with highest yearly funeral totals were 1936 (ninety-nine), 1933 (ninety-seven), 1932 (eighty-five), 1942 (eighty-four), and 1935 (eighty-two). The five years with the lowest yearly funeral sums were 1950 (forty-four), 1947 (forty-seven), 1949 (forty-seven), 1945 (forty-nine), and 1952 (fifty). Throughout the entire period infant and child mortality under the age of seven amounted to a small fraction of the total number of deaths in the parish. But some parishioners reached ripe old age. Among the oldest was Teofila Ostrowska who was in her ninetieth year during the parish's diamond jubilee in 1947.

Remnantal figures about confirmation services during Fr. Ciesielski's pastorate suggest a total in the vicinity of 1,500 with Bishop Michael Gallagher and Archbishop Edward Mooney respectively conferring the sacrament upon the children.

The schedule of Sunday Masses, as listed in the 1947 *Parafjanin*, followed this order: six, seven, eight-thirty (for school children), ten (High Mass), and twelve. Baptisms were performed at two-fifteen. On Holy Days and First Fridays of each month, the first Mass began at five-thirty to enable workers to attend before they went to the shops. During the week, three daily Masses were celebrated: at seven-ten, seven-fifty, and eight in the morning. All evening services began at seven-thirty. The veneration of the relic of the Cross on which Christ reputedly died was held every Friday after the seven-fifty Mass

Confessions were heard at three in the afternoon and at seven in the evening every Saturday, every Thursday before the First Friday of the month, and every day before a holy day of obligation.

The schedule contains one small yet noteworthy omission: there is no mention of the vesper service. Since the beginning of the parish, vespers were a regular Sunday afternoon devotion attended by adults and children who sang the psalms and other hymns in Polish, concluding the service with the Benediction of the Blessed Sacrament. When this, once popular, devotion was discontinued, it has not been possible to determine for lack of sources. The reference to seven-thirty evening services suggests the possibility that the May Devotions of singing the Litany of the Blessed Virgin and the October Devotions of reciting the Rosary (both observed in Polish and followed by the Benediction of the

Blessed Sacrament) may still have been observed for the benefit of the Young Ladies Sodality, the Children of Mary, and the Rosary Society.

Indispensable to the proper liturgical and sacramental functioning of the church were the seventeen assistant-priests who helped Fr. Ciesielski and served the parish during his twenty-one year administration. All but two of these priests, eventually became pastors of parishes in the Detroit Archdiocese. And all but two were alumni of the Polish Seminary at Orchard Lake, where they received all or part of their secondary education for the priesthood.

During seven years of his pastorate, Fr. Ciesielski had the services of three assistants annually; for five years, he had four assistants; and for four years he had two assistants. This does not take into account the nine-year residence of Rev. S. Osmialowski, (1944-1953), or the three year stay of Rev. F. Nowakowski, (1950-53). They rendered partial help to the parish.

The names of the assistants and the lengths of their service at St. Albertus Parish follow: Aloysius Guzicki (1932-39); Adam Marcinkiewicz (1932-May 22, 1935 – he died at St. Albertus Parish at the age of seventy-two); John Miller (1932-1940); A. Wisniewski (1937-41); Sylvester Radziecki (1940-45); Mitchell J. Witkowski (1941-45); Benedict Rembelski (1941-43); Peter Borkowicz (1942-46); Francis Sysol (1946-47); Ignatius Czapski (1946-48); Boleslaus Postula (1947-51); Francis Wahowiak (1947-49); Roman Narkun (1949-50); Alexander Wyrtrwal (1951); Venantius Szymanski (1952-53); Lawrence Wnuk (1952); and Joseph Pucka (1953).

4. DISPLACED PERSONS SHELTER

Despite the splendor of its celebrations and the colorful variety of its popular devotions, Fr. Ciesielski's pastorate attracted greater attention in the Detroit community by a less spectacularly picturesque activity – the establishment of a Displaced-Persons Shelter. It was his and the parish's crowning achievement during the years that followed the outbreak of World War II.

Numerous factors contributed to the rise of this unique Polish American parochial project. One was the war itself which uprooted over 5,000,000 Poles from their native heaths and scattered them like leaves into twenty-three alien lands as war prisoners, conscripted laborers, exiles, refugees, deportees, and evacuees – homeless, destitute, and dependent. Another was the immediate, almost instinctive response of compassion and desire to help these victims of war – a feeling that manifested itself strongly almost from the beginning of the war among members of the St. Albertus congregation.

One such compassionate and dedicated person was Felician Sister Mary Clara, of St. Albertus School. Under her inspiration, the school children took part in sending gift packages of supplies and devotional articles to needy Polish children in Europe, to Polish Army Volunteers in Canada, and to Polish soldiers in England. At her suggestion, the students also wrote a petition to President Franklin D. Roosevelt on behalf of the Polish children exiled by Communist Russia to Siberia.

Clara Swieczkowska, though getting on in years a bit, likewise redoubled her energies and stimulated the Polish Activities League to exert itself in humanitarian service to invaded and occupied Poland's suffering people, the

prisoners of war, and the refugees and exiles. Drawing upon the resources of all Detroit Polish parishes and not only those of St. Albertus and of the League, Miss Clara's campaign of mercy dispatched several thousand food and clothing packages to helpless Polish victims of war. The Polish refugee camp established in Mexico at Santa Rosa in 1943 became a special object of the League's concern at Miss Clara's instigation.

At the suggestion of another member of St. Albertus Parish, Anthony Rathnaw who, though not a social worker, was a true humanitarian with a heart open to youthful needs and hopes, the Polish Activities League late in 1946 adopted a youth club in Wejherowo, Poland. This was an especially meaningful and beautiful gesture, because Wejherowo was the birthplace of some of the early Kashub founders and supporters of St. Albertus Parish. Wejherowo's gift of people to St. Albertus congregation in Detroit eight and seven decades ago was now being repaid by Polish Detroiters (some of them descendants of the pioneer-founders) with a gift of recreational facilities for the postwar youth of Wejherowo.

This compassionate response of Polish Detroiters received national support in June 1948, when the Congress of the United States adopted the Displaced Persons Act. The law authorized the admission of 205,000 European displaced persons within the next two years, but in 1950 was amended to permit the arrival of nearly 200,000 more persons. When the displaced persons legislative program was terminated by June, 1952 some 400,000 people were admitted to this country.

Since many of the newcomers were Catholics, the American hierarchy which a year before Pearl Harbor had established the Bishop's Emergency and Relief Committee and two years later had founded the War Relief Services of the National Catholic Welfare Conference, again stepped forward to help. At the suggestion of Cardinal Edward Mooney, the National Catholic Welfare Conference created a special Resettlement Bureau headed by Auxiliary-Bishop Stephen Woznicki to assist in the placement of Catholic displaced persons by operating through diocesan units or "services."

Bishop Woznicki established Detroit's Archdiocesan Catholic Refugee Resettlement and Emigration Service. Known initially as the Detroit Archdiocesan Resettlement Committee for Displaced Persons, it was composed to seventy-two individuals representing various nationalities and areas of pertinent expertise. The Committee, first headed by Rev. Peter Walkowiak till September 1951 and then by Rev. Arthur Krawczak until its termination in January 1954, operated through several nationality outlets and sub-committees. At the bishop's request, Clara Swieczkowska headed the Polish subcommittee. Another member of St. Albertus Parish, Anthony Rathnaw, served as treasurer of the central Committee.

In October 1948, when the first Polish Displaced Persons arrived in numbers larger than expected and provided for in private quarters, Bishop Woznicki appealed to Fr. Ciesielski for the use of the second floor of St. Albertus School as a temporary Displaced Persons Shelter. Though Fr. Ciesielski was planning another use for the facility, he readily acceded to the bishop's request, and the Archdiocesan Displaced Persons Shelter became a reality at St. Albertus School.

The Shelter was in existence from October 1948 until May 15, 1952. Numerous persons, institutions, and organizations contributed to its operation

and maintenance. The Archdiocese of Detroit financed the operational cost of the Shelter (remodeling of the facility, providing equipment, and employing a social worker and secretarial staff) to the amount of \$66,021. In addition, the Archdiocese paid \$43,177 for 112,551 meals served the displaced persons by the sisters in the Guardian Angel Home. St. Albertus Parish supplied the heat, light, water and minor emergency maintenance without compensation. St. Vincent de Paul Society and the Salvation Army made available some beds and linen during the first onrush of the displaced persons.

The paid staff members of the Shelter included, among others, Susan Glinska who was the first supervisor, and Pauline Cyman who succeeded her as the social worker directly in charge of the admission and processing of the incoming displaced persons, checking the validity of assurances, tracking down sponsors, assigning temporary shelter areas, and arranging for meals.

Most of the persons who came to the assistance of the displaced persons at the Shelter were volunteers who donated their time and energy in various ways. One of the Shelter's warmest supporters was Sister M. Clara of St. Albertus School. More than anyone, she tended compassionately to the needs of the bewildered and depressed victims of man's inhumanity to man. The Felician Sisters at the Guardian Angel Home not only cooked the meals for the displaced persons but served them three times daily in their refectory. Rev. Andrew Nieckarz, a member of one of Fr. Walkowiak's subcommittees, also made his sympathy and help felt in the shelter, as did Rev. S. Osmialowski who served as a kind of priest-director and liaison between the Shelter and the parochial administration in his capacity as director of archdiocesan charities and resident of St. Albertus rectory.

Of the many lay persons who contributed their services disinterestedly to the Shelter, Clara Swieczkowska of the Polish Activities League was one of the most generous and dynamic, using her many contacts for the benefit of the Shelter and its temporary occupants. Clara Stefanska of the Polish Council of Detroit drove the Shelter's station wagon on numerous missions of mercy and helped the displaced persons find permanent lodging and employment. Several physicians — F. J. Cyman, F. X. Krynicki, and T. Tenerowicz — treated the sick and provided them with medication. Anthony Rathnaw and Susan Glinska were on call as sponsors whenever unbaptized children arrived. For many Polish Detroiters, the Shelter was a workshop of practical charity.

During its three and one-half years of operation, the Shelter (according to its own registry records) received 1,425 displaced persons for temporary stay until they were permanently resettled; most of the registrants were Polish. Other informed sources dispute the above figure, and claim that the number of persons sheltered at the facility was "only 960" or "over 6,000." The latter figure may refer to the overall total of displaced persons processed by the Archdiocesan Committee rather than by the Shelter at St. Albertus School. In point of fact, more Polish displaced persons came to Detroit directly to their sponsors than the unfortunates who, for one reason or another, found themselves sponsorless and homeless upon arrival and had to seek a temporary haven in the Shelter.

The Archdiocesan Displaced Persons Shelter at St. Albertus School, with its opportunities to help the victims of war find a new life in America, made up for the mounting difficulties that clouded the last years of Fr. Ciesielski's pastorate.

However, briefly and limitedly, the Shelter made St. Albertus Parish once again the heart of Detroit's Polonia, and enabled both the congregation and the larger Polish community to engage in one of their finer and nobler endeavors.

But this achievement did not dim Fr. Ciesielski's perception of the fact that already for some years the dynamic center of Detroit's East-Side Polish community had shifted from the Polish Church Row of St. Albertus, St. Josaphat, and Sweetest Heart area northward to Hamtramck's St. Florian, St. Ladislaus, and Queen of the Apostles. Nor did he fail to note the increasingly changing, darkening demographic profile of the parochial neighborhood — roughly the twenty-block square area from Farnsworth on the north to Alexandrine on the south, and from Dequindre on the west to McDougall on the east. Perhaps, too, he began to discern the progressive, destructive advance of uricide into his aging and wizing parish.

This certainly was the main reason for the continuing exodus of younger parishioners out of the shrivelling inner-city neighborhood, following in the wake of the Germans, Italians, and the Irish who were the first to migrate from their old Gratiot and Jefferson parishes to the greener suburbs of Grosse Pointe and East Detroit. Former parishioners who moved elsewhere might, if they wished, still belong to the St. Albertus congregation. And some of them continued to do so, at least for a while. But within the area of the parochial limits set by the chancery when the Polish parishes sprang up side by side, the prospects for new parishioners were minimal.

Yet as Fr. Ciesielski contemplated these developments and compared his annual parish report for 1952 with the one he first submitted in 1932 to the chancery, he had reason for some satisfaction rather than total despondency. He had begun his pastorate with over \$192,000 in debt. Now, there was no indebtedness; instead he had accumulated nearly \$50,000 on loan-deposit at the chancery. The estimated insurance value of the parish plant had risen from \$370,000 to almost half a million.

Nor was this all to cheer Fr. Ciesielski as he ruminated over his parochial tenure at St. Albertus. The people had been generous and faithful to the parish and to him. They had responded readily to his appeals, both spiritual and financial. They lived their faith in deed as well as in word, fulfilling their worship obligations and coming to the assistance of their brethren in need. His rectory had been a workshop for the training of efficient pastors. He himself had also served the diocese for five years (1933-38) as a member of the Diocesan School Board and as an Examiner of Teachers.

Fr. Ciesielski submitted his resignation from St. Albertus Parish and the active ministry April 14, 1953. He was then a little over sixty-two years old, with nearly thirty nine years of priestly labors behind him, and both his hearing and health somewhat impaired. He lived for over seven years in retirement at Miami, Florida. He died September 8, 1960, only twelve days short of his seventieth birthday. His body was brought to Detroit for the funeral services at St. Albertus Church, and afterwards buried at Mt. Elliott Cemetery.

Fr. Ciesielski occupies, in some respects, a unique niche in the history of St. Albertus Parish as the pastor with the lengthiest tenure and as the only West-Sider to head the East Side congregation. But his claim to remembrance lies on more solid and meaningful foundations. For one thing, by industrious

stewardship he paid off in full the largest debt inherited from a predecessor by any pastor in the parish's history; and for another, he left a tidy fund for his successor's use in the difficult days to come.

But Fr. Ciesielski deserves also to be remembered as the priest who extended care to the needy and the homeless — the victims of the depression and the second world war — and who turned part of the parochial school into a shelter for European displaced persons seeking a chance for a new life in America. Endowed with a sense of history as well as of liturgy, he fostered impressive celebrations to remind his parishioners both of the glorious works of God and of the pioneer achievements of their parochial ancestors.

Though Fr. Ciesielski's pastorate at St. Albertus (1932-53) straddled the episcopates of Bishop Michael J. Gallagher (1918-37) and Archbishop Edward A. Mooney (1937-58), Fr. Ciesielski belonged in spirit and outlook to the Bishop Gallagher era. Like Bishop Gallagher he, too, might be called "Fighter, Father, and Friend." He, like Bishop Gallagher, fought the scourge of the depression; he was a spiritual father to his congregation as Bishop Gallagher was to his diocese; and he was a friend of the lowly, as was Bishop Gallagher.

Polish Catholic Detroiters have more than one reason for remembering Bishop Gallagher with affectionate esteem. More than any former bishop, he exuded sympathetic regard toward the Polish Catholics in the diocese. As a student at Innsbruck, he had formed a warm personal friendship with Rev. Adam Sapieha who became Bishop of Krakow in 1912, three years before Fr. Gallagher was consecrated coadjutor-bishop of Grand Rapids Diocese. Upon coming to Detroit in July 1918, he soon appointed Rev. Stephen Woznicki his personal secretary.

During his nearly nineteen-year episcopate, Bishop Gallagher authorized the establishment of fifteen new Polish parishes in the diocese, most of them in Detroit and its suburbs. In fact, his last Polish parochial foundation, St. Cunegunda Parish organized in 1927, was to be the final Polish congregation founded in the diocese. Bishop Gallagher also secured the first Polish-speaking bishop for the Detroit Diocese in the person of his Auxiliary-Bishop Joseph C. Plagens consecrated September 30, 1924.

More than any of his predecessors, Bishop Gallagher opened the doors of the chancery to talented Polish priests. He appointed twenty-three of them during his episcopate to thirteen different diocesan offices. These included the functions of auxiliary-bishop, vicar-general, secretary to the bishop, membership on the bishop's board of diocesan consultants, officialis or chief judge of the diocesan matrimonial court, diocesan censor of books and publications, director of charities, and members of diocesan boards of education, examiners of junior clergy, examiners of teachers, administrative removal committees, and parish-priest consultant commissions.

During his episcopate, Bishop Gallagher encouraged Polish boys to study for the priesthood either in the minor diocesan seminary (Sacred Heart) he founded in Detroit or in the Polish Seminary at Orchard Lake. He issued appeals on behalf of the Polish Seminary, encouraged the Polish parishes to support it by special collections, and sent all his Polish priestly candidates for their theological studies to Orchard Lake. He ordained over forty Polish priests for the diocese, incardinating candidates from other dioceses into his priestly ranks. And he was

the first Detroit bishop to confer the monsignorial title upon the rectors of the Polish Seminary, a distinction not granted even to Rev. Joseph Dabrowski, the founder of the institution.

Toward the congregation of St. Albertus, Bishop Gallagher nurtured a warm regard. He respected its Polish primatial position in the city, eagerly presided at functions there, and on particularly significant occasions took the trouble to learn and deliver a short address in Polish to the assembled and extremely pleased worshipers. He appointed only one pastor to the parish, but he chose a priest who retained the position longer than any other pastor the congregation has had in its hundred years of existence.

CHAPTER 8 PASTORS FOR CHANGING TIMES

The last three pastors of St. Albertus Parish – the thirteenth, fourteenth, and fifteenth – found themselves confronted by a series of crucial changes not only in the United States and the State of Michigan, but also in the Catholic Church and the Archdiocese of Detroit. These far-reaching modifications, brought on by racial tensions, the Vietnam War, and the Second Vatican Council, had their repercussions in the city and the parish, during the nearly two decades from 1953 to 1972 which embraced the three pastorates.

For some, these years might have been the best of times – the Era of the Fabulous Fifties and the Soaring Sixties. For the pastors and parishioners of St. Albertus congregation these decades, while not the worst of times, were certainly an age of anguish and trial, of searching for solutions to the challenges posed before them by ecclesiastical, municipal and national events and forces over which the parish had no control.

For the pastors in particular, these years brought a mixture of darkness and light, of despair and hope, of assurance and bewilderment. The darkness, despair, and bewilderment proceeded from the physical transformation of the parochial neighborhood as a result of Black settlement, progressive uricide, and ineffectual efforts to preserve the Polish character of the area. The light, hope, and assurance flowed from the renewal inspired within the congregation by the Second Vatican Council and its repercussions in the parish as well as the archdiocese.

The period was so complex and changeful that not all the pastors approached its challenging problems in the same way or with the same specific solutions in mind. Yet all were united in a common concern not only to prevent parishcide during their tenure but also to preserve the Polish profile of St. Albertus Church.

1. THE SHORTEST PASTORATE

The first of the three transitional pastors (and the thirteenth in the history of St. Albertus Parish) was Rev. Jerome Juchniewicz. The son of Joseph and Josephine Juchniewicz, he was born February 7, 1902, in Shamokin, Penna. After attending the local St. Edward and St. Stanislaus parochial schools, he

transferred to Orchard Lake, Mich., where he studied classics, philosophy and theology at St. Mary's High School and SS. Cyril and Methodius Seminary from 1917 to 1928.

Fr. Juchniewicz was ordained to the priesthood at the age of twenty-six, March 25, 1928 by Bishop Michael J. Gallagher at SS. Peter and Paul Cathedral (now St. Patrick's Church) in Detroit. Though a native of Harrisburg Diocese, he was incardinated into the service of the Detroit Diocese.

After celebrating his First Mass at St. Stanislaus Church in Shamokin, Fr. Juchniewicz returned to Detroit to assume his priestly duties. Before receiving the pastorate of St. Albertus Congregation, he spent over twenty-five years in priestly activities associated with only three (or arguably even two) appointments. He began as assistant priest at St. Francis of Assisi Church in Detroit, serving there nearly eleven years from April 7, 1928, to January 1, 1939. Next, he was appointed resident chaplain at the Wayne County Eloise Hospital in Eloise. Not quite seven months later, July 7, 1939, he received the additional duty of organizing and pastoring St. Camillus Parish in Eloise. He remained at this demanding double post for nearly fourteen years.

When Rev. Bernard Ciesielski retired as pastor of St. Albertus Parish April 14, 1953, Fr. Juchniewicz, then fifty-one years old, was offered the charge and accepted it as a challenge to his priestly zeal and ingenuity. He brought to his new post both a parochial and a specialized ministerial experience of over quarter of a century. Shortly before leaving St. Camillus, in March, 1953, he had celebrated the silver anniversary of his priesthood.

At first glance, Fr. Juchniewicz must have found the St. Albertus pastorate highly appealing. He was the pastor of the oldest and most prestigious Polish parish in Detroit (at least historically if not statistically). The parish was not only free of debt but also enjoyed a balance of nearly \$50,000 on deposit at the archdiocesan chancery. There were two assistants and two additional resident priests (Fathers J. Pucka, L. Wnuk, S. Osmialowski, and F. Okonowski) to help with the varied program of worship services and the teaching of catechism in the parochial grade school staffed by nine Felicians. The buildings appeared in satisfactory condition.

The general prospects, however, seemed less reassuring. There were some disturbing signs flashing among the population statistics of the parish. The number of parishioners had declined to about 700 families – fifty families less than the parish had reported seventy years earlier in 1883. The school enrollment had also decreased to 383 pupils – twenty-nine less than had attended the original frame school seventy-two years before in 1881.

These statistical danger signals were intensified by a casual walk through the twenty-block area that constituted the diocesanly designated area of St. Albertus Parish in relation to its neighboring Polish parishes that had, in the course of years, sprung up as offshoots of the ancestral parochial trunk. The neighborhood was progressively running down; decrepit homes and buildings marred individual blocks. "For Sale" signs advertised imminent intentions to move elsewhere.

These mute yet meaningful evidences of slow uricide resulting from ongoing decline and decay brought on partly by the indifference and neglect of citizens and partly by insufficient and misdirected efforts of municipal officials were fast multiplying throughout the inner city of which St. Albertus Parish was

now a part. This slow strangulation of once flourishing residential areas was often speeded up by hastily planned and executed freeways. They cut through established neighborhoods, dislodging hundreds of families without providing them with adequate purchasable alternative dwellings within family means and creating havoc in heretofore stable parish communities. Flourishing congregations watched with bewildered dismay the unexpected dismantling, within a few years of an intersecting expressway construction, of parish structures it took several generations to establish.

As the inner city began dying a slow death at the hands of its citizens, the same inexorable fate seemed to confront the Polish parishes within it – parishes which arose there to contribute to the blossoming and flourishing of the Detroit community. Since the end of World War II, with each passing year, more and more families moved out of the old Polish Church Row neighborhood that included the closely bunched congregations of St. Albertus, Sweetest Heart, and St. Josaphat, fleeing the urbicidal blight yet at the same time unwittingly contributing to the slow strangulation of the shriveling parishes they were leaving behind. As they moved, their places in the neighborhood were occupied not by other Catholic groups but chiefly by non-Catholics, predominantly Blacks migrating from the South to Detroit's wartime and postwar industries.

The roster of St. Albertus Parish told Fr. Juchniewicz that the majority of its approximately 3,000 members still resided within the curially designated parochial limits. Others drove to the church for Sunday services from various parts of the city and some of the suburbs. Some maintained a mere traditional affiliation with the parish in the hope of being buried from St. Albertus Church in which they had once been baptized, confirmed, and married – the church in which, too, they had worshiped with feeling as well as conviction. As members of a national or language (or ethnic) parish, such as St. Albertus was and remains, it was their option to belong to it as long as they wished, no matter where they moved to or lived in metropolitan Detroit.

Fr. Juchniewicz remained at St. Albertus Parish less than six months – from April 14 to September 23, 1953. It was the shortest of the fifteen pastorates in the congregation's history. During his tenure, funerals outnumbered marriages, and baptisms, first holy communions also declined. Yet at the same time, the financial support of the parish climbed slightly from the 1952 revenue of nearly \$51,000 to over \$57,000 in 1953. Though diminishing in numbers, the parishioners grew in generosity to the parish.

One notable celebration was held in St. Albertus Church during Fr. Juchniewicz's pastorate. On August 26, 1953, the Polish Seminary Alumni Association and its Ladies Auxiliary observed the fiftieth anniversary of Rev. Joseph Dabrowski's death. He was not only the founder of the Seminary but also the sixth pastor of St. Albertus congregation from 1885 to 1887. He died February 8, 1903; it is not clear why the commemoration occurred in August.

The Solemn High Mass was chanted by Rev. Wojciech Zadala, while Rev. Maximilian Gannas assisted as deacon and Rev. Peter Walkowiak served as subdeacon. Msgr. Edward Szumal, rector of the Seminary, preached the sermon. Besides numerous alumni, sisters, and parishioners, the participants included Detroit Mayor Albert E. Cobo, Louis Miriani, president of the city council, and John Kronk, councilman of Polish ancestry.

Auxiliary-Bishop Alexander M. Zaleski, consecrated by Cardinal Edward Mooney May 23, 1950, as Detroit's third successive Polish auxiliary (following the transfer of Bishop Stephen Woznicki to the Saginaw Diocese in March 1950), presided on the episcopal throne in the sanctuary. Bishop Zaleski (like Bishop Woznicki before him) was an alumnus of the Polish Seminary; in addition, Bishop Zaleski had also been a member of the seminary faculty.

Shortly after this commemorative celebration, on September 23, 1953, Fr. Juchniewicz was transferred from St. Albertus to the pastorate of St. Mary Magdalene Parish in Hazel Park. The reason for the transfer, after such a short tenure, is presently unknown. Neither is it clear whether the initiative originated with him or with the chancery. He left St. Albertus to become pastor of a territorial parish where he remained for nearly three years – from September 23, 1953, to June 22, 1956.

Fr. Juchniewicz's next appointment proved to be his last priestly charge. After leaving Hazel Park, he went to Wyandotte where he served as pastor of one of the largest Polish parishes in the archdiocese: Our Lady of Mt. Carmel. Equipped with an imposing church, two schools (elementary and secondary), a sister's convent and a rectory, it had a congregation of over 3,000 families.

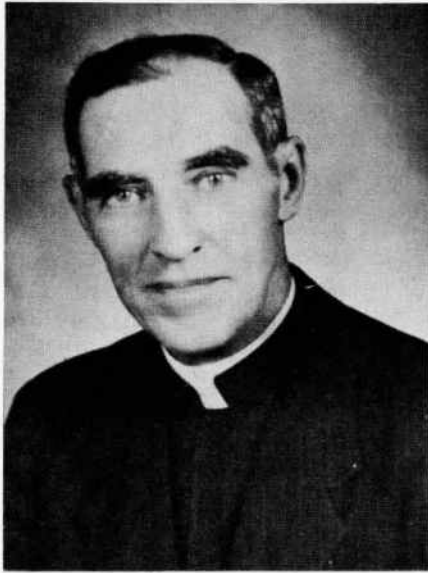
Fr. Juchniewicz pastored at Mt. Carmel for over seven years – from June 22, 1956, until his death September 13, 1963, at the age of sixty. He succumbed to heart disease Friday morning at Wyandotte General Hospital. After the Requiem Mass conducted on Monday morning by Archbishop John Dearden (who succeeded Cardinal Mooney to the metropolitan see of Detroit December 18, 1958), Fr. Juchniewicz's body was dispatched for burial to his birthplace in Shamokin, Penna.

Fr. Juchniewicz stayed too briefly at St. Albertus Parish to leave any lasting or notable impress upon the congregation. Yet his name is duly and properly inscribed on the bronze plaque in the vestibule of the church, listing the names of former pastors. Though his stay was short and his influence transitory, his name remains in the annals of the church he stewarded for the Lord briefly and in passing on to other duties. He apparently made no contribution toward the solution of the problems besetting the parish from the steady onset of uricide. Whatever proposals he might have had remained at best in the planning stage.

2. TOWARD VATICAN II

But the next pastor of St. Albertus, the fourteenth in the history of the parish, did more than plan solutions; he executed them as well. He was Rev. Aloysius K. Guzicki, the second native Detroiter to administer the oldest Polish congregation in the city. Unlike Rev. Bernard Ciesielski who was a West-Sider, Fr. Guzicki was born on the city's East Side January 22, 1902. His parents, Michael Guzicki and Josephine Strzyzewska, had come to America in 1885 from Prussian-Poland, the city of Thorn (Torun) in the Regency of Marienwerde (Kwidzyn).

After completing St. Josaphat Parochial School, Aloysius entered the Polish Seminary at Orchard Lake in 1917. In ten years he finished his classical, philosophical and theological studies and was ordained February 13, 1927, at the age of twenty-five by Bishop Michael Gallagher of Detroit, celebrating his First Mass shortly after in St. Josaphat Church.

REV. ALOYSIUS C. GUZICKI

Fr. Guzicki spent over twenty-six years in various assignments before receiving the pastorate of St. Albertus Parish. He began with a double assignment in Jackson — as an assistant at St. Stanislaus Church and chaplain at St. Joseph Orphanage (July 29, 1927 to January 28, 1928). For the next eleven years (January, 1928 to July 5, 1939), he assisted at St. Albertus Church in Detroit. Then, for three years (July, 1939 to mid-1942), he was assistant at Our Lady Queen of Heaven Parish.

With the United States at war since December 1941, Fr. Guzicki volunteered for service as an army chaplain. After initial training at Fort Ord, Cal., and the Harvard University Chaplain Center, he sailed to Oran, North Africa, in March 1943. After the African campaign, he moved on to Italy, first to Anzio and then to Naples where he was chaplain of the Forty-Fifth General Hospital.

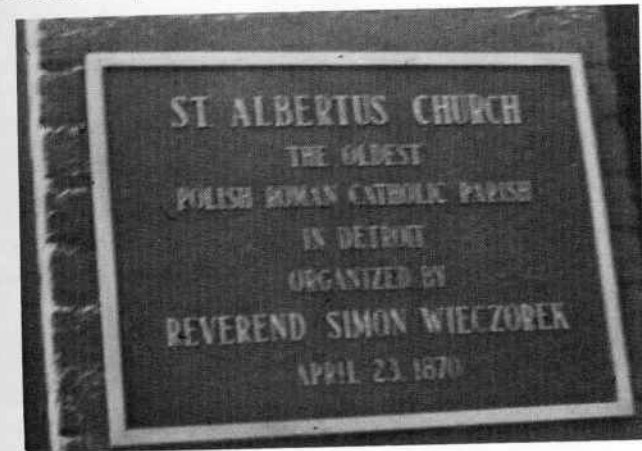
Upon release from the army, Fr. Guzicki received his first pastoral appointment from Cardinal Edward Mooney January 18, 1946. He was made pastor of St. Anthony Parish in Belleville, actually a mission consisting of ninety-seven Polish families with a church but no rectory. In eight years there, he increased the membership, bought thirty acres of land for future relocation of the church, and started construction of a parochial school. At the same time, he attended the Catholics in neighboring Romulus and built a mission church for them.

At this point, on September 23, 1953, Cardinal Mooney appointed Fr. Guzicki pastor of St. Albertus Parish, vacated by the transfer of Rev. Jerome Juchniewicz. Fr. Guzicki was then over fifty-one years old and had been a priest for more than twenty-six years. As a former eleven-year assistant, he was well known to the congregation, liked and respected by the parishioners, particularly the former members of the Young Men's Club which had enjoyed some of its

most successful seasons under his directorship. Fr. Guzicki's popularity and dedication enabled him to serve the parish effectively for nearly thirteen years — from September 1953 to June 15, 1966.

Fr. Guzicki began by inspecting and then repairing the parish buildings — the church, school, and rectory — inside and out. Between 1954 and 1961, he improved the church's electrical and alarm system, renovated the pews, decorated the vestibule, tuckpointed the walls and reslated the roof; he modernized the school's alarm system and repaired the roof.

At the same time, Fr. Guzicki made some additions which won the appreciative approval of the parishioners. On April 15, 1954, he obtained a parcel of real estate from William A. Tretheway located north of Canfield "for one dollar and other valuable considerations." That June, he paved the parking lot across Canfield Avenue from the church. Later on, he installed two bronze commemorative plaques — one outside the church in memory of Rev. Simon Wieczorek, the founding pastor, and the other in the vestibule commemorating the names of all the pastors of St. Albertus Church.

PLAQUE

Fr. Guzicki's economical and efficient administration of parochial revenues and properties was made possible by the full-hearted collaboration of the congregation's societies and committees. Among his dependable committeemen were Joseph Pilarski, Joseph Mikula, Anthony Osmialowski, Joseph Kulwicki, Frank Koss, Sr., Frank Koss, Jr., and Joseph Barnett. The organist, Leonard Kierszulis, and the officers of sixteen parochial societies were on hand to help put consensus decisions and plans into successful execution.

Most of these organizations had decades of service behind them; others were of recent origin founded under Fr. Guzicki's inspiration. To this latter group belonged the Boy and Girl Scout troops directed by S. Jozwiak and F. Szymanska respectively. The Ushers Club performed its services with quiet efficiency and devotional courtesy.

One of Fr. Guzicki's less successful, though cherished projects, was St. Albertus Parochial School. Determined to keep it open, he watched with growing concern and dismay its annually declining attendance. He tried to stop

the shrinkage by welcoming the orphans from the Felician Guardian Angel Home into the student body, by encouraging neighborhood children of all nationalities to attend classes, and by offering the Felician Academy the school's entire second floor after it had ceased serving as the Archdiocesan Displaced Persons Shelter.

Yet all Fr. Guzicki's efforts proved insufficient; the enrollment continued to fall off. The Kenedy Catholic Directories listed the attendance for 1953 as comprising 383 students, and indicated ninety-one pupils for 1966 (the final year of the school's existence). Between these two terminal dates the Directories gave the following enrollment totals: 356 (1954), 333 (1955), 304 (1956), 331 (1957), 239 (1958), 275 (1959), 245 (1960), 207 (1961), 207 (1962), 160 (1963), 130 (1964), and 90 (1965).

The number of teaching sisters also declined. In 1953, nine Felicians taught 383 pupils, while in 1966 three Felicians and a priest instructed ninety-one pupils. During the intervening years (according to the Directories), the Felician faculty numbered eight (in 1954 and 1955), seven (in 1956 and 1957), six (in 1959 and 1960), five and one priest (in 1961 and 1962), and three plus a priest (from 1963 through 1966). The principals of St. Albertus School during Fr. Guzicki's pastorate were: Sisters M. Lydia (1953-54), M. Christine (1954-57), M. Thomas (1957-63), and M. Alcantara (1963-66).

As in earlier instances, so here also Sister Tullia's school attendance records provide correctives for the figures given by the Catholic Directories, while at the same time indicating the same steady decline in enrollment. According to Sister Tullia, the school numbered 402 students during the academic year 1952-53; by 1961-62 (her last figure, because her study was done in 1962), the students numbered 202. The intervening attendance figures ran as follows: 335 (in 1953-54), 333 (in 1954-55), 312 (in 1955-56), 267 (in 1956-57), 239 (in 1957-58), 249 (in 1958-59), 243 (in 1959-60), and 210 (in 1960-61). Sister Tullia's faculty figures included eight sisters for 1953-54; seven for 1955-56; six for 1957-58; and five for 1960-61, teaching "in combined grades (1-2, 3-4, 4-5, 6-7, 7-8)."

During its last six years, the school used only five or six of its twenty-four classrooms once filled to capacity. About eighty girls from the Guardian Angel Home attended classes annually at St. Albertus. The Felician Academy used the second floor for its freshman students at first. The grade school children came generally from poor families of various nationalities, and were supplied with food, clothing, equipment, and toys as occasion required.

On June 6, 1966, after over ninety years of service, St. Albertus Parochial School passed quietly out of existence as the oldest Polish school in Detroit. Its three successive buildings and their staffs provided elementary bilingual education with a religious plus to thousands of boys and girls, who became priests, nuns, doctors, lawyers, teachers, businessmen, artisans, laborers, wives and mothers, husbands and fathers, members of various parochial congregations. Rev. Francis Bolek claimed that 75,294 pupils attended St. Albertus School between 1879 and 1948. Rev. John Szopinski stated that 2,414 children completed the eighth grade of St. Albertus School from 1906 to 1948. An unnamed Felician reported that 20,400 children (10,600 of them girls) attended St. Albertus School from 1894 to 1966.

More important than the quantity was the quality of the students graduating from a school with such a distinctive program. By June 1966, the school had given the Church eighty vocations to the Felician Sisterhood and at least three more to the Franciscan Sisters and the Sisters of the Holy Ghost, and the Sisters of the Holy Family of Nazareth. By then, too, nearly twenty of its boys had been directed toward the priesthood, all but two (who became Franciscan Friars) serving as secular priests in the Detroit Diocese. Any list of pupils who gained lay prominence (though incomplete), would have to include Clara Swieczkowska, Judge Frank Szymanski, Stanley Rozycki (State Senator), Walter Rozycki (architect), University of Detroit Prof. J. Jerome, Commissioner Joseph Wolf, John Okray, secretary of the Records Court and Polish-American activist, Anthony Rathnaw, businessman, lawyers J. Poleski, J. Piotrowski, and J. Lemke, Dr. T. Kozlinski, and others too numerous to mention who became the pillars of their parishes and leaders of the Polish community in Detroit.

Another, even greater, concern cherished by Fr. Guzicki was his hope for revitalizing St. Albertus Church spiritually and making it once again the heart and soul of Detroit's Polish ethnic group, the pulpit of Detroit's Polonia. He welcomed visiting groups and made the church available for special celebrations. On November 15, 1953, representatives of all Polish parishes in the diocese met at St. Albertus to take part in a Solemn High Mass offered on behalf of the imprisoned Primate of Poland, Cardinal Stefan Wyszynski. Msgr. Wojciech Zadala was the celebrant, while Msgr. Anthony Szymanowski assisted as deacon and Rev. John Tyminski served as subdeacon. Msgr. Vincent Borkowicz preached the sermon.

Auxiliary-Bishop Allen Babcock represented Cardinal Mooney in the sanctuary. A capacity crowd of clergy and laity, including Detroit's most distinguished Polish leaders as well as city officials, filled the old church as in its former days of glory. To mark the occasion still more dramatically for the people of Detroit, Mayor Albert E. Cobo proclaimed the corner of Canfield and St. Aubin Avenue Cardinal Wyszynski Corner for that day.

Two years later, Fr. Guzicki hosted another event that again made St. Albertus Church the hub of Detroit's Polish American community. In November 1955, a fifteenth anniversary Solemn Requiem Mass was offered for the repose of the souls of several thousand Polish officers slaughtered at Katyn Forest, after the Poles had surrendered as prisoners of war to the Soviet troops in 1940. The church observance was highlighted by another mayoral proclamation designating the St. Aubin-Canfield intersection as Katyn Corner for that day. In addition, Fr. Guzicki installed a special memorial plaque of the celebration beneath the crucifix in front of the church.

Between these two Poland-oriented observances, Fr. Guzicki welcomed a Polish-American clerical group to St. Albertus April 20, 1955. Known as the Rev. Joseph Dabrowski Conference of Priests for Polish Affairs, the organization had been founded at Cardinal Mooney's suggestion in December 1953 by sixty-four Polish priests of the Detroit Archdiocese assembled at Assumption Parish. The St. Albertus celebration began with a Solemn Requiem Mass for the deceased Polish priests of the archdiocese. Msgr. Peter Walkowiak, the president of the Conference, was celebrant, while Rev. B. Snella, OFM Conv. assisted as deacon and Rev. E. Konopka served as subdeacon. The main address at the

Conference was delivered by Msgr. Edward Lubowiecki, a visitor from Europe, who spoke about the needs of Polish refugees in Germany and Austria.

Fr. Guzicki, further, had the satisfaction of making St. Albertus Church available to two native sons of the parish ordained to the priesthood, so that they might celebrate their First Mass in their home parish. Fr. Richard Ciesniewski experienced this privilege in June 1957, while Fr. Raymond Malyszek offered his initial Eucharistic Sacrifice in June 1958.

These observances undoubtedly stimulated the spiritual sacramental life of the congregation, particularly as regards the reception of Holy Communion. Unfortunately the available incomplete sacramental statistics do not contain any figures for communions and confessions. Marriages during Fr. Guzicki's nearly thirteen-year pastorate totalled approximately 270 for an annual average of about twenty weddings. The highest annual sum, twenty-five marriages, occurred twice — in 1954 and 1956. The lowest yearly figures were fifteen marriages in 1961 and sixteen in 1962. The overall baptismal total reached about 750 with an annual average of fifty-seven baptisms. The highest annual sum of sixty-six baptisms appeared in 1955, while the lowest yearly totals were thirty-four for 1962 and thirty-five for 1963. The funerals total up to about 735 with a yearly average of about fifty-six. The highest annual sum of seventy-two funerals was recorded for 1963, while the lowest sum of forty-nine was noted for 1954.

Another partial insight into the spirituality of the congregation is provided by the 1958 census of St. Albertus Parish taken in October under the auspices of the Detroit Archdiocese by members of the parish. Though designed primarily to obtain information about the Catholic population of the curially designated parochial area with particular attention to problem cases requiring pastoral attention, the census threw some light on the congregation's spiritual life. Of the 755 parents (all but six Catholic) in the twenty-block area constituting the parish area, 750 attended church regularly. Of the 288 married units, only seventeen were invalid and thirteen of these involved two Catholics while the remaining four were mixed. Of the 241 children between six and eighteen, 190 attended Catholic grades one through sixteen.

Unfortunately the census did not identify the Catholic residents of the area by nationality, only by color; neither did it stipulate whether all the Catholics were members of St. Albertus Parish or not. But it did indicate there was not a single Black Catholic in the area, and that there were white children who had not been baptized (twenty-five), nor received first Holy Communion (twenty-five), nor been confirmed (twenty-four), though both parents were Catholic. The area was inhabited by 474 family units, comprising 288 married, 162 widowed, fourteen divorced and ten separated persons.

The opening of the Second Vatican Council in October 1962, with its call to spiritual renewal among Catholics, struck a responsive cord in Fr. Guzicki's heart and fired him with renewed desire to revitalize St. Albertus Parish on its native ground. To do this effectively, he felt he needed the assistance of younger priests. Yet he found the number of his curates dwindling progressively. The eight priests who helped him during his pastorate included: Joseph Pucka (1953), Ladislaus Golas (1954-59), Francis Okonowski (1953-63), Thaddeus Wypijewski (1960), Thaddeus Borzych (1961-63), Alexander Wyrwal (1964-66), and Bohdan Kosicki (1964). Rev. S. Osmialowski remained in

residence during 1953 and 1954. With his departure, the number of assistants was reduced to two in 1955, and ten years later Fr. Wyrwal remained as the only curate, serving not only the parish but also the Guardian Angel Orphanage and the Felician Academy.

This decrease of priestly help inhibited Fr. Guzicki's plans for revitalizing the parish as well as providing its membership with maximum priestly service. In his appeal to the archbishop for a second assistant in June 1964, Fr. Guzicki pointed out that "it is more difficult and requires more work to hold the people together in these older parishes than in the new growing ones . . . a half-filled church during Sunday Masses and evening devotions requires one priest as well as a crowded church . . . large parishes have salaried secretaries, who do most of the office work . . . In our rectory, the priests answer telephone calls, rectory door bells and personally serve the people . . ."

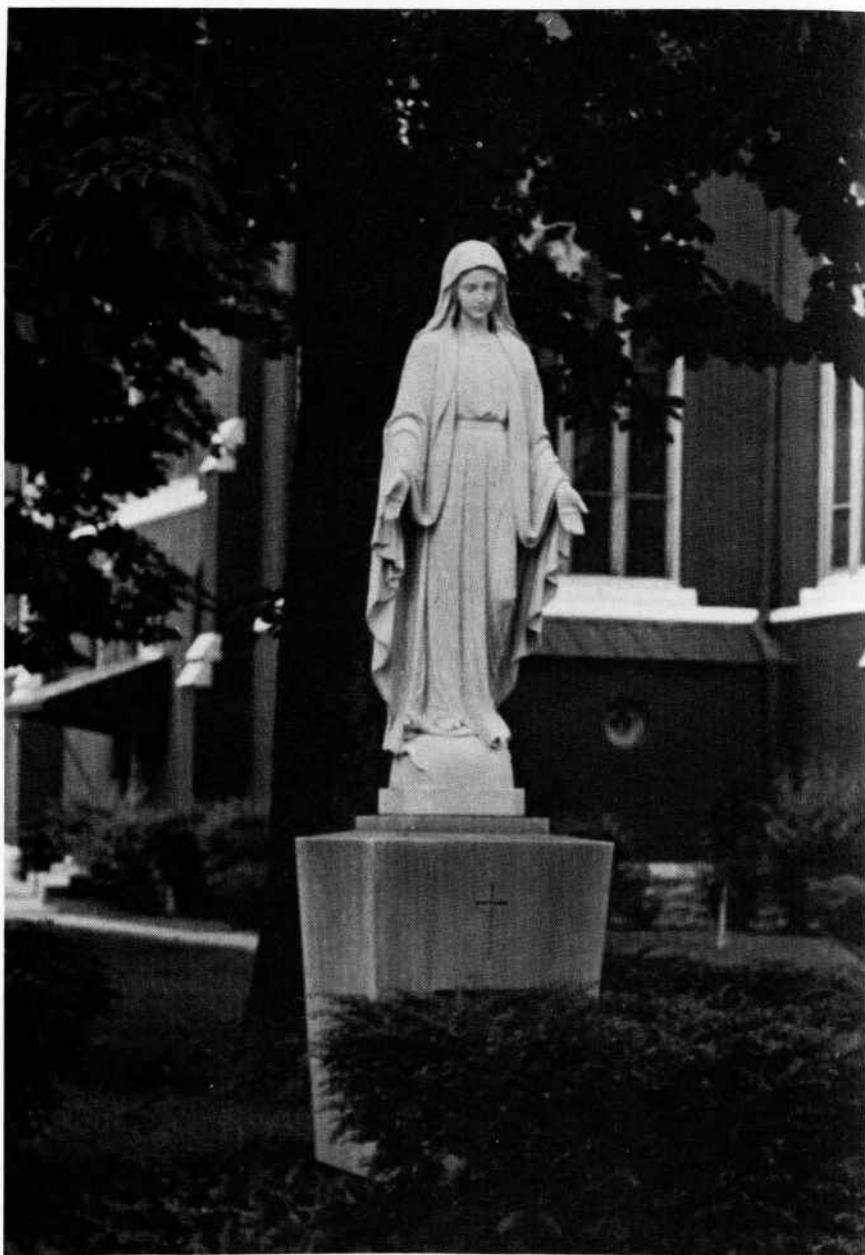
The archbishop was unable to accede to Fr. Guzicki's request. Priests were dwindling in number, being called to urgent service in new parishes and new ministries suggested by Vatican II renewal. Fr. Guzicki remained at his post for two more years. Finally, not long after the conclusion of the Second Vatican Council (December 8, 1965), he decided to resign from the pastorate. In a letter sent to all parishioners May 24, 1966, he explained his decision:

"The sad time has come for me to say goodbye to you. Soon I shall be leaving St. Albertus Parish, where I spent 25 years of my life. Having suffered two major surgical operations, I feel weakened and it is becoming more difficult for me each day to carry the burden of a Pastor's duties and responsibilities and management of the parish. Although reluctantly, our Archbishop has finally agreed to relieve me of my assignment . . . This parish has been home to me and I love its people. I was born in the shadow of the church steeple and as a small boy often heard the beautiful sound of its bells . . . by the grace of God I had the privilege of doing most of my priestly work in this beautiful church . . ."

With gratitude in his heart, Fr. Guzicki left St. Albertus Parish in his sixty-fourth year. He lived in retirement for less than four years, dying in Hutzel Hospital during Holy Week on Monday, March 23, 1970, at the age of sixty-eight. The body lay in state at the rectory till four-thirty in the afternoon on Good Friday, when it was moved to the church. Funeral services were held at St. Albertus Church on Holy Saturday at eleven o'clock. The body was interred in Mt. Olivet Cemetery.

Fr. Guzicki's memory is still fresh in the minds of many parishioners. He will be remembered like Rev. Francis Mueller — as a priest who cherished Polish traditions as the treasured heritage of the piety and fortitude of his forefathers. He loved St. Albertus Church as few of its pastors loved it. To him it was truly God's Castle — an edifice worthy of the Creator of the World, the Savior of mankind, and the sanctifier of sinners. But it was a Castle with Polish appointments and mementos, so that the Prince of Heaven might get a taste of Slavic soul during his sojourn there.

Last but not least, Fr. Guzicki left St. Albertus Parish an example of devotional loyalty to America. He risked his life for this country as a chaplain during his World War II service in North Africa and Italy. It made him not only a greater patriot but also a more understanding priest.

YOUNG LADIES SODALITY
GIFT TO PARISH

W HOŁDZIE WYMORDOWANYM
ŻOŁNIERZOM W KATYNIU
1940 — 1955

PRZECHODNIU
Zatrzymaj się
Zastanow się

RATUJ DUSZE SWOJĄ
R. 1907

FR. JOSEPH MATLENGA

Of all the fifteen pastors of St. Albertus Parish the one most familiar to the congregation is Rev. Joseph John Matlenga, the present pastor since June 1966. His varied activities, designed to implement the directives of the Second Vatican Council and the decrees of Detroit's Archdiocesan Synod 69, show his priestly qualities to their best advantage. More significantly, they may win for him from some future chronicler of the parish's second centenary the title not of "A Pastor for Changing Times" but "A Pastor for the Future."

The activities initiated during his pastorate, the religious services reactivated with his approval, and the various outgoing long range efforts that have been launched — all bespeak a man with a sense not only for the past and the present, but also for the future. And it may be this last characteristic that will win him the praise and admiration of posterity.

Joseph Matlenga was born on Detroit's East Side within the Polish neighborhood of St. Hyacinth Parish September 12, 1912. His parents were Joseph W. Matlenga and Tecla Lisecka. After attending St. Josaphat and St. Hyacinth grade schools, he entered Sacred Heart Diocesan Seminary in Detroit where he completed his high school and college studies between 1928 and 1936.

He received his theological training at SS. Cyril and Methodius Seminary, Orchard Lake, and was ordained at Blessed Sacrament Cathedral in Detroit May 18, 1940, by Archbishop Edward Mooney. At the time of his ordination, Fr. Matlenga was in his twenty-eighth year. He celebrated his First Mass at St. Hyacinth Church.

Before receiving his appointment as pastor of St. Albertus Church, Fr. Matlenga spent over twenty-six years in ten different appointments. He was assistant in the following nine parishes: St. Hyacinth (June 12 to September 19, 1940); St. Stanislaus (September 19, 1940 to November 11, 1945); St. Stephen (November 11, 1945 to December 10, 1952); St. Cunegunda (December 10, 1952 to June 21, 1957); St. John the Baptist (June 21, 1957 to February 5, 1958); Ascension (February 5, 1958 to April 7, 1959); St. Stephen (April 7, 1959 to April 4, 1962); and St. Gabriel (April 4, 1962 to March 22, 1966). He then served as chaplain in Port Huron's Mercy Hospital (March 23, 1966 to June 22, 1966).

Fr. Matlenga came as pastor to St. Albertus Parish in his fifty-fourth year with over twenty-six years of priestly experience to his credit. He had ministered chiefly in Polish parishes, but he had also served in a territorial parish and in a hospital chaplaincy. He accepted the new post as a challenge to a fourfold program which has become the hallmark of his pastoral administration.

The program derived its inspiration largely from the spiritual renewal initiated by the Second Vatican Council and, more directly, from Cardinal John Dearden's efforts to implement the Council's main objectives through the Detroit Archdiocesan Synod 69. As the Cardinal subsequently explained it during an address at Louvain University, the Council brought "... a deepened awareness on the part of our people of the mission of the church and a greater participation by them in that work... In my own archdiocese, the principal instrument through which this was achieved was a Synod. This involved wide participation of laity, as well as priests and religious."

Out of this participation emerged a host of changes — reorganization of the administrative structure of the archdiocesan chancery, greater involvement of the laity in planning and decision making on the parochial level, an ever increasing dependence on factual informational input and consultation with experts, and a growing trend toward decision by consultation and/or consensus rather than by command.

At first, Fr. Matlenga did not have any of these devices at his disposal. He had to begin by becoming thoroughly acquainted with the spiritual, social, physical, and financial condition of the parish. He discovered that St. Albertus Parish showed the most vigorous signs of health in its financial constitution; the parish was not only free of debts but, in fact, carried quite a sizeable savings deposit at the chancery.

This permitted Fr. Matlenga, acting in concert with the parish committee, to make some suggested repairs and installations. In October 1966, he installed audio equipment in the church and the next year, in March, he had the organ repaired. Without any depletion of the savings account, he next overhauled the boiler and put in a new iron fence around the parish grounds and buildings.

The greatest expense of Fr. Matlenga's pastorate, unanimously approved by the Parish Council in 1971, was the renovation and redecoration of the entire

interior of St. Albertus Church. Done under the supervision and personal artistic skill of Bronislaw Ryll, the refurbished church glows with new beauty and splendor.

The repairs and the accompanying preparations for the centennial observance were part of Fr. Matlenga's Community Building Project. He hoped to involve as many of the parish's 500 souls as possible in the work of the parish, by achieving cooperation between the parishioners and the pastor and by fostering collaboration between the parish council and the chancery.

There was one instance when a difference of opinion, honest and frank, developed between the parish committee of St. Albertus and the Detroit Archdiocesan Chancery. It occurred in August 1967. At that time, the Department of Community Affairs of the Archdiocese of Detroit suggested that the parish relinquish for \$9,000 the parking-lot across Canfield Avenue from the church. With the help of Federal Funds, the Department hoped to erect a small housing project on the parking-lot to accommodate from fifteen to thirty families.

The St. Albertus Church Committee and the St. Albertus Ushers Club expressed reservations to the proposal on several grounds. The sum offered for the parking lot was below the cost of the paving expenses and improvements made by the parish. More importantly, the suggested substitute parking areas were found to be either unsafe or inadequate for use. As a result of this intervention, the chancery withdrew its proposal during the ensuing discussions and exchanges of views.

In the opinion of the parishioners, the issue was resolved in the best interests not only of St. Albertus congregation but also of the diocese and the Polish Catholic community of Detroit. The historical and spiritual significance of St. Albertus Church as the oldest Polish church both in the city and the archdiocese qualifies it as an historical site deserving of accessibility. Locations for new housing projects can always be found elsewhere near less historically significant structures.

These experiences prepared the parishioners for participation in the Parish Council, when it was organized to implement Synod 69. The first members elected to the Council, aside from Fr. Matlenga who was an ex-officio member, included: Frank Koss, Jr. (President), Antonio Pulice (Vice-President), Julia Pisarska (Secretary), Phyllis Koss, Stephanie Wisniewska, Robert Lefler, Lawrence Kulak, John Wisniewski (Maintenance Commissioner), Robert Czech (Special Projects), and Lawrence Chominski (Liturgical Matters).

The Ushers Club headed by Frank Koss, Jr. included the following members: Robert Czech, Chester Dresden, Stanley Jozwiak, Robert Koss, Larry Kulak, Robert Lefler, Cass Malinowski, Philip Potulski, Joseph Ptak, Antonio Pulice, Anthony Tomaszewski, Walter Wardowski, John Wisniewski, and Edward Wrubel.

Through these organizations as well as several others — the Altar Society, the Youth Club, the L.C.B.A., the Society of Christian Mothers, the Sodality, and the Third Order — Fr. Matlenga's Project of Community Building has achieved considerable success in holding the 500 soul parish together.

An important, though seemingly small and insignificant instrument in maintaining regular lines of communication between Fr. Matlenga and his

parishioners is the bilingual Bulletin published by Fr. Matlenga every two months. It contains a schedule of services, lists of donors, special notices, and devotional comments. In addition, Lawrence Chominski also publishes at irregular intervals a mimeographed bilingual Bulletin dealing with parochial celebrations and events of special interest to the wider Polish community in Detroit. The title of this Bulletin is *Rodak*.

Another aspect of Fr. Matlenga's four-part program for implementing conciliar and synodal decrees in St. Albertus Parish concerns the Service of the Word. From the outset, Fr. Matlenga was anxious to provide for the adequate spiritual care of the parishioners. At first, he had the temporary help of Rev. Alexander Wytrwal who left January 18, 1967. After that, Fr. Matlenga had to depend on adventitious resident priests, like Rev. Pio Di Castro, who remained for two and one-half years, until the arrival of Jesuit Father John Szopinski in March 1969. He has proved to be an invaluable collaborator in the execution of the pastoral program of rejuvenating the congregation. His interest in the history of St. Albertus Parish, his regularly weekly press notices about parish activities sent to the *Dziennik Polski*, and his enthusiastic support of the Polish liturgical revival make Fr. Szopinski a valuable asset to the pastor and the parish.

The present Mass Schedule seems considerably reduced when compared with that of earlier decades. There are only two regularly scheduled daily Masses: one at eight and the other at nine o'clock in the morning. Holy Days offer three Masses: at seven and ten in the morning, and at five o'clock in the afternoon. Sundays provide five Mass opportunities: one on Saturday at five in the afternoon, two Polish Masses on Sunday (at seven and at ten) followed by two English Masses (at eight-thirty and twelve).

The pulpit of St. Albertus continues to proclaim Christ's basic message of the Good News of Salvation as well as the truths taught by the magisterium of the Church and defined either by general councils or papal de fide statements and declarations. On occasions, upon request, the Mass is celebrated in Latin.

Perhaps the most ambitious and spectacular project of Fr. Matlenga's renewal program inspired by Vatican II and Synod 69 was the Service of Tradition. The General Council spoke in several of its documents, but most notably in the Constitution on Divine Revelation, about tradition — its content, its importance, and the reverence due it. But the Council was speaking here of tradition in relation to the written Scriptures.

In its Decree on the Missionary Activity of the Church, the Council spoke of tradition in another sense — as the complex of local native "customs, outlook on life and social order [which] can be reconciled with the manner of living taught by divine revelation." The Council approved such particular traditions of particular churches which both reflected the genius and the dispositions of each nation and were accommodated to Christian life.

Building on this notion of tradition, Fr. Matlenga gave his blessing to the enthusiastic zeal of several younger members of St. Albertus Parish — notably Lawrence Chominski of the Liturgical Committee and Michael Krolewski of the Youth Club — who launched a concerted effort to revive the celebration of church feasts in the old traditional Polish Catholic style and manner. Once common in every Polish parish in Detroit and now observed occasionally in some, the traditional services had drawn capacity crowds in former decades. The

youthful sponsors of the renewal, supported by Fr. Szopinski and approved by Fr. Matlenga, believed that these time-honored rites would still draw crowds of worshipers and make St. Albertus Church the cynosure of Polish eyes in Detroit.

Perhaps the most successful of these Services of Tradition was the Corpus Christi Procession held June 4, 1972, which drew an estimated crowd of 5,000 worshipers. The first procession service began in 1971 at St. Albertus Church. In 1972, the service started at Sweetest Heart of Mary Church with a Mass celebrated by Rev. B. Poznanski, then proceeded to St. Josaphat Church for the recitation of the second scripture reading, and finally concluded at St. Albertus Church with the final reading and benediction. The Polish Church Row on Canfield Avenue had not witnessed such an impressive and inspiring spectacle in half a century.

Among the participants in the colorful procession were young Polish Americans dressed in Polish regional folk costumes, several choirs, an orchestra, and representatives of numerous Polish societies. They had not seen such a religious celebration in decades. It drew tears of joy from the older worshipers, as they recalled the days of their youth. The young participants, on the other hand, sang with obvious joy and full-hearted enjoyment.

This Corpus Christi Procession was the second of its kind sponsored by the young people and by the societies of St. Albertus Parish. Its success was not the result of novelty appeal or effective publicity. The youthful advocates of the Service of Tradition had been at work for nearly two years, preparing, studying, traditional Polish celebrations. On two occasions, their petition for an old-fashioned *Pasterka* (Shepherds' Midnight Mass) brought nearly 2,000 worshipers from neighboring parishes and various suburbs. The Youth Club, garbed again in folk costumes, sang the traditional Polish *Kolendy* (carols) before and during Mass. The singers were assisted by several boys and girls choirs, representing various youth societies in Hamtramck and Detroit.

A special feature of the caroleering was the inclusion of the *Pastoralki* (Polish regional carols often sung in dialogue form). After Holy Communion, members of the choral groups distributed the traditional *oplatek* (wafer) and exchanged Christmas felicitations with members of the congregation, as a variation on offering the usual sign of peace in the current vernacular liturgy. This was the Christian community at its warmest and most devout expression — a sign of peace and brotherhood unequalled in any other church in the city.

The Service of Tradition also paid tribute on several occasions to Mary, the Mother of Jesus. On February 2, 1972, the choirs sang the praises of the Virgin of the Candles who wards off storms and disasters and assists in an easy death. On May 1, the Sodality took part in a special Marian Mass and then processed to crown a statue of the Virgin, singing a litany in her honor. On May 3, the parish celebrated the Polish feast of Mary Queen of Poland. And in August, bouquets of flowers were blessed in Mary's honor.

Polish saints also received recognition and veneration during the Service of Tradition. On April 23, 1972, St. Wojciech, the patron of St. Albertus Parish, was honored in a special centennial ceremony. On May 8, St. Stanislaus Bishop and Martyr slain in 1075 received a grateful memorial in the parish liturgy. On October 10, 1971, the Youth Club Choir, garbed in regional folk costumes, sang at the ten o'clock Polish High Mass, rendering several medieval Latin hymns in honor of Polish saints.

The Youth Club Choir also assisted at the Easter Food blessing ceremony on Holy Saturday in April 1972. The members sang Polish Lenten and Holy Week melodies, as visitors brought their Easter baskets filled with goodies to be blessed for the Easter Sunday meal. At the Youth Club's request, the traditional *Asperges* (sprinkling) rite was reintroduced at the opening of the Sunday High Mass, celebrated and sung in the traditional Polish manner against the background of the revised liturgy.

The Youth Club Choir also lent its voices and colorful garb to the celebrations of a unique Unity Sunday Service. As a reminder of the fact that the Polish Jesuits and the Ukrainian Basilians cooperated in bringing the largest group of Eastern Catholics ever to recognize the jurisdiction of the pope (the Union of Brzesc in 1596), the choir and other visiting choral groups sang a selection of Eastern religious hymns and melodies never before heard at St. Albertus Church. On that occasion in January, 1972, the altars of St. Albertus Church were decked with beautiful Ruthenian icons.

Under youthful enthusiasm, the Service of Tradition is slowly but steadily expanding its horizons and activities. Most recently, a Polish country wedding ceremony was celebrated in St. Albertus Church, perhaps the first time such a rite was held in Detroit.

The Service of Tradition, more than any other parish activity, helped to make Detroiters, particularly those of Polish ancestry, aware of the approaching centenary of St. Albertus Parish. It also helped bring to the minds of older members of the congregation, who moved to the suburbs with their children or grandchildren, the memory of the golden days of old St. Albertus Parish, when it was the Polish parish in the Detroit Diocese. It reminded them of St. Albertus' past religious and cultural leadership and perhaps — just perhaps — made them hope that, if Polish religious traditions and the Polish style of Catholicism were to survive for future Detroit generations to enjoy and to cherish, then St. Albertus Church might be the most fitting place for such a shrine.

The fourth project in Fr. Matlenga's renewal program designed to implement the decrees of Vatican II and Synod 69 dealt with the Service of Charity. With the help of St. Vincent de Paul Society care was extended to the poor of the parish, to widows without sufficient support, to the sick unable to meet the necessary medical expenses, and to lonely, friendless individuals orphaned by the death of relatives and friends.

On a regular basis Holy Communion is distributed to bedridden patients or persons unable to attend church. Confessional absolution and counselling are also available on demand and in any emergency at any time of day or night. This, of course, is part of the larger sacramental service offered, as in the past, also in matrimonial, baptismal and viaticum rites. Statistics on these last three, during Fr. Matlenga's pastorate indicate a continued decline in marriage ceremonies since 1966; from twenty-three weddings in 1966 to seven in 1969 and three in 1970. Baptisms similarly diminish in annual totals: from forty-six in 1966 to twelve in 1970. Funerals, on the other hand, have held an almost fifty a year average, easily outnumbering the combined matrimonial and baptismal totals.

Though compelled by limited personnel to set priorities for the oncoming opportunities to engage in the Service of Charity by concentrating on the needs

of its own parishioners (in accord with St. Paul's dictum), St. Albertus Parish has not entirely turned its back on the needy non-Catholics residing within its parochial area. They are in the main Black Christians. In one notable instance, at least, St. Albertus Parish has extended a helping hand to the Black community living in the vicinity of the parochial school. In August 1967, Fr. Matlenga, after consultation with the chancery and with the permission of Archbishop Dearden leased "part of the school building at St. Albertus Parish to the City of Detroit for use by the Adult and Youth Employment Projects of the city." This particular project was part of the Mayor's Committee for Human Resources Development.

The terms of the lease have thus far proved satisfactory to all parties concerned. Since the opening of the Adult and Youth Unemployment Projects, approximately 10,000 men and women, boys and girls, have been given training lasting from a week to one year. An average of eighty-percent of the trainees have been placed into jobs. This activity anticipated the formation of the Black-Polish Caucus organized shortly after to promote better communication and understanding leading to broader and more meaningful cooperation between Polish and Black Detroiters.

While helping its immediate Black neighbors, St. Albertus Parish did not forget about its ancestral relatives and fellow Catholics in Communist-dominated Poland. In July 1972, Fr. Szopinski visited his Kashub birthplace to warm his heart and to bring new zeal and inspiration for his work at St. Albertus Parish under Fr. Matlenga's pastoral leadership.

This review of Fr. Matlenga's pastorate is of necessity incomplete. After six years of dedicated work he is still at the helm, despite an accident which deprived him of three fingers. He has brought the parish into line with conciliar and synodal decrees. He has fostered significant services which may determine the parish's course of development for some years to come.

Fr. Matlenga is now sixty years old. His health, while good, is not robust. Should he wish, he may resign from the active ministry after five more years have lapsed, or, if his health permits him, he may continue in the pastorate till 1982. He will then be seventy years old and subject to mandatory retirement, according to archdiocesan regulations presently in effect.

May he live to see St. Albertus regain still more of its former glory as the Pulpit of Polishtown in Detroit.

ST. ALBERTUS PARISH COUNCIL

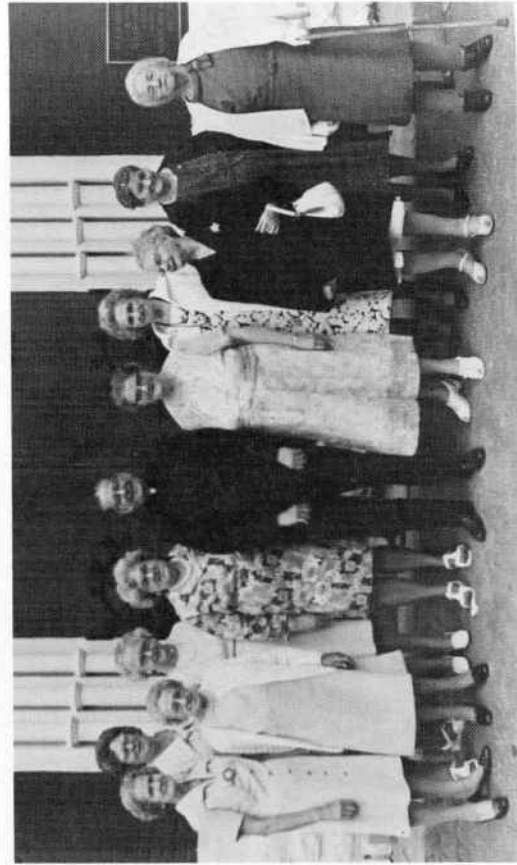

ALTAR SOCIETY

9

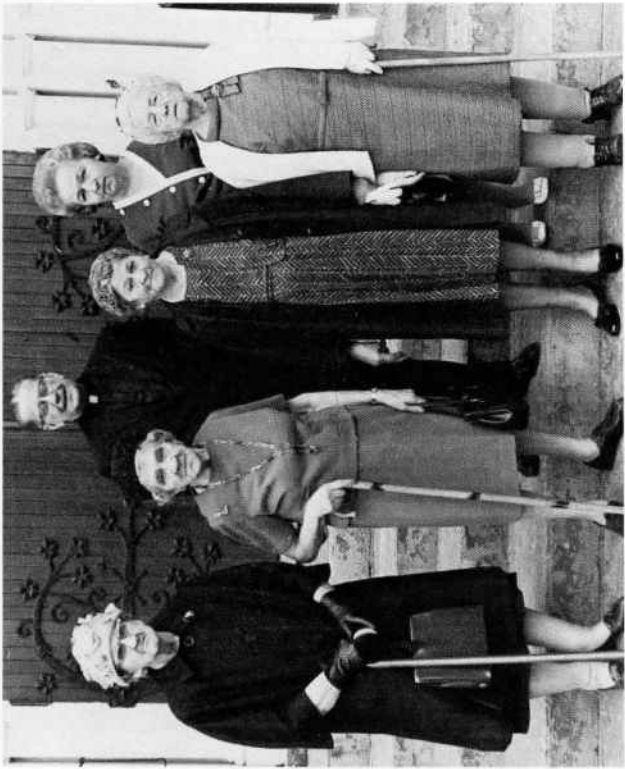
ZWIĄZEK POLEK

CHRISTIAN MOTHERS

THIRD ORDER

L. C. B. A.

9

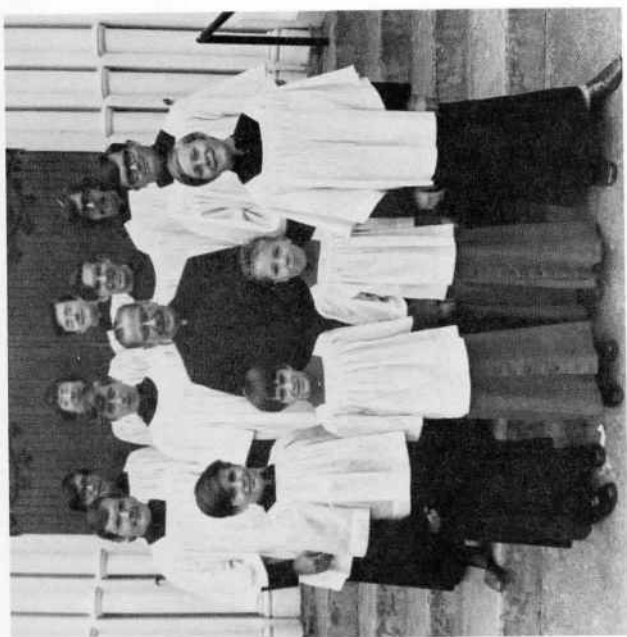
YOUTH CLUB

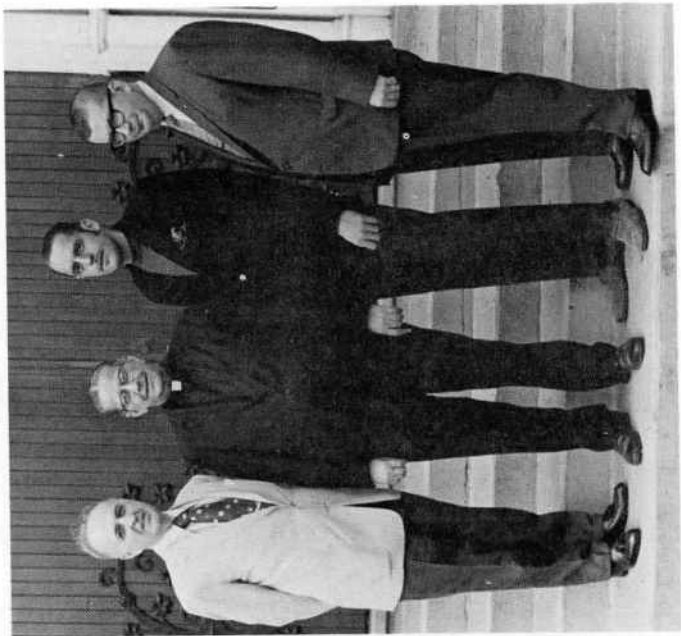
LADIES GUILD

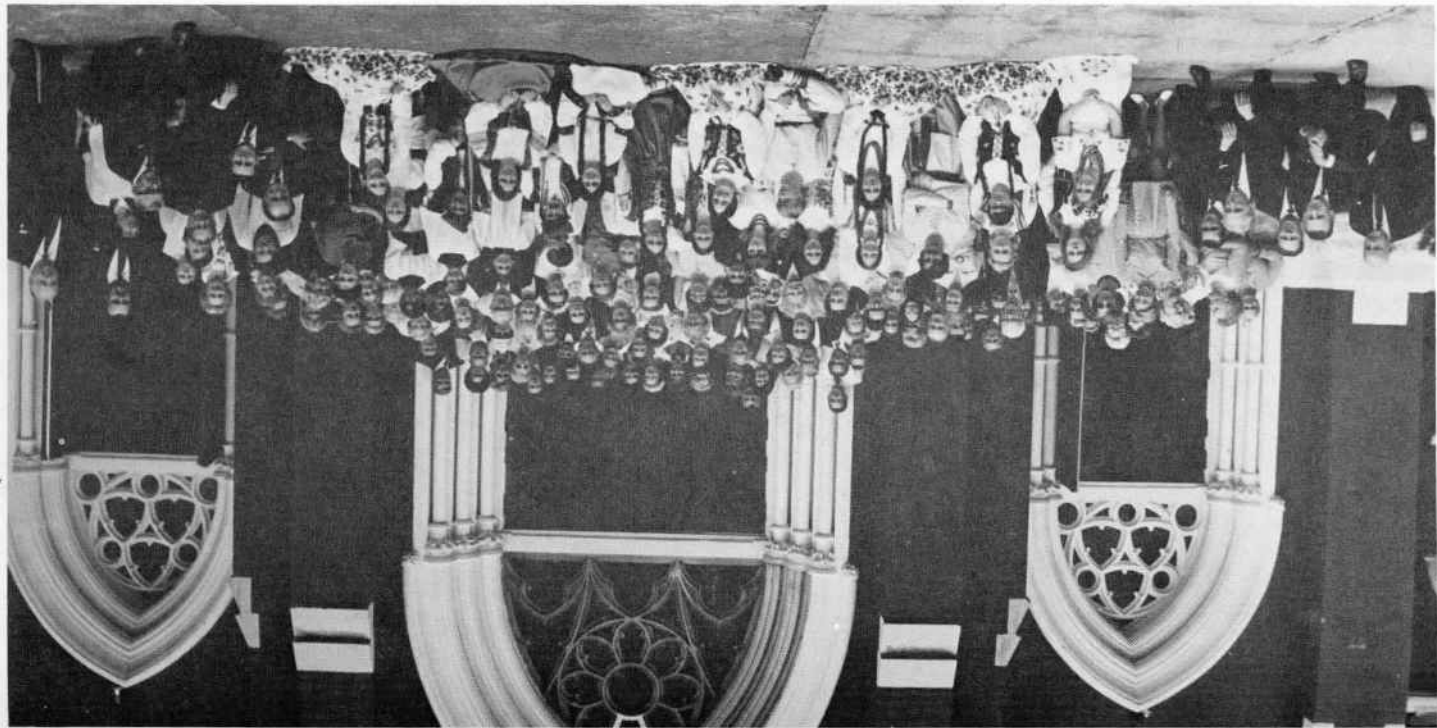
SODALITY

ALTAR BOYS

ST. VINCENT DE PAUL

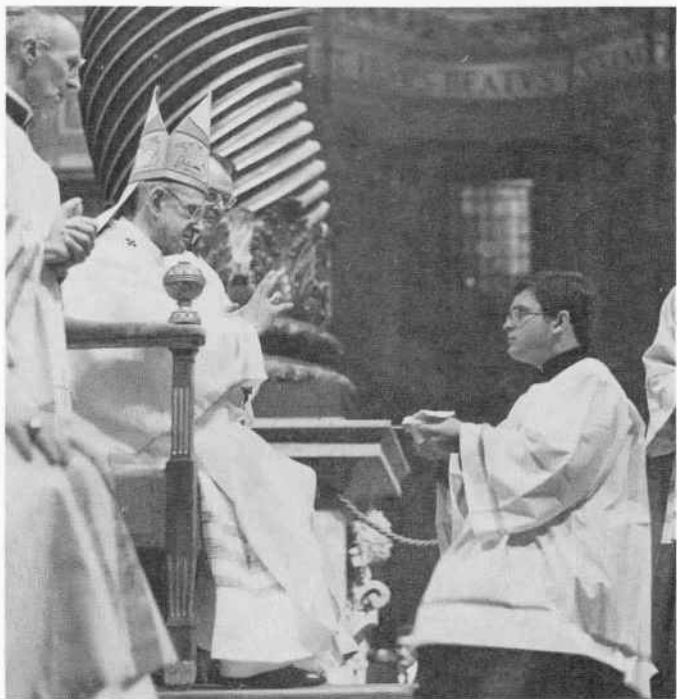
THE PEOPLE OF GOD OF ST. ALBERTUS PARISH

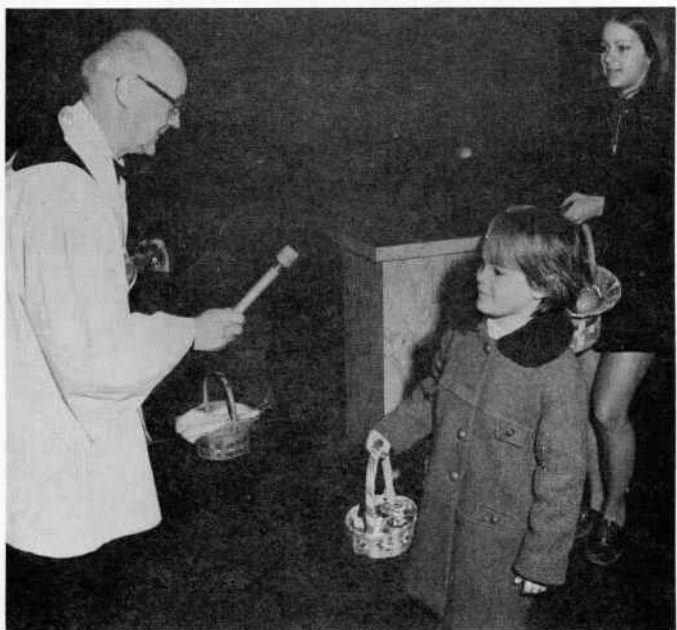
OLDEST LIVING PARISHONER
MRS. AUGUSTA GOIKE

SENIOR CITIZENS OF ST. ALBERTUS PARISH

MICHAEL KOSS - PARISHONER
SERVING MASS FOR POPE PAUL VI - MAY 6, 1973

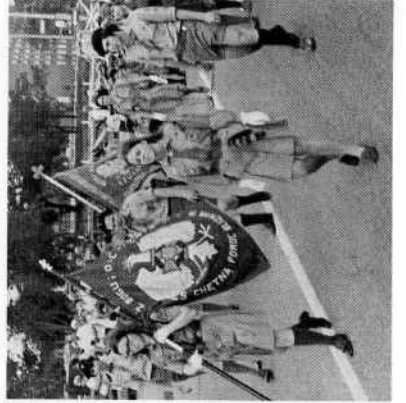
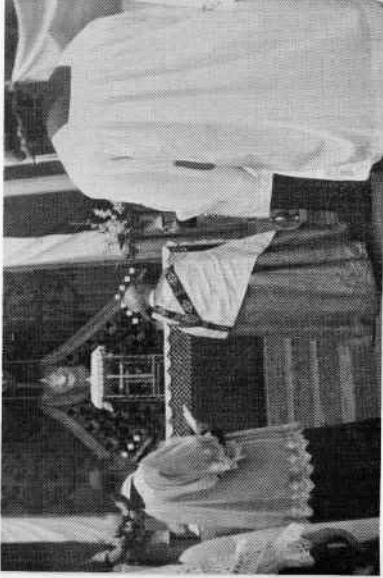

BLESSING FOOD BASKETS - 1972

POLISH WEDDING

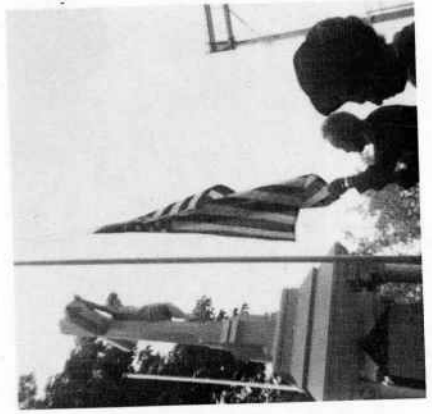
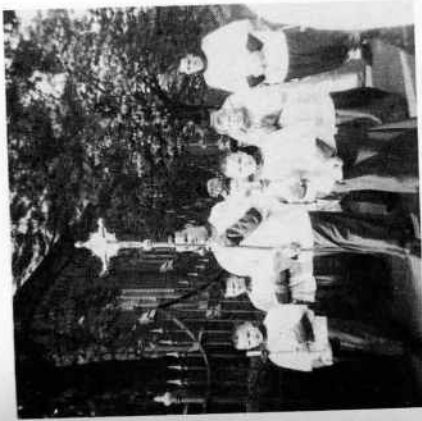
CORPUS CHRISTI

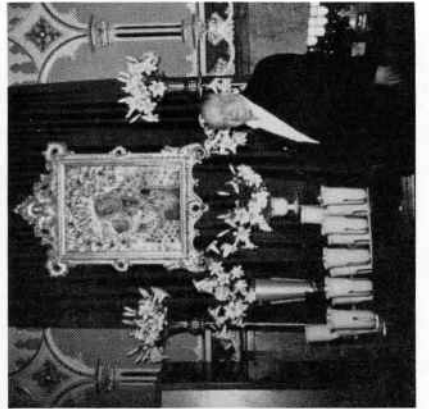
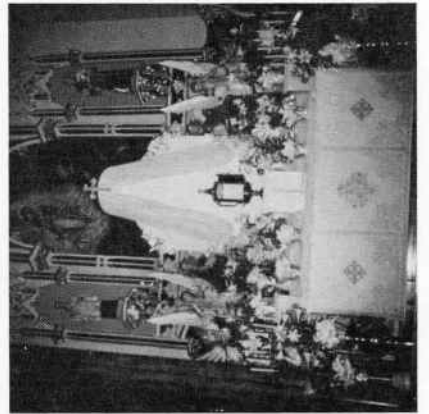
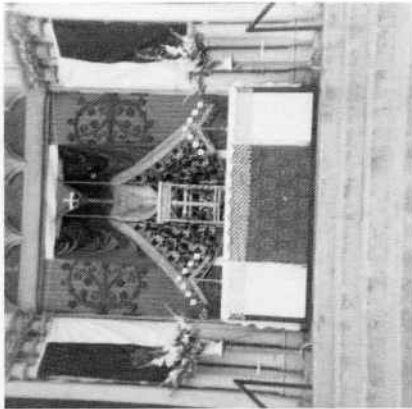
POLISH WEDDING

REMEMBER WHEN?

REMEMBER WHEN?

REMEMBER WHEN ?

CONCLUSION

To Detroiters of non-Polish ancestry, the 100 year history of St. Albertus Parish may appear to be the chronicle of an exotic part of the city's Old Polishtown. To some Detroiters of Polish descent, the account may seem a swan song for a fading ecclesiastical Camelot which once had its brief shining moment but now is a mere wisp of glory whose tale is being told before it is forgotten.

But St. Albertus Church still thrives, and is sure to endure for some time to come. This account has been written not so much to recapture the fleeting nostalgic yesterdays of an ethnic parish as to record its usable past for the present and the future in a factual report of an interesting human experiment in community building by fifteen priests laboring successively in the oldest section of Detroit's largest white ethnic settlement.

In summary, the history sought to concentrate on the human elements that constituted St. Albertus Parish — the priests, people, bishops, and nuns — with particular emphasis upon the fifteen pastors who guided the destiny of the congregation during the past century. They were an interesting group of men; all, but the last four, were European-born; all, but the last six, were European-trained; and all, but three, were diocesan priests. Three attained national prominence: Rev. Joseph Dabrowski who is listed both in *The Dictionary of American Biography* and in its Polish equivalent, *Polski Słownik Biograficzny* (The Polish Biographical Dictionary); and Rev. Theodore Gieryk and Rev. Dominic Kolasinski both of whom appear in the *Polski Słownik Biograficzny*. They are designated as educators, pastors, organizers, and forerunners of significant movements.

Some pastors were goal creators, others goal borrowers, and still others goal sustainers, stressing either the Polish, or the American, or the Polish-American aspects of parochial development. By their combined efforts they provided the parish with the four basic constitutive elements of the Polish-American community: a church, a school, a network of societies, and publications. In short, they created a viable ethnic community which was partly Polish and partly American, but, above all, Catholic.

Some pastors left a more lasting impact upon the congregation than others. Perhaps the most influential were these six: Rev. Simon Wieczorek C.R. who organized the congregation, built the church and started the school; Rev. John Wollowski who brought the Felician Sisters to the parochial school and to Detroit; Rev. Dominic Kolasinski who caused the most divisive crisis in the congregation's history and built the church which still stands; Rev. Joseph Dabrowski who gathered the human fragments of the parish and undertook the task of parochial reconstruction; Rev. John Mueller who refurbished the faded prestige of the congregation and set the parish on its path to glory; and Rev. Joseph Herr under whom the parish reached its maximum expansion.

The pastors' relations with local bishops, while running the gamut from unquestioning obedience to outspoken defiance, were for the most part cooperative and supportive of episcopal authority. In the few collisions that occurred, all but one pastor chose to leave quietly either of their own volition or at the insistence of the bishop. Their dealings with parishioners varied from the

permissive to the domineering stance, though in the main they relied upon persuasion to achieve their goals. When this failed, they resigned rather than resisted the popular will.

The parishioners were for the most part farmers, laborers, and artisans with a sprinkling of minor nobility and some merchants. Their chief trait was a strong faith in God manifested in the Polish style of Catholicism of the Latin Rite. This faith provided the common bond for the reunification of Poles from the three segments of partitioned Poland in St. Albertus Parish, though the first founders came chiefly from Prussian-Poland and remained pretty much in control. Despite varying degrees of Teutonization and Russification, they brought with them a sensitized awareness of their Polishness which was further intensified in Detroit's cosmopolitan environment and exalted almost to a sense of mission to keep the memory of their dismembered nation and divided homeland alive in America.

Partly out of this sense of mission and partly out of their Catholic faith came the stress they put upon the bilingual and bicultural, religiously grounded education of their children to whom they wished to transmit their two most treasured values. They were generous to the church with their money, services, and children of whom over 100 dedicated their lives to the service of the church. They were devoted to their priests, siding on occasion with the pastor against the bishop, in the tradition developed during the Partitions when the people and the priest stood shoulder to shoulder against a German bishop exercising jurisdiction over them; but they were not priest-ridden, for at times they reacted sharply against some actions or plans of their pastors.

The people accepted Americanization but at their own pace and in their own fashion, along the lines of biculturalism and bilingualism, admitting it into the school curriculum from the beginning and only much later into church services. Aside from the Kolasinski Crisis, their attitudes toward and relations with local bishops were respectful and cooperative, but they expected a similar response from the bishops in matters touching on their traditional customs and practices.

Five Detroit bishops (the last two, archbishops and cardinals) rendered notable services to the parish. Bishop Caspar Borgess authorized the foundation of the parish, blessed its two churches and school, and appointed its first seven pastors. Bishop John Foley helped to reconstruct the parish after the Kolasinski Crisis, and appointed the next four pastors who led the parish into its golden age. Bishop Michael Gallagher won the parishioners' warmest regards by his outspoken support of their Polish heritage. Archbishop Edward Mooney helped the parish reach the state of financial solvency more quickly through his archdiocesan refinancing program. Archbishop John Dearden placed the renewal program of Vatican II at the disposal of the parish through the Archdiocesan Synod 69.

In administrating their polyglot diocese, the Detroit bishops accepted ethnic diversity and sought to provide the various groups with priests and parishes. They showed themselves, on the whole, sympathetic toward the sometimes unpredictable Polish Catholics. Even Bishop Borgess reluctantly and in the face of repeated provocation invoked ecclesiastical censure against certain pastors and members of the congregation.

Numerous evidences of the bishops' relations with the Polish Catholics of

the diocese testify through the formation of over thirty Polish parishes, a minor-major Seminary, two colleges, two hospitals, an orphanage, and an old folks home; through the admission of six Polish sisterhoods, three Polish religious communities of men, and over fifty Polish diocesan or exclaustated priests; through the ordination of over 150 Polish-speaking diocesan priests, the appointment of about fifty Polish priests to diocesan posts at various times, and the selection of four Polish-speaking auxiliary-bishops from their ranks. Cardinal Edward Mooney personally suggested in 1953 that the Polish priests organize themselves into the Conference of Priests for Polish Affairs in order to work more effectively for their ethnic objectives.

The Felician Sisters occupy a special place in the annals of the parish. They came first to teach in its parochial school, and then established their motherhouse, academy and orphanage across the street from the church. They served the parish not only by pioneering in bilingual education in the school but also through their convent during the Kolasinski Crisis and over the years through their Academy which provided girls with secondary education. The sisters also participated in special parochial projects like the Archdiocesan Displaced Persons Shelter in St. Albertus School.

Perhaps most importantly, the Felicians provided the young women of the parish with the first opportunities for higher education and for dedicated service outside the framework of marriage. They attracted numerous vocations because they themselves were beautiful persons filled with the spirit of sacrifice and service. Though they no longer serve the parish nor reside within its limits, the memory of their nearly ninety years' dedicated labors remains a constant blessing to those who were fortunate to experience their womanly compassion and creative educational expertise.

The nuns, priests, and people of St. Albertus congregation channeled most of their activities through the parish. Founded not only to preserve but also to enrich the faith of the immigrant parishioners and their offspring, the parish performed both religious and socio-cultural functions. Through its church, school, societies, and publications (its own or those inspired by it), the parish upheld and sponsored the Polish style of Catholic life. It institutionalized and vitalized the beliefs, values, and aspirations of the Polish Catholic heritage in Detroit.

The significance of St. Albertus Parish is not to be measured by any quantitative standards. It was not the first ethnic parish in Detroit to undertake the task of heritage preservation. Neither was it the most successful exponent of religious ethnicity in the city's history. Nor has it become (as yet) a part of Detroit's growing deposit of historical writing and folklore. Yet the parish deserves to bulk larger in the historical consciousness of Detroiters, because its experience has something relevant to say to several groups among them.

The history of St. Albertus Parish has a message, first, for the present members of the congregation. Stripped of premature interpretations overlaid by earlier chroniclers or later romanticizers, the message brings the story of faith and courage — of kindly, humble, dignified people with idealism and integrity and pride in their Catholicism and their Polishness. They demonstrated in a material way that a parish fostering the Polish style of Catholicism could be sustained in the free cosmopolitan climate of Detroit. They transmuted their

faith and integrity into the church which stands like a city upon a hill for all posterity to see and for their parochial descendants to worship and find solace in.

But it is their spiritual message that the founders would have their descendants remember most: that God helps those who have faith in Him, even though they be confronted by dangers from without and difficulties from within. This lighted torch of faith the founders handed over to the generation that followed them, and that generation passed it on to a third. Now it is up to the fourth generation, the present members of the parish, to take hold of this torch, hold it high, proudly, and (in paraphrase of an early Pilgrim chronicler) say: "Our fathers were Polishmen who came over the great ocean, and were ready to perish in a strange and alien land; but they cried unto the Lord, and He heard their voice, and looked on their adversity. Let us therefore praise the Lord, because He is good and His mercies endure forever."

The history of St. Albertus Parish also has something to say to all Detroit Catholics of Polish ancestry, particularly those still conscious of their ancient heritage and desirous of rediscovering it through the memorials which enshrine the hopes and aspirations of the early Polish Detroiters. In some quarters it is already a sign of prestige to be descended from the Mindaks, Melins and Lemkes, the Treppas, Rohrs and Sikoras, the Lorkowskis, Piotrowskis and Ostrowskis who laid the foundations of St. Albertus Parish and of the city's Polish-American community.

To such persons, St. Albertus Church is the Polish Detroiters' Plymouth Rock. This is where their forefathers in the faith landed on solid ground to stay, for none of the early founders of the parish went back to the old country. They stayed and, under difficult circumstances, built up a community that soon produced other distinctive parochial off-shoots throughout the city. Out of the small beginnings of their first frame church and school, with God's help, sprang up numerous parishes, schools, societies, and publications of all kinds. The one small candle which they lit in time kindled many others that shone unto many throughout metropolitan Detroit. For leaving this imprint upon the character of the Detroit Polonia, if for no other reason, the St. Albertus pioneers should play a larger role than they do in the historical consciousness of Polish Detroiters and their descendants.

But St. Albertus Church should be no mere reminder of a pioneer past peopled with stouthearted men and women of conviction and courage. St. Albertus Church is today an exciting religious workshop for the colorful ceremonies that are part of the Polish style of Catholicism, reflecting not only its distinctive spiritual qualities but also its vivid folkloristic features. These visible manifestations of Polish ideals and artistry, along with the struggles of the early pioneers to give them a habitation and a name, contain a treasure trove of inspiration for aspiring Polish American novelists, poets, and scholars. Here is material in abundance for short stories, articles, essays, and poems that wait to be written; for songs and music to be composed; for paintings and sculpture to be created.

The St. Albertus Parish story likewise has something to say to the Catholics of the Archdiocese of Detroit. Various nationalities, races and rites contributed to the building of the Catholic Church in the archdiocese. Early Indian converts,

Romanic, Gaelic, Teutonic and Slavonic immigrants, European and Asiatic, Black, and Eastern-Rite Catholics — all established their ethnic parishes and erected, as it were, distinctive chapels within the diocesan shrine of Detroit Catholicism. Reflecting on a small scale the universal character of the church, this multifarious pluralism created a religious climate which fostered different styles of Catholicism, both as enriching devotional elements and as effective means for preserving the newcomers' faith. By adopting them all, the archdiocese added their strength and beauty to its own.

St. Albertus Parish was the first Polish chapel in the Detroit sector of the Archdiocesan shrine. It successfully transplanted a heritage that has not only sustained but also multiplied itself many times within the diocese. Over the decades, the parish has proved a boon rather than a bane. It has produced and paid for its own plant, endowing the archdiocese with a church which recalls the golden era of Detroit's architecture. It has supplied the archdiocese with numerous vocations to the sisterhood and priesthood. It has cooperated in archdiocesan programs like the Displaced Persons Shelter. And, in a sense, its parish trustee committee of the 1870's anticipated the archdiocesan parish council of the 1970's. Should St. Albertus Church ever be forced to close its doors, the losers would be not only Polish but all Catholics of the Archdiocese.

The history of St. Albertus Parish, lastly, has something to say to the citizens of Detroit. The founders of the parish were not the dregs of their partitioned homeland, but humble hard-working folk who came to Detroit in search of freedom and bread. And they found both here. That is why few, if any, parishioners returned to their native land after its liberation. Detroit had become their home. Detroit was, on the whole, good to the Albertusans. They responded with similar generosity by building up the northeastern city-limit area, creating a distinctive community there with a church, school, residential homes, and business places of their own. And they did it by hard work and thrift.

By welcoming the St. Albertus pioneers into its cosmopolitan family, Detroit added their services to its growth. They engaged in the honorable competition of contributing to the building of the city. Over the years, they have striven to give their full share to the common effort to make Detroit a better city to live in, because it has adopted them as they have adopted it.

Soon, perhaps during the centennial year, the city of Detroit and the state of Michigan will also adopt St. Albertus Church by designating it as a historical site, because of its significance in Detroit history, culture, and architecture. The church is the oldest Polish church still in use in the city and the home of the first Polish parish established in Detroit 100 years ago. The church represents the treasured heritage of the largest white ethnic group in Detroit and in Michigan. Structurally, the church belongs to the finest age of Detroit architecture. The church is associated with the parish which gave rise in 1873 to the Polish Roman Catholic Union of America, the oldest and second largest federated Polish organization in the United States. The church was also pastored by three clergymen of historical importance: Rev. Joseph Dabrowski, the founder of the Polish Seminary in Detroit; Rev. Theodore Gieryk, the organizer of the Polish Roman Catholic Union of America; and Rev. Dominic Kolasinski, the most controversial and the most publicized Detroit clergyman of the 1880's and

1890's. In short, the church represents a significant entity both in itself as a work of architecture and in its historical association with the development of the City and the Archdiocese of Detroit.

St. Albertus Parish is still a city on a hill. Its future, like its beginning, remains in the hands of God. The parish began 100 years ago because a small band of stouthearted men and women had faith in God, and God did not fail them in their time of trial. Today, a larger group forms the congregation. If their faith is as strong as that of the founders was, St. Albertus Church will remain a city on a hill for generations yet unborn.

SELECTED BIBLIOGRAPHY

1. AIDS AND GUIDES

- Ancilla, S. M. (FSSJ), "Catholic Polish Literature in U. S. to 1900," *Polish American Studies* (1959), 65-73.
- Charitina, S. M. (CSSF), "Bibliography of the Writings of the Felician Sisters in the United States 1946-1954," *Polish American Studies* (1954), 78-97.
- "Writings of the Felician Sisters in the United States," *Polish American Studies* (1946), 65-97.
- Keating, Janet, *Preliminary Detroit Area Ethnic Studies Bibliography* (Detroit Area Inter-Ethnic Studies Association Monograph 1, 1972), 23 pp.
- Roman, Frank P., "Polish American Religious Bodies: A Select Annotated Bibliography," *Polish American Studies* (1956), 19-35, 107-113.
- "Some Polish American Personalities: A Select Annotated Bibliography," *Polish American Studies* (1957), 121-125.
- Skendzel, Eduard A., *The Reverend Dominic H. Kolasinski, The Pioneer Detroit Poles, and the Catholic Church in Detroit in the Evening News 1880-1900: An Index to Newspaper Articles* (Typescript, 1972), 152 pp.
- Swastek, Rev. Joseph, "A Critical Examination of Father Kruszka's Historya Polska w Ameryce," *Polish American Studies* (1957), 103-110.
- "Dziejopisy Wojciechowa Detroidckiego," *Sodalis* (November, 1967), 247-249.
- "Polish Travelers in Nineteenth Century United States," *Polish American Studies* (1945), 38-45.
- A Tentative Directory of Polish American Archives* (Orchard Lake Center for Polish Studies and Culture, 1971), unpagged.
- Wepsiec, Jan, *Polish American Serial Publications 1842-1966: An Annotated Bibliography* (Chicago, n.p., 1968), 191 pp.
- Willging, Eugene P. and Herta Hatzfeld, "A List of Nineteenth Century Catholic Polish Periodical Publications in the United States," *Polish American Studies* (1957), 37-40.
- "Nineteenth Century Polish Catholic Periodical Publications in the United States," *Polish American Studies* (1955), 88-100; (1956), 19-35.
- Witowski, Brother Roman (CSC), "A Select Annotated Polonica Americana Bibliography," *Polish American Studies* (1954), 97-103.

2. NEWSPAPER ARTICLES

- "Account of Life and Customs of Poles in Detroit," *Free Press* (June 24, 1923), pt. 1, p. 1.
- "Big Funeral for Mueller," *Detroit Journal* (April 24, 1913), p. 146 in Burton Scrapbook.
- "Black-Polish Group Forms," *Free Press* (March 2, 1970), p. 7B.
- "Christmas in Church," *Evening News* (December 24, 1887), p. 4.
- "The Church is Open," *Detroit Tribune* (June 25, 1887), p. 5.

- "Cures Ills — The 'Old Woman' of Polishtown," *Evening News* (April 25, 1897), p. 12.
- "Detroit's Polish Colony was Small Forty Years Ago," *Free Press* (June 3, 1906), p. 74-75 in Burton Scrapbook.
- "Detroit City Parishes — St. Alberts," *Michigan Catholic* (December 3, 1885), p. 5.
- "Detroit's Polish Quarter," *Tribune* (May 30, 1887), p. 5.
- "The East Side," *Evening News* (September 6, 1895), p. 13.
- "The East Side Has an Environment All Its Own ...Polish Section," *Detroit News Tribune* (September 6, 1896), p. 13.
- "Ex-Pastor of St. Albertus," *Free Press* (March 26, 1970).
- Greusel, John H., "Detroit's Beautiful Polish Girls," *Free Press* (June 24, 1906), pt. 4, p. 5.
- "Detroit's Polish Pioneers and Their Remarkable Progress," *Free Press* (June 3, 1906), pt. 4, p. 7.
- "Polish National Alliance in Detroit and Michigan," *Free Press* (June 10, 1906), pt. 3, p. 9.
- "The Shepherds of the Polish Flock and Their Churches," *Free Press* (June 17, 1906), pt. 4, p. 5.
- "Father J. F. Herr, Broken by Overwork, Quits Post," *Free Press* (February 7, 1932).
- "Felician Sisters," *Evening News* (September 18, 1898), p. 18.
- "Fr. Herr Priest 25 Years," *Free Press* (April 4, 1920), p. 1.
- "The Harvest," *Evening News* (October 4, 1896), p. 13.
- "Hot-Headed Poles," *Evening News* (July 4, 1887), p. 4.
- "Human Lives," *Evening News* (September 6, 1895), p. 13, 18.
- "Imposing Ceremonies at the Opening of the New Edifice," *Free Press* (July 5, 1875), p. 5.
- "Kolasinski Is Dead," *Free Press* (April 12, 1898), p. 1.
- "Ks. W. Bronikowski Pierwszy Polski Pralat w Ameryce (z Kuryera Nowojorskiego i Brooklinskiego)," *Wiarus* (24 Marca 1892), p. 4.
- "Laying a Cornerstone," *Michigan Catholic* (July 3, 1884), p. 5.
- "Life Among the Poles," *Evening News* (December 9, 1888), p. 2.
- "Mapped Out-Program for St. Albertus Anniversary," *Evening News* (July 11, 1897), p. 9.
- "Men Worth Studying," *Evening News* (September 12, 1897), p. 10.
- "Mt. Carmel Pastor is Dead at 60," *Wyondotte News-Herald* (September 18, 1963).
- "A Neighborhood Park Honors Memory of Priestly Pioneer Fr. Dabrowski," *Michigan Catholic* (August 25, 1951).
- "The New St. Albert's," *Evening News* (July 5, 1885), p. 4.
- "The New St. Albertus," *Free Press* (July 5, 1885), p. 5.
- "Odd Customs for Christmas," *Evening News* (December 18, 1898), p. 6 — Supplement.

- "The Polack Quarter," *Evening News* (November 29, 1883), p. 3.
- "Poland to America," *Evening News* (March 20, 1891), p. 9; (March 27, 1891), p. 9; (April 3, 1891), p. 9.
- "The Polish Catholics and their Work in Building Churches in Detroit," *Michigan Catholic Bicentenary Number* (August 22, 1901), p. 35 — Supplement.
- "The Polish Catholics — Dedication of the New St. Albert's Church," *Evening News* (July 4, 1885), p. 1.
- "The Polish Church Trouble," *Michigan Catholic* (December 31, 1885), p. 4.
- "Polish Quarter," *Detroit Tribune* (December 6, 1885).
- "Polish Seminary," *Evening News* (May 29, 1898), p. 17.
- "Rev. B. Ciesielski Dies at 69," *Free Press* (September 9, 1960).
- "St. Albertus and Motherhouse of Franciscan Sisters," *Post-Tribune* (February 4, 1883), p. 7.
- "St. Albertus Church," *Detroit Journal* (January 14, 1886), p. 4.
- "St. Albertus Church Riot," *Detroit Journal* (December 26, 1885), p. 2.
- "St. Albertus Polish R C Church Consecrates New Altar," *Free Press* (May 27, 1907), p. 10.
- Skendzel, Eduard A., "Corpus Christi in Detroit" *The Wanderer* (July 6, 1972), p. 1, 6.
- "Srebrny Jubileusz Proboszcza Parafii Sw. Wojciecha," *Dziennik Polski* (24 kwietnia 1920), p. 2.
- Swieczkowska, Klara, "O Parafii Sw. Wojciecha," *Dziennik Polski* (12 wrzesnia 1972), p. 2.
- Szopinski, Ks. Jan, "Wiadomosci z Parafii Sw. Wojciecha," *Dziennik Polski* (wrzesien 1971-wrzesien 1972), in the Friday-Saturday numbers.
- "Text of Cardinal Dearden's Talk at Louvain University," *Michigan Catholic* (June 30, 1971), p. 5.
- "Their Side," *Evening News* (April 19, 1894), p. 1.
- "They're Multipliers," *Evening News* (October 25, 1893), p. 1.
- "Took Priestly Orders — The Ordination of John Lemke at St. Albertus," *Detroit Tribune* (March 11, 1889), p. 4.
- "Trying to Pervert the Poles," *Michigan Catholic* (January 21, 1886), p. 4.
- "25th Anniversary," *Detroit Journal* (July 14, 1897), p. 3.
- "W Przyszla Niedziele Zloty Jubileusz Kosciola Sw. Wojciecha," *Ognisko Domowe* (16 maja 1935), p. 1 and 7.
- "Wspomnienia Kilku Starych Wojciechowian Ktorzy Pomagali Ofiarnie w Budowie Kosciola," *Ognisko Domowe* (16 maja 1935), p. 6.

3. MISCELLANEOUS ARTICLES

- Abramowicz, Mgr. Alfred L., "The Catholic League for Religious Assistance to Poland," *Polish American Studies* (1963), 28-33.
- Anezy, Ludwik, "Jaki Stopien Kultury Posiadal Emigrant Polski?" *Wiedza o Polonii Amerykanskej* (Styczen 1947), 33-38.

"Bits of the Old World in Detroit – Little Poland," *Detroit Saturday Night* (January 7, 1922), 7.

Bolek, Rev. Francis, "St. Albertus Parish Archdiocese of Detroit Michigan," *Polish American Encyclopedia* (1954), I, 27-29.

"Diamentowy Jubileusz: Historia Parafii Sw. Wojciecha," *Paraffanin* (pazdiernik 1947), 3-6.

Cameron, Charles D., "The Conquering June Bride," *Detroit Saturday Night* (June 8, 1927), 12.

"Detroit's Five Nationalities," *Detroit Saturday Night* (April 9, 1927), 14.

"Detroit's Foreign Habits," *Detroit Saturday Night* (June 26, 1926), 8.

"Detroit's Invisible Foreign-born," *Detroit Saturday Night* (June 19, 1926), 8.

"Detroit's Two Easters," *Detroit Saturday Night* (April 16, 1927), 10.

"Detroit's Two Thousand Nobles," *Detroit Saturday Night* (January 15, 1927), 8.

"Detroit's Foreign Language Press," *Detroit Saturday Night* (March 6, 1926), 10.

"Detroit's Vanishing Towns," *Detroit Saturday Night* (April 3, 1926), 3.

"Lost Arts and Artists in Detroit," *Detroit Saturday Night* (August 14, 1926), 7.

"Sant'el Claus and Sankt Niklaus," *Detroit Saturday Night* (December 18, 1926), 2.

"The Vanishing Foreigner," *Detroit Saturday Night* (April 30, 1927), 8.

"What Are the Immigrants?" *Detroit Saturday Night* (January 1, 1927), 7.

Donovan, Robert J., "The Man Who Didn't Shake Hands," *The Assassins* (N. Y. Harper, 1955), 82-107.

Finley, Dan, "Church History and Ethnicity in Detroit," *Ethnic Groups in the City* ed. by Otto Feinstein (Lexington, Heath, 1971), 209-223.

German, Franciszek, "Kolasinski Dominik (1838-1898)," *Polski Słownik Biograficzny*, Tom XIII-2, sesz. 57, s. 294.

Gozdawa, Dr. Ludwik, "The Polish Settlers in Detroit," *Poles in Michigan* (1953), I, 41-44.

"The Origin and Growth of the First Polish Parish in Detroit," *Poles in Michigan* (1953), I, 45-49.

Haiman, Mieczyslaw, "Dabrowski Jozef (1842-1903)," *Polski Słownik Biograficzny*, V, 11-12.

Janasik, Fr. Basil (OFM), "Polish American Lenten Customs," *Polish American Studies* (1963), 97-101.

Jasinski, Ks. Dr. Walery, "Trudnosci Duchowe Emigracji Polskiej w Ameryce," *Wiedza o Polonii Amerykanskiej* (Maj 1947), 80-84.

Kolasinski, Ks. D., "Ameryka (wyjatek z listu X. Kolasinskiego)," *Detroit 14 marca, 1883 r., Missye Katolickie* (Luty 1883), 167-168.

"Missye Polskie w Stanach Zjednoczonych Polnocnej Ameryki," *Missye Katolickie* (Marzec 1884), 232-235.

Kosnik, Anthony R., "Their Votes Count," *The 1951 Eagle* (Orchard Lake), 118-119.

Kukulski, Stanislaus C., "Nuns in Their Schools," *The 1951 Eagle* (Orchard Lake), 117-118.

Lucille, Sister (CR), "The Causes of Polish Immigration to the United States," *Polish American Studies* (1951), 85-91.

Madaj, Rev. M. J., "The Polish Immigrant and the Catholic Church in America," *Polish American Studies* (1949), 1-8.

"The Polish Immigrant, the American Catholic Hierarchy, and Father Wenceslaus Kruska," *Polish American Studies* (1969), 16-29.

Metzler, Phyllis K., "The People of Detroit: 1889," *Detroit Historical Society Bulletin* (January 1964), 4-12.

Milewski, Stanislaus E., "Priests in Their Churches," *The 1951 Eagle* (Orchard Lake), 115-117.

Missya Polska w Stanach Zjednoczonych Polnocnej Ameryki," *Missye Katolickie* (Marzec 1883), 147, 243.

Monzell, Thomas I., "The Catholic Church and the Americanization of the Polish Immigrant," *Polish American Studies* (1969), 1-15.

"Od Polakow ze Stanow Zjednoczonych," *Missye Katolickie* (Lipiec 1889), 165-168.

Papka, Joseph E., "Polish Past in Detroit," *The 1951 Eagle* (Orchard Lake), 112-114.

Perkowski, Jan L., "The Kashubs – Origins and Emigration to the U. S.," *Polish American Studies* (1966), 1-7.

Piecdziesieciolletni Jubileusz Istnienia Parafii Sw. Wojciecha w Detroit," *Przegląd Koscielny* (Chicago, 1920), 39-40.

Plawecki, Thaddeus S., "Pens in Their Hands," *The 1951 Eagle* (Orchard Lake), 119-121.

Pliszka, Stanley R., "The Polish American Community and the Rebirth of Poland," *Polish American Studies* (1969), 40-60.

Ramotowski, Thaddeus S., "With Sound and Color," *The 1951 Eagle* (Orchard Lake), 121-122.

Rankin, Lois, "Detroit Nationality Groups," *Michigan History* (1939), XXIII, 129-205.

Rolbiecki, John J., "Dabrowski Joseph," *Dictionary of American Biography*, V, 23.

Shumski, Theodore F., "United They Share," *The 1951 Eagle* (Orchard Lake), 123-124.

Swastek, J. V., "Dabrowski Joseph," *New Catholic Encyclopedia*, IV, 609.

Swastek, Ks. Jozef, "Administracyjny Personel Wojciechowa," *Sodalis* (Grudzien 1967), 278-280.

"Mysl Zalozenia Seminarium Polskiego," *Sodalis* (Pazdziernik 1953), 29-32.

"Nadchodzace Stulecie Wojciechowa," *Sodalis* (Pazdziernik 1967), 220-221.

- "Poczatki Polonijnego Szkolnictwa Parafialnego," *Sodalis* (Kwiecien 1953), 27-29; (Maj 1953), 20-22.
- "Zywot Ks. Josefa Dabrowskiego," *Sodalis* (Luty-Marzec 1953), 8-12.
- Swastek, Rev. Joseph, "The Contribution of the Catholic Church in Poland to the Catholic Church in U.S.A.," *Polish American Studies* (1967), 15-26.
- "Father Dabrowski's Lasting Contribution to American Catholicism," *Poles in Michigan* (1953), 54-63.
- "Father Dabrowski Reconsidered," *Polish American Studies* (1969), 30-40.
- "The Formative Years of the Polish Seminary in the United States," *Sacrum Poloniae Millennium* (Rzym 1959), 39-150.
- "Michigan's Polish Roman Catholics," *Michigan Challenge* (April 1972), 28.
- St. Mary's College Symposium, "Polish American Catholic Bishops," *Polish American Studies* (1967), 27-46.
- Tama, John J. (Jr.), "Polish Detroiters Today," *The 1951 Eagle* (Orchard Lake), 124-125.
- Tullia, Sister Mary, "Polish American Sisterhoods and Their Contribution to the Catholic Church in the United States," *Sacrum Poloniae Millennium* (Rzym 1959), 371-612.
- "Wiadomosci Biezace z Missyj w Detroit," *Missye Katolickie* (Czerwiec 1887), 62.
- Wloszczewski, Dr. Stefan, "The Trail of the Polish Emigrants in Michigan," *Poles in Michigan* (1953), I, 25-29.
- Wycislo, Rt. Rev. Aloysius J., "New Americans of Polish Descent," *Polish American Studies* (1959), 85-89.
- Wycislo, Most Rev. A. J., "American Catholic Relief for Poland," *Polish American Studies* (1962), 100-108.
- Zand, Helen Stankiewicz, "Polish American Childways," *Polish American Studies* (1959), 74-79.
- "Polish American Folkways," *Polish American Studies* (1960), 100-104.
- "Polish American Holiday Customs," *Polish American Studies* (1958), 81-90.
- "Polish American Weddings and Christenings," *Polish American Studies* (1959), 24-33.
- "Polish American Wordways," *Polish American Studies* (1960), 41-48.
- "Polish Family Folkways in the United States," *Polish American Studies* (1956), 77-88.
- "Polish Folkways in America," *Polish American Studies* (1949), 33-41.
- "Polish Folkways in the United States," *Polish American Studies* (1955), 65-72.
- "Polish Foodways in America," *Polish American Studies* (1957), 78-91.
- "Polish Institutional Folkways in the United States," *Polish American Studies* (1957), 24-32.
- "Zarys Historji Parafii Sw. Stanislawia B. M. w Detroit, Michigan," *Nowiny - Church News* (Sierpien 1938), 7-22.

4. BROCHURES AND PAMPHLETS

- Annis, Sheldon and Jo Ellen Vinyard, *The Whole Eth Catalogue: People, Places and Organizations of Detroit's Ethnic Groups* (Detroit Area Inter Ethnic Studies Association, May 1972), unpagued.
- Barc, F. S., *Detroit, Michigan: Pamietnik Sejmu 40-go Z.P.R.K.* (Detroit, ZPRK, 1931), unpagued.
- [Czarkowski, Ks. Jozef], *1870-1920 Album Pamiatkowe w 50 letnia Rocznice Zalozenia Par. Sw. Wojciecha w Detroit, Mich.* (Detroit, Parafia, 1920), unpagued.
- Dziob, F. W., *Sto Lat Historji Polskiej w Detroit 1837-1937* (Detroit, Polish Centennial Publ., 1937), 176 p.
- Ethnic Communities of Greater Detroit* (Detroit 1970), 220 p.
- Hoult, Thomas F. and Albert Mayer, *The Population Revolution in Detroit* (Wayne State University, Institute for Regional and Urban Studies, February 1963), 32 p.
- Jasinski, Ks. Dr. Walery, *Racja Bytu Parafii Polonijnych* (Orchard Lake 1946), 44 p.
- Jasinski, Rev. Valerius J., *Modern Pastoral Theology and the Work of Father Joseph Dabrowski* (Orchard Lake, Dabrowski Foundation, 1942), 11 p.
- Mayer, Albert J., *Ethnic Groups in Detroit: 1951* (Detroit, Wayne Univ., Department of Sociology and Anthropology, June 1951), 76 p.
- Mayer, Albert J., *A Study of the Foreign-Born Population of Detroit 1870-1950* (Detroit, Wayne Univ., Department of Sociology and Anthropology, 1951), 65 p.
- Napolska, Sister M. Remigia, *The Polish Immigrant in Detroit to 1914* (Chicago, P.R.C. Union, 1943), 110 p.
- Nationality Groups of Metropolitan Detroit* (Detroit 1955), 90 p.
- 1969 Synod - Archdiocese of Detroit* (Detroit Archdiocese, 1969), 80 p.
- 1970-1980 Population Projections - Detroit Region* (Detroit Metropolitan Area Regional Planning Commission December 1956), 12 p.
- Pamietnik Zlotego Jubileuszu Parafii Najslodszeo Serca Marii w Detroit, Michigan 1890-1940* (Detroit, Parafia, 1940), 88 p.
- Parafia Sw. Jozafata, Detroit, Michigan Zloty Jubileusz 1889-1939* (Detroit, Parafia, 1939), 79 p.
- The People of Detroit: Master Plan Reports - Detroit City Plan Commission* (Detroit 1946), 52 p.
- Racial and Nationality Group Distribution - Maps of 1950 - Detroit Population* (Detroit 1950).
- A Social Profile of Detroit - 1956; A Report of the Detroit Area Study of the University of Michigan* (Ann Arbor, University of Michigan, 1957), 83 p.

- Social Rating of Community Areas in Detroit* (United Community Services of Metropolitan Detroit Research Department, 1955), 13 p.
- Swastek, Joseph, *Helping People for Forty Years: A Documentary History of the Polish Activities League 1923-1963* (Detroit, P. A. L., 1963), 119 p.
- The Polish American Story* (Buffalo, Felicians, 1952), 19 p.
- Priest and Pioneer Rev. Leopold Moczygemba* (Detroit, Conventual Press, 1951), 30 p.
- A Priest for All Seasons* (Orchard Lake, St. Mary's College, 1969), 20 p.
- A Quarter Century of Social Service* (Detroit, Conventual Press, 1948), 47 p.
- Thirty Years of the Polish Activities League* (Detroit, P.A.L., 1953), 60 p.
- Thompson, Bryan and Carol Agoes, *Mapping the Distribution of Ethnic Groups in Metropolitan Detroit: A Preliminary Report* (Detroit Area Inter-Ethnic Studies Association, Monograph 3, April 1972), 42 p.
- Wloszczewski, Stefan, *Historia Polska w Detroit* (Detroit, IWPA, 1951), 27 p. — serial publication discontinued after two (possibly three) numbers.

5. TYPESCRIPTS AND DISSERTATIONS

- Janicki, Stanislaw, *Ksiega Pamiatkowa i Jubileuszowa Parafii Sw. Wojciecha w Detroit* (Typescript of outline and some notes prepared in the late 1950's or early 1960's), 23 p.
- Makun, Stanley, *The Changing Patterns of Polish Settlement in the Greater Detroit Area: Geographic Study of the Assimilation of an Ethnic Group* (University of Michigan, Department of Geography Ph.D. Dissertation, 1964), 203 p.
- Ostafin, Peter A., *The Polish Community in Transition — A Study of Group Integration as a Function of Symbiosis and Common Definitions* (University of Michigan Ph.D. Dissertation 1948).
- Treppa, Allen R., *St. Albertus: Detroit's First Polish Roman Catholic Church* (Typescript completed in 1972), 11 p.
- Tullia, Sister M. (CSSF), *St. Albertus School, Detroit, Michigan* (Typescript completed in 1961), 15 p.

6 BOOKS

- Benet, Sula, *Song, Dance, and Customs of Peasant Poland* (N. Y., Roy, 1951), 247 p.
- Bolek, Rev. Francis, *Who's Who in Polish America* (N. Y., Harbinger, 1943), 581 p.
- Bystron, Han St., *Etnografia Polski* (Poznan, Czytelnik, 1947), 235 p.
- Ciesluk, Joseph E., *National Parishes in the United States* (Washington, D.C., Catholic University, 1944), 178 p.
- Ciupak, Edward, *Kult Religijny i Jego Spoleczne Podloze* (Warszawa, LSW, 1965), 478 p.

- Feinstein, Otto, ed., *Ethnic Groups in the City: Culture, Institutions, and Power* (Lexington, Heath, 1971), 383 p.
- Haiman, Mieczyslaw, *Zjednoczenie Polskie Rzysmo — Katolickie w Ameryce 1873-1948* (Chicago, Zjednoczenie, 1948), 597 p.
- Historja Zgromadzenia SS. Felicjanek na Podstawie Rekopisow, Czesc III* (Krakow, Felicjanki, 1932), 535 p.
- Iwicki, John (C.R.), *The First One Hundred Years: A Study of the Apostolate of the Congregation of the Resurrection in the United States 1866-1966* (Rome, Resurrectionists, 1966), 298 p.
- Janas, Edward T. (C.R.), *Dictionary of American Resurrectionists 1865-1965* (Rome, Resurrectionists, 1967), 239 p.
- Jaworski, Ks. Dr. Jan, *Swiateczne Zwyczaje* (Londyn, Veritas, 1962), 110 p.
- Kolberg, Oskar, *Dziela Wszystkie* (Wroclaw, P.T.L., reedycja).
- Kossak, Zofia, *Rok Polski: Obyczaj i Wiara* (Londyn, Veritas, 1955), 238 p.
- Kruszka, X. Wacław, *Historja Polska w Ameryce* (Milwaukee, Kuryer Polski, 1938), I, 526 p. (only volume published).
- Historja Polska w Ameryce* (Milwaukee, Kuryer Polski, 1905-1908), 13 v.
- Majka, Ks. Jozef, *Socjologia Parafii* (Lublin, KUL, 1971), 267 p.
- Miaso, Jozef, *Dzieje Oswiaty Polonijnej w Stanach Zjednoczonych* (Warszawa, PAN, 1970), 304 p.
- Osada, Stanislaw, *Historja Związku Narodowego Polskiego i Rozwoj Ruchu Narodowego Polskiego w Ameryce Polnocnej* (Chicago ZNP, 1905), 747 p.
- Prasa i Publicystyka Polska w Ameryce* (Pittsburg, Pittsburgzanin, 1930), 107 p.
- Pare, George, *The Catholic Church in Detroit 1701-1888* (Detroit, Richard, 1951), 717 p.
- Smolczynski, Wincenty, *Historja Osady i Parafii Polskich w Detroit, Mich. oraz Przewodnik Adresowy* (Detroit, Smolczynski, 1907), 242 p.
- Studniewska, Sister Mary Jeremiah, *The Educational Work of the Felician Sisters of the Province of Detroit in the United States 1874-1948* (Livonia, Felicians, 1962), 267 p.
- Szawleski, Dr. Mieczyslaw, *Wychodztwo Polskie w Stanach Zjednoczonych Ameryki* (Lwow, Oss. 1924), 472 p.
- Thomas, Willian I and Florian Znanięcki, *The Polish Peasant in Europe and America* (N. Y., Dover, 1958), 2 v.
- Wajda, Kazimierz, *Migracje Ludnosci Wiejskiej Pomorza Wschodniego w Latach 1850-1914* (Wroclaw, Oss., 1969), 210 p.

APPENDIX

1. Priestly Vocations From St. Albertus Parish

1. Rev. John Lemke	1889
2. Rev. Casimir Walajtys	1890
3. Rev. Francis Mueller	1891
4. Rev. Francis Gzella	1893
5. Rev. Francis Doppke	1897
6. Rev. Francis Sajecki	1898
7. Rev. Alexander Conus (Konus)	1902
8. Rev. Constantine Dziuk	1906
9. Rev. Boleslaus Stefanski	1906
10. Rev. Stanislaus Skrzycki	1910
11. Rev. Joseph Przybylski	1913
12. Rev. Sigmund Dziatkiewicz	1916
13. Rev. Edward Kokowicz	1923
14. Rev. Leo Malinowski	1923
15. Rev. Edward Miotke	1923
16. Rev. Vincent Hebel OFM	1933
17. Rev. Francis Okonowski	1935
18. Rev. Sigmund Osmialowski	1937
19. Rev. Giles Frankowski OFM	1949
20. Rev. Richard Ciesniewski	1957
21. Rev. Raymond Malyszek	1958

2. Religious Vocations from St. Albertus Parish

a. Felician Sisters

1. Sr. Mary Cunegunda	Agnes Kowalska
2. Sr. Mary Stanislaus	Mathilda Pranga
3. Sr. Mary Colette	Dorothy Bastuba
4. Sr. Mary Longina	Stanislava Rakocy
5. Sr. Mary Prokopia	Theophila Ornowska
6. Sr. Mary Veronica	Mary Ann Kurczewska
7. Sr. Mary Methodia	Theresa Deryng
8. Sr. Mary Hedwig	Julianna Bastuba
9. Sr. Mary Alphonsa	Julianna Karwacka
10. Sr. Mary Martina	Anna Jednachowska
11. Sr. Mary Cornelia	Anthonina Pasz
12. Sr. Mary Chrysostom	Agnes Glowczewska

13. Sr. Mary Honorata	Mary Ann Gruba
14. Sr. Mary Clementine	Joan Krolikowska
15. Sr. Mary Felicia	Catherine Wisniewska
16. Sr. Mary Angeline	Martha Majk
17. Sr. Mary Gertrude	Augustina Killa
18. Sr. Mary Crescentia	Frances Pawlowska
19. Sr. Mary Remigia	Mary Ann Krupska
20. Sr. Mary Innocenta	Frances Grupczynska
21. Sr. Mary Albertine	Agnes Wawrzyniak
22. Sr. Mary Hortulana	Catherine Wasielewska
23. Sr. Mary Cyprian	Julianna Apczynska
24. Sr. Mary Conrad	Elizabeth Hojnacka
25. Sr. Mary Basil	Cecilia Perzyk
26. Sr. Mary Arsenia	Frances Schwartz
27. Sr. Mary Mansuetta	Mary Ann Okonowska
28. Sr. Mary Scholastica	Monica Kniga
29. Sr. Mary Deodata	Anna Jednachowska
30. Sr. Mary Borromeo	Josephine Wardowska
31. Sr. Mary Grace	Augustina Kunath
32. Sr. Mary Esperencia	Anna Liske
33. Sr. Mary Albertine	Anna Elandt
34. Sr. Mary Augusta	Leonarda Pieganowska
35. Sr. Mary Celestine	Bernice Hojnacka
36. Sr. Mary Eucharia	Thecla Klein
37. Sr. Mary Electa	Anna Wolff
38. Sr. Mary Caroline	Catherine Kniga
39. Sr. Mary Lucia	Mildred Koperska
40. Sr. Mary Cunegunda	Anastasia Brzezinska
41. Sr. Mary Felix	Frances Kolaczowska
42. Sr. Mary Felicita	Anna Halmann
43. Sr. Mary Brunona	Catherine Wolff
44. Sr. Mary Bonaventia	Martha Kopperszmidt
45. Sr. Mary Gordon	Frances Kedziora
46. Sr. Mary Seraphim	Agnes Sobkowiak
47. Sr. Mary Myra	Mary Ann Dominiak
48. Sr. Mary Monica	Valeria Walkowiak
49. Sr. Mary Maxencia	Helen Szkula
50. Sr. Mary Luciana	Martha Kniga

51. Sr. Mary Azaria
52. Sr. Mary Veronica
53. Sr. Mary Paschasia
54. Sr. Mary Eustella
55. Sr. Mary Stephen
56. Sr. Mary Priscilla
57. Sr. Mary Leuretana
58. Sr. Mary Miriam
59. Sr. Mary Consilia
60. Sr. Mary Valeriana
61. Sr. Mary Damasia
62. Sr. Mary Arnold
63. Sr. Mary Leona
64. Sr. Mary Annette
65. Sr. Mary Marcelline
66. Sr. Mary Josephine
67. Sr. Mary Roger
68. Sr. Mary Isadore
69. Sr. Mary Michaeline
70. Sr. Mary Dulcine
71. Sr. Mary Yvonne
72. Sr. Mary Gervase
73. Sr. Mary Gerard
74. Sr. Mary Ludvina
75. Sr. Mary Michael
76. Sr. Mary Samuel
77. Sr. Mary DePaul
78. Sr. Mary Norma
79. Sr. Mary Janice
80. Sr. Mary Henriann

b. Other Sisterhoods

1. S. M. Salesia C.H.G.
2. S. M. Perpetua C.H.G.
3. S. M. Fulgentia, F.S.S.J.
4. S. M. Martha C.S.F.N.

- Eleonore Sobkowiak
 Theresa Utych
 Philomena Pikulska
 Helen Torcka
 Magdalen Elandt
 Maryann Sobkowiak
 Cecilia Kosmicka
 Nathalie Nienaltowska
 Genevieve Wisniewska
 Sophia Osmialowska
 Anna Swiatek
 Mary Osmialowska
 Bernice Dzwonkowska
 Pauline Midura
 Theresa Temerowska
 Helen Midura
 Mary Przybysz
 Mary Ostrowska
 Mary Szornak
 Mary Lerchenfield
 Anna Klebba
 Rosalia Mechlinska
 Frances Klucz
 Mary Gruzca
 Julianna Szornak
 Petronella Stefanska
 Bernadine Szankin
 Emilia Zenko
 Margaret Ziolkowska
 Esther Zawacka

- Tecla Kawa
 Pauline Kortas
 Mary Sypitkowska
 Helen Blocki

ST. ALBERTUS USHERS CLUB

FRANK KOSS, JR., PRES.

CHESTER DRESDEN
 VICE PRES.

ROBERT LEFLER
 TREAS.

ST. ALBERTUS USHERS CLUB

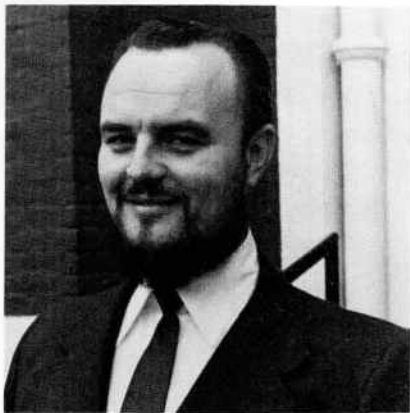
ROBERT CZECH

STANLEY JOZWIAK

ROBERT KOSS

LARRY KULAK

CASS MALINOWSKI

PHILLIP POTULSKI

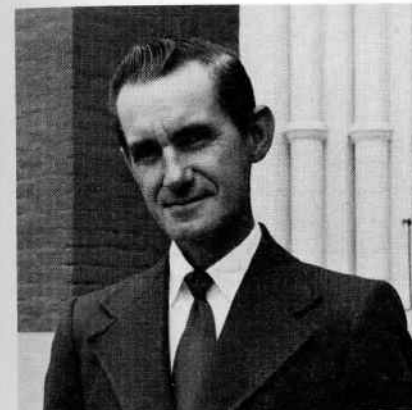
ST. ALBERTUS USHERS CLUB

JOSEPH PTAK

ANTONIO PULICE

ANTHONY TOMASZEWSKI

WALTER WARDOWSKI

JOHN WISNIEWSKI

EDWARD WRUBEL

ST. ALBERTUS USHERS CLUB

The St. Albertus Ushers were organized during the year 1920 under the direction of Rev. Herr, pastor of St. Albertus Parish at the time, with the assistance of Mr. John Grupczynski. Prior to this time, acolytes, who served at the Mass, took up the collections at all the Sunday Masses. Some of the first men who had served at Mass and helped organize the Ushers were Mr. A. J. Rathnaw, Mr. Joseph Jaworski, Mr. Frank Koss, Sr., Mr. Stephen Perzyk, and Mr. Ben Hunsinger.

The first meeting was held in the parish rectory with Mr. John Grupczynski elected president, Mr. A. J. Rathnaw, Vice-President, and Mr. Frank Koss, Sr. as secretary.

During the first year, rules and by-laws were written and a drive for new members was held. All new members had to have the approval of the pastor. The following year Mr. A. J. Rathnaw was elected president and served in this capacity for nineteen years.

During this time the Ushers numbered forty men. To identify the Usher, a medal or medalion was worn on the left lapel of the suit coat. Duties of the Ushers then were similar to what they are today – taking up the Sunday Collection at all Masses, assisting and acting as honor guards on special occasions that may arise, taking part in processions on Holy Thursday and Resurrection Mass on Easter Sunday Morning, and being available to the pastor for any help he may need. Also, four members of the Ushers had the honor of being canopy carriers during the processions. The canopy carriers were usually chosen and assigned according to seniority. During the early years, the Ushers assisted the priest giving the sermon from the pulpit at Sunday Masses. The Ushers were responsible for giving change prior to the ten cent seat collection which was taken up at all Sunday Masses. This practice was disbanded approximately ten years ago. During the 1930's, collections were also taken at all weddings and funerals in the parish. This practice was later discontinued as per directive from the Chancery.

The Ushers, from the very beginning until the present time, wished to help the finances of the parish by their many "money raising events." One of their first such "Ventures" was the raffle of a 1923 Ford Automobile, which earned a net profit of \$2,000, a large amount for the times. This raffle was held during the absence of Fr. Herr who was vacationing and was not aware of it. Upon his return on Christmas Eve, following the midnight Mass, the committee presented him with a sealed envelope with a check for \$2,000. This being Christmas, and with so many other envelopes presented him from the societies and parishioners, he placed it in the desk drawer, wished them a Merry Christmas, and the Committee left somewhat disappointed at his attitude. It was a week later, after opening all the envelopes did Fr. Herr notice the check for so great an amount. He immediately called Mr. A. J. Rathnaw and the committee and asked them to come to the rectory. At this time he apologized and thanked the committee for this large sum of money and informed them that this money would be used to help start renovating the interior of the church.

It was during the pastorate of Rev. Bernard Ciesielski (1932-1953) that the Ushers became more active and had an increase in their membership. The Ushers

at this time became known as the "St. Albertus Ushers Club." Changes were made in the by-laws, etc. New members had to serve a 90 day probationary period before being voted in a Ushers by the members and pastor. With Fr. Ciesielski acting as treasurer all were obligated to pay dues in the amount of \$3.00 a year. Also, anyone absent from his assigned scheduled Mass was fined 25 cents. This money was held in the treasury and a report was given by the treasurer at the regular meetings.

It was at this time that Fr. Ciesielski, with the assistance of the Ushers Club, began parish picnics, festivals, and bingos. Much money was made from these activities which helped pay many outstanding bills. Mr. A. J. Rathnaw, with the help of Mr. Frank Koss, Sr. and Mr. Barney Angel, acted as chair-people at many of these events. The Young Men's Club and other parish societies cooperated and worked together to help make these affairs the successes they were.

As time and years passed, the Ushers Club stayed a close knit organization and cooperated with the pastors who followed – Fr. H. Juchniewicz (1953), Fr. A. Guzicki (1953-1966).

During the time of Rev. Guzicki's pastorate, the Ushers were given the Young Mens Club Room as their meeting place. It is now known as the Ushers Club Room and is located in the school basement. Putting in a lot of hard work, the members cleaned and renovated the rooms giving it a more inviting atmosphere. Here all meetings are held on Saturday evening usually every two months. Following the meeting, a light lunch is served and an enjoyable social evening is had by all attending. To help defray the cost, each member attending is asked to donate one dollar. At all meetings held, the pastor is usually in attendance. Many topics are discussed – the parish, forthcoming events, and the club. Every year, during the month of December, election of officers for the coming year are held. The following officers are elected: president, vice-president, secretary and treasurer. The installation of the newly elected officers is held in January.

It was in the spring of 1965, with the approval of Fr. Guzicki, the Ushers decided on the purchase of maroon blazers to be worn with a white shirt and maroon bow tie, giving all a new uniform look. This was well accepted by all the parishioners. The Ushers of St. Albertus were the envy of all surrounding parishes and before too long, they too had followed in the uniform dress. This year, in accordance with the Centennial Celebration, new French blue blazers were purchased with insignia denoting the centennial year.

The Ushers Club was not always all work. They have had many private social gatherings to which their families were also invited. From the very beginning, there were the dinners at Huck's, parties at the Grabowski Hall located at St. Aubin and Warren, Fortune Hall at St. Aubin and Canfield. Then there were the picnics held at Elizabeth Lake (Barney Angel's grounds), and at North River Drive, Mt. Clemens (Mr. Sudol's cottage). Fun, games, and refreshments were always plentiful and a good time was had by all, especially the bus ride home.

Today, with only fifteen active members, they still have a night out with their wives or escorts to a local cafe or restaurant at least once a year. Many of the retired members are always invited and able to reminice of past "good times." From many of these family gatherings, the children of members – boys

and girls attending – had become acquainted and married.

The Ushers Club of today with Fr. Matlenga as pastor and moderator, together with the remaining societies, are the back-bone of the parish always ready and willing to give assistance to their pastor and work for the good of the parish.

Today the Ushers Club sponsor the 50-50 club, which is held once a month, and profit made is used to correct and repair electrical systems in the school and church. Numerous other undertakings – selling Sunday newspapers, Christmas cards, oplatek, – bring additional income to the parish.

The St. Albertus Ushers Club are honored to be a part of so great a parish as St. Albertus during this The Centennial Year.

Congratulations!

ALTAR SOCIETY

The Altar Society of St. Albertus Parish was organized Mar. 19, 1930, under the protection of St. Theresa. The organizers were: Mary Smuczynski and Elizabeth Fetta. The purpose of the Society, even to this day, is to supply the needs of the altar and sanctuary. At the election meeting the members present - Martha Bolda, Augusta Doppke, Elizabeth Schloss, Hedwig Rybarska, Mathilda Ludwiczewska, Julia Neuman, Anna Przybylska, Josephine Pacholska, Mary Hebel, Martha Lojkajtus, Catherine Midura, Lottie Lisowska, Josephine Ludwiczewska, Victoria Selkie, Wanda Sypytonska, Julianna Kiepke, Anastasia Rozanska - elected Mary Smuczynski, president; Elizabeth Fetta, vice-president; Clara Choike, treasurer and Anna Franckowiak, secretary.

Most of the records of the Society are vague or lost. In 1958 the Society, Lottie Kidjorski, president donated \$1,25.00 towards the Church.

The present president, Stephanie Wisniewski, member for 23 years, was elected president in 1966. During her term of office new vestments (\$700.00), ciborium and candlebra (\$334.75) credence table (\$175.00) catafalque candle sticks (\$108.50) censor stand (\$127.50), donation (\$1,500.00) for redecorating the Church for the Centennial; repairs of St. Stanislaus and Blessed Virgin altars (\$1,900.00) were the results of the untiring efforts of the officers and members to beautify the liturgy and the House of God.

At present there are 45 members with the following officers: Stephanie Wisniewski, president; Virginia Osmialowski, vice-president; Bernice Potulski, secretary and Dorothy Dezinski, treasurer.

With God's blessing the Society is fulfilling its purpose and will continue to do so.

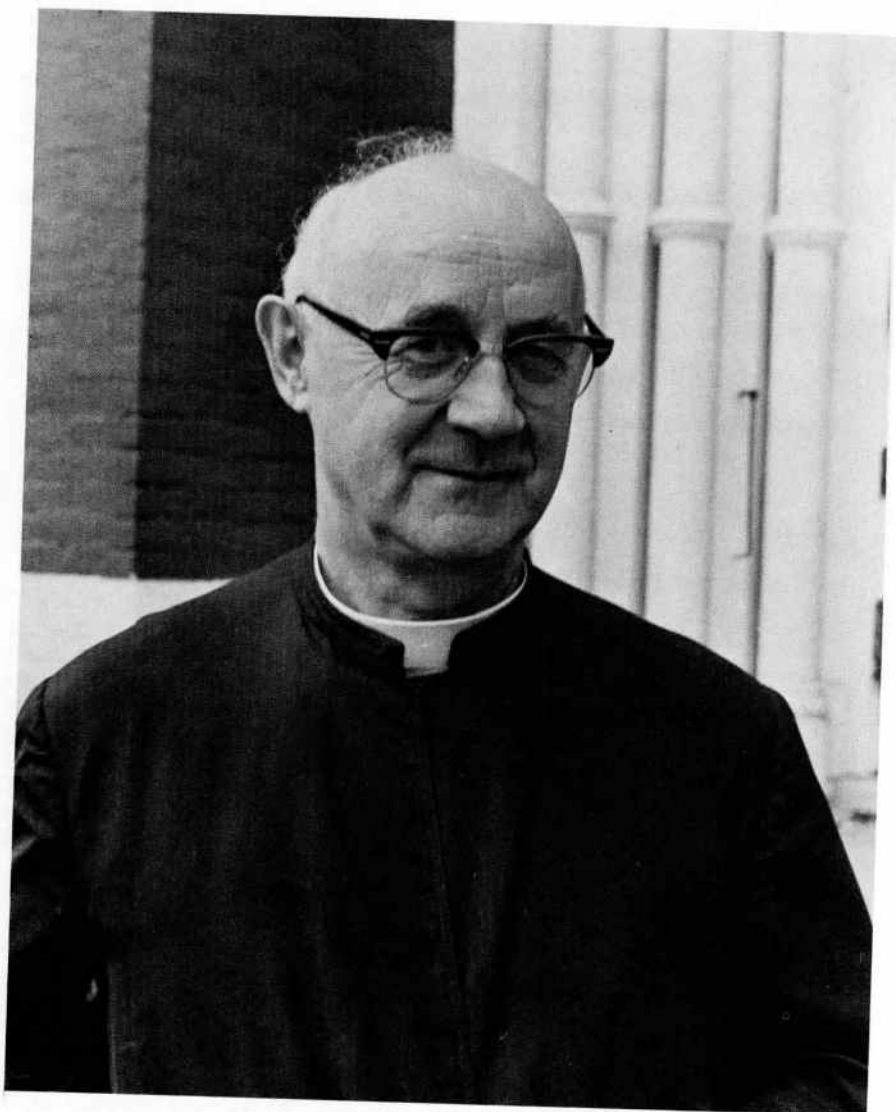
PAINTINGS OF THE BLESSED VIRGIN AND SHRINES IN ST. ALBERTUS CHURCH

(MAIN AISLE – SOUTH SIDE (WILLIS AVE.) – EAST TO WEST)

1. In Gostyń – built 1675 – 1698 – similar to Santa Maria de la Salute – in Venice
2. In Giertzwald – built after Blessed Virgin appeared to a 13 year old girl June 27, 1877
3. In Swarzewo – Kaszuby – built 1877 – 1880
4. In Lubawa – started 1233 as St. Ann's Church
5. In Borek – built during beginning of the 17th Century
6. In Nowe Miasto – date when built – unknown

(MAIN AISLE – NORTH SIDE (CANFIELD AVE.) – EAST TO WEST)

1. In Leżajsk – built in 1606
2. In Lwów – Cathedral – 1350–1479
3. In Kraków – started in 1222, finished 3 centuries later
4. In Kraków at Wawel – Cathedral – date when built unknown
5. In Zambrzyce – built 1530 – enlarged 100 later
6. In Częstochowa – started in 1382

FR. JOHN SZOPINSKI, S.J.

DIAMOND SPONSORS

John J. Banaszak
 Peter F. Banaszak
 Millicent Baranowski
 Stanley J. and Mary Biczak
 Anna Bielec
 Frank and Celia Blaska
 Anna Brzyski
 George and Jean Drost
 Anthony and Josephine Frankowiak, Sr.
 Mrs. Agnes F. Frankowski
 Gregory F. Frankowski
 Dave and Rose Green
 St. Hyacinth R.C. Church
 A.C. and Barbara Johnson
 William A. Korth
 John and Julia Lega
 Mrs. Frank M. Lemke
 Stanislaw W. Lucinski
 Bernard J. Nadrowski
 Rev. Roman F. Narkun
 Rev. Francis P. Okonowski
 Rev. Sigismund Osmialowski
 Anthony J. Rathnaw
 Rev. Stanley J. Redwick
 Rev. Benedict J. Rembelski
 Stanley Rozycki, Sr.
 Miss Victoria Rybinski
 St. Claude Church
 St. Florian Parish - Rev. Joseph J. Kubik
 St. Stephen Church
 Cass and Theresa M. Skamiera
 Joseph and Sophie Sobieski
 Edward A. and Helen Wujek
 Rev. Alexander J. Wytrwal
 James and Bernice Zakrzewski

ST. ALBERTUS CHURCH
Society Sponsors

Altar Society
Catholic Order of Foresters
Court No. 778
Christian Mothers
Ladies Guild
L.C.B.A. Group 629
Third Order of St. Francis
Society of St. Vincent de Paul
Ushers Club
Young Ladies Sodality

●
GOLDEN SPONSORS

EDWARD and IRENE BACH, SR.
MARY BANASZAK
MICHAEL and MARTHA DERBACZ
JAN and MARJA DOWNIER
BRUNO and CATHERINE ELWART
ROBERT and BERNICE KRAMER
STANLEY and IRENE KUCAB
JULIUS and LILLIAN KUCZBORSKI
MRS. PAULINE MALYSZEK
REV. JOHN C. MILLER
STANLEY and CECILIA MROZINSKI
STANLEY and LORRAINE NASIEROWSKI
OUR LADY QUEEN OF APOSTLES CHURCH
WALTER PALUCH POST No. 12 and LADIES AUXILIARY
HELEN PIATKOWSKI
JOSEPH and FRANCES PTAK
LEO and BARBARA RUCINSKI
ST. BARBARA'S CHURCH
ST. FRANCIS D'ASSISI CHURCH
SS. PETER and PAUL PARISH
ST. STANISLAUS CHURCH
ST. THOMAS THE APOSTLE CHURCH
SGT. JOHN CAPANDA — AMVETS Post No. 41
CARL and DOROTHY SCHULTZ
PROF. EDUARD A. SKENDZEL
JOHN J. SMUCZYNSKI
MARIE SZYMANSKI
REV. VENANTY J. SZYMANSKI
JEROME E. and JO ANNE L. THIEL
JOHN and WANDA TOSCH, JR.
ANTHONY and ANNE VOLZ
REV. THOMAS ZIELINSKI

SILVER SPONSORS

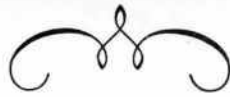
EARL and EMELIA ADAMASZEK
ANTHONY and FRANCES ADAMEK
REV. EDWIN W. BALAZY
JOHN J. BANASZAK
KENNETH and FRANCES BARTKOWIAK
WACLAW and LORRAINE BINIENDA
FRANK and JESSIE BLOCKI
FRANK and ANNE BOZYNSKI
REV. GERARD S. BRENNAN
REV. THOS. BRESNAHAN
REV. ROBERT A. BRETZ
GEORGE and GERTRUDE BROROWSKI
STANLEY CASPER
MONSIGNOR ALEXANDER A. CENDROWSKI
IRENE CHRZANOWSKI
REV. RICHARD CIESNIEWSKI
BERNICE CZAPRAN
REV. JEROME S. DABROWSKI
REV. FRANCIS X. DIETZ
EDMUND and ANN DOMBROWSKI
CHARLES and GENEVIEVE DUDEK
JULIA C. DWORNIK
WLADYSLAW i HELENA DZIADOWICZ
REV. GILES FRANKOWSKI, O.F.M.
MARVIN and MARTHA GERSABECK
LOTTIE GORAL
JEROME and MARY GORNY
ROSEMARIE GORNY
STANLEY and IRENE GRACZYK
RAYMOND and GENEVIEVE HALE
ANGELA JABLONOWSKI
CECILIA JABLONOWSKI
IRENE JABLONOWSKI
LILLIAN JABLONOWSKI
ANDREW JANSURAK
REV. BERNARD L. KARASKIEWICZ

SILVER SPONSORS

LOUIS and JOSEPHINE KARPINSKI
REV. VALENTINE J. KAZNOWSKI
REV. SIMON KILAR
ADOLPH and TILLIE KOCHANOWICZ
WANDA KOLODZIEJCZAK
PATRICIA A. KOSCIOLKO
FRANK and PHYLLIS KOSS
MOST REV. ARTHUR KRAWCZAK
HARRY and DANUTA KROPIDLOWSKI
CONNIE and STEPHANIE LADZINSKI
ANNA MACKOWIAK
MRS. AGNES MAJKA
DOMENIC and JESSIE MASTRIANNI
ANTHONY and WANDA MATREWICZ
REV. LAWRENCE J. MATYSIAK
REV. STANLEY E. MILEWSKI
REV. EDWARD J. MIOTKE
EDWARD and ANNA MODLINSKI
DOLORES MOZA
REV. ALBERT A. MROWKA
JOZEFA MUZYCZUK
STANLEY F. and SOPHIE NAROWSKI
EDNA NOWAK
REV. EDWARD S. OLEKSYK
EDWARD and LILLIAN OSIECKI
VERY REV. THADDEUS J. OZOG
EDWARD and JULIA PISARSKI
ZYGMUNT and MARIA PLUCIENNIK
ANTONIO and ARLENE PULICE
FELIX and PEARL PUROLL
FRANK RESMAN
MISS JULIA RUSEK
ST. CUNEGUNDA CHURCH
ST. JOHN CANTIUS CHURCH
ST. KIERAN CHURCH
SS. SIMON and JUDE CHURCH

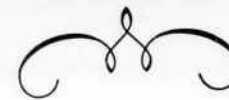
SILVER SPONSORS

JOSEPH SCHAFKE
MOST REV. WALTER J. SCHOENHERR
MRS. AGNES SCHORNACK
LEON D. and ANNE SCHWARTZ
CONSTANCE and JOSEPHINE SEEFELT
SHRINE PARISH OF ST. JOSEPH
REV. FRANCIS S. SKALSKI
FRANK and ELEANOR SKOMSKI
REV. RAYMOND S. SKONEY
MARTHA BARABARA SKOTZKE
MRS. VICTORIA SMIECHOWSKI
ANTHONY and CLARA SMITH
MARIE C. SOCHALSKI
MARYANNA SOCHALSKI
REV. JOSEPH S. STRZELEWICZ
ANTHONY and BETTY ANN SZANKIN, JR.
STEPHANIE SZEWCZYK
ALFRED and MARION TAVALIRE
ADOLPH and MARY TEMEROWSKI
JEROME A. THIEL
JOSEPH W. THIEL
HILARY TOMASZEWSKI
AGNES TROSZAK
THERESA TROSZAK
REV. FRANCIS B. WAHOWIAK
STANLEY and FRANCES WAIS
BERNARD T. WENDEL
REV. THADDEUS F. WYPIJEWSKI
EDWARD and ELIZABETH WYSOCKI
REV. FRANCIS J. ZDRODOWSKI
BERNICE ZBRACKI
AUGUST and GERALDINE ZIELINSKI
MISS MARY ZIELINSKI
VERY REV. WALTER J. ZIEMBA
LEON and PAULINE ZIOMEK

PATRONS

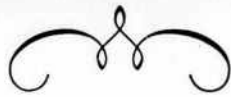
Clifton and Norma Adams
 Morton and Helen Allan
 Felix Joseph Augustyniak
 John and Annastasia Baginski
 Leon and Dorothy Baginski
 Dr. Matthew and Eleanor Balcerski
 Charles Balowski
 William and Agnes Balowski
 Maryann Baluch
 Joseph and Clara Barnett
 John and Mary Bartasavage
 Mrs. Clara Welsand Beger
 Clara Bernard
 Jerry and Rose Bennett
 Dr. John Bielawski
 Michael and Mary Anne Bielec
 Wieslaw P. Bielecki
 Miss Theresa Bieschke
 Josephine Biretto
 Ron and Shirley Blocki
 Rose Bolken
 John and Rose Bonkowski
 Norman and Wanda Borkowski
 Julius Bresinski
 Miss Carol Ann Brylewski
 Lucy Brzeczkiwicz
 Anna Brzyski
 John and Victoria Budnik
 Stanley and Mary Budnik
 Wawrzyniec J. Bukaty
 Edward and Lottie Burns
 Josephine Ciarkiewicz
 Marion Cirbes
 Mary Cirbes
 Thomas and Esther Crowley
 Anthony and Angeline Cynowa
 Joseph and Lillian Cyranski
 Michael and Debra Cyranski
 Stephen and Mildred Czarnecki
 Robert and Lorraine Czech
 Rev. Stanley W. Czop
 John J. Czyns
 Rose and Dorothy Dezinski
 Anthony and Dorothy Dopke
 Max J. and Phyllis Doppke
 Chester Dresden
 John and Mary Dresden
 John and Anna Drzymalski
 Gerald I. Dudek
 Florian and Mary Flemming
 Josephine Fliger
 Edward Formiller
 Ted and Virginia Gaer
 Veronica and Marian Gawecki
 Mrs. Anna Gawronski
 John and Virginia Golaszewski
 Catherine Goll
 Harry and Irene Gorczyca
 Helen Grabowski
 Jane M. Grabowski
 Anna Grajewski
 Mrs. Frances Grocholski
 Dr. Mitchell Grzybowski
 Theresa Grzywacz
 Anthony and Jenny Hale
 Mary Hebel
 Frances and Stella Homonski
 Walter and Vivian Hudak
 Chester Iglewski
 Helen Iwankowski
 Stanley and Sophia Jankiewicz
 Richard and Frances Jankowski
 Gene and Connie Joslin
 Stanley E. Jozwiak
 Edmund and Mary Kalandyk
 Josephine Karwowski
 Robert Karwowski
 Stanley and Irene Kence
 Lawrence and Helen Kerzka
 Leonard and Eleanor Kerzka
 Michael and Lottie Kidjorski
 Josephine Klank
 Robert and Clara Kolito
 Mickey Kolodziej
 Anna Konieczki
 Ralph Konieczki

PATRONS

Jerome and Lorraine Koperski
 Louis and Agnes Kopitzki
 Stanley and Rose Koralewski
 Arthur and Leocadia Kortas
 Frank and Leonard Kosarek
 Thaddeus Kosmowski
 Frank and Stella Koss, Sr.
 Pat and Mike Koss
 Dave and Joe Koss
 Kathy Koss
 Robert and Hilda Koss
 Sigismund and Regina Kotas
 Bill and Connie Kowalski
 Lawrence and Margia Kowalski
 Walter and Bridget Kowalski
 Walter and Marie Kozlinski
 Martha Kreft
 Helen Krupa
 Lawrence V. Kulak
 Vincent J. and Marie T. Kulak
 Celia Kupski
 Anna Kwidzinski
 Clarence and Cynthia La Budde
 Joseph F. and Mary P. Labudde
 Robert and Genevieve Lefler
 Antoni Leszczuk
 John and Irene Lorio
 Mrs. Clara Lubinski
 Waldemar and Joan C. Lukaszewski
 Mrs. Joseph Luszczeewski
 Walter and Genevive Machota
 Casmer and Dorothy Malinowski
 Anna Mariampolska
 Clara Mazur
 Frank and Jennie Mazur
 Mary Midura
 Anthony and Dulcie Mielczarski
 Robert and Elizabeth Mielczarski
 Frank Migan
 Miss Anna Miloszewski
 Nancy Ann Moza
 Stella Myszynski
 Leonard and Joanne Napiewocki
 Mrs. Bernice Nowicki
 Florence Olejniczak
 Walter and Leona Olejniczak
 Chester S. Olszewski
 Victoria Olszewski
 Anthony and Anna Osmialowski
 Theodore and Virginia Osmialowski
 William and Pearl Owczarczak
 Miss Dolores Paruszkiewicz
 Frank and Sadie Pastula
 Norbert and Bernice Pawlowski
 Edward and Natalie Pawlowski
 Harry and Helen Piantkowski
 Rev. Zdzislaw Peszkowski, PH.D.
 Marie Piet
 Cass and Anna Piotrowski
 John and Helen Plotzke
 Felix and Bernice Potulski
 Philip and Karen Potulski
 Louise Price
 Thomas J. Ptak
 Deborah and Robert Pulice
 Virginia Radziolowski
 Mrs. Bernice Rathnaw
 August and Leona Renkowski
 Gerald and Louise Renkowski
 Lorraine Renkowski
 William and Marie Renkowski
 John and Anna Reske
 Ernest and Irene Rochwalski
 Gerald and Constance Rowinski
 William and Emaline Rowinski
 Theodore and Anastasia Rozanski
 Joseph J. Rutkowski
 Helen M. Rybicki
 St. Florian Graderville Class of '73
 Donald F. Samull
 Aloysius J. and Augusta Schafran
 Lottie Schornak
 Gary and Theresa Schwarzenberg
 Mary Selwa
 William and Emily Setlik
 Thaddeus and Phyllis Sewick

PATRONS

Sister Mary Azaria Sobkowiak	Miss Clara Szymkowiak
Sister Mary Marcelline Temerowski	Cecilia Szykowski
Sister Mary Martha Blocki	Anthony J. and Theresa Tasiemski
Sister Mary Priscilla Sobkowiak	Virginia Telesz
Margaret Skalba	John and Amilia Temerowski
Eugene and Carol Skamiera	Anthony and Lorraine Tomaszewski
Dominic and Agnes Skiba	Allan R. Treppa
Andrew J. and Tresa Skomski	Harold and Bertine Treppa
John and Casimera Slater	Stanley and Sophia Trombka
Mrs. Margaret Slezinski	Anastazia Trus
Miss Antoinette Slomka	Anna Trybus
Sylvia Smakul	Clara Trybus
Isabell Smith	Irene Trybus
Rose C. Smith	Mrs. Joann Tyminski
Frank Smuczynski	Elisabeth Ulasevics
Mary Smuczynski	Elvira and Arija Ulasevics
Sophie Smuczynski	Victor and Ingrid Ulasevics
Dennis and Marta Sobczak	Ann and Barbara Wajdziak
Stanley and Eleanore Sobczynski	Sophie Wardowski
Anthony and Lottie Sobieski	Al and Bernice Weiss
Felix Sobkowiak	Sylvia T. Werbinski
Charles and Leocadia Sobocienski	Arthur J. Wierzbinski
Franciska Sobocienski	Chester and Jean Wierzbinski
Mike P. and Evelyn Sobocienski	Joseph and Helen Wierzbinski
Stanley and Ruth Sobocienski	Stella Wioskowski
George Sochowicz	George and Rita Wisniewski
Leo E. and Dolores L. Sowinski	John and Stephanie Wisniewski
Julianna Stanczyk	Joseph P. Wolff
Sophie Stanczyk	Wanda Wosinski
Sigismund and Stephanie Starzewski	Edward Wrubel
Anna Stefanowski	Miss Estelle Zaleski
Margaret Stinson	Edward and Eleanore Zawadzki
Charles and Diane Swan	Bernice Zebracki
William and Alice Swan	Erwin and Christine Zebrowski
Clara Swieczkowska	Charles Zielinski
Walter and Irene Szczepanski	Mrs. Joan Zmeck
Frank and Martha Szczesny	Edmund R. Zukowski

DIAMOND MEMORIALS

Theodore T. Flemming
 Theodore T. Flemming
 Antoni and Rozalia Leszczynski
 Joseph and Antoinette Swieczkowski
 Martin and Maryanna Troszak

GOLDEN MEMORIALS

ALBERT and CLARA BACH
 REV. FRANK A. BAWEJA
 JOSEPH CZAPRAN
 GEORGE and CLARA HOLMES
 CATHERINE NAPERKOWSKI
 MARIA KOWALSKA - TRACZ

SILVER MEMORIALS

THOMAS and JULIANA BORKOWSKI
 FRANK and ELIZABETH BOZECZKIEWICZ
 ANTHONY and CATHERINE BRZECZKIEWICZ
 ANTHONY and MARY DWORNIK
 ELIZABETH FETTA
 IGNATIUS and ROSE JABLONOWSKI
 JOHN and APOLONIA KARPINSKI
 ALBERT and VALENTINA MAJCHRZAK
 IGNATIUS MAJCHRZAK
 ANTHONY MAKULSKI
 LEONARD and DOLORES MEYERS
 MICHAEL and STELLA NIEDZIELA
 FELIX and ANTOINETTE OKONOWSKI
 JOSEPH and ANNA PRZYBYSZ
 MARY SCHAFKE
 MICHAEL and MARY SEEFELT
 IGNATIUS and ROSE WEBER
 CYRIL and CATHERINE ZELMANSKI

MEMORIALS

Frank Bielec
 Anthony J. Bieschke
 Valentine and Julia Bieschke
 William Bieschke
 Maryan and Elizabeth Blocki
 Barney and Martha Bolda
 Anthony and Katherine Bora
 Anna Bresinski
 John and Martha Bresinski
 Frank and Katherine Brzozowski
 Frank and Julia Brzozowski
 John and Frances Brzyski
 Anthony and Anna Choike
 Michael and Rose Choyke
 Antoni and Katarzyna Czarnecki
 Rev. Jozef Dabrowski
 Jacob and Mary Deredzinski
 John J. Deredzinski
 Frank and Martha Derkowski
 Fred Diebol
 Frank and Maryann Drzymalski
 Mrs. Irene Eberly
 Felician Sisters of Guardian Angel Home
 Frances Fleming
 Julius Frankowski
 Albert and Anna Gawlik
 Michael and Stella Generals
 Josephine Gorny
 Anna Goszkowski
 Simon and Maryanna Goszkowski
 Hipolit and Augustina Grabowski
 Antonina Grzywacz
 Anna Grzywacz
 Bronislawa Grzywacz
 Franciszek Grzywacz
 Marya Grzywacz
 John and Victoria Gwizdala
 Rev. Roman Klafkowski
 Anthony and Augustine Kniga
 Anna Kniga
 Walter Konieczki
 Walter and Julia Konowalski
 Valentine and Anna Koralewski
 Pauline Koss
 Edward A. Kotas
 Walter and Victoria Kozlowski
 Michael and Martha Krieger
 Anthony and Margaret Krump
 John Kruzmanowski
 Tekla Kruzmanowski
 John and Stella Kupski
 Mary Lewandowski
 Anthony Liske
 Clara Liske
 Eva Liske
 Louis and Matylda Ludwiczewski
 Martin Mackowiak
 Stephen and Agnes Marczewski
 Liberata Mastrianni
 Luigi Mastrianni
 Sam and Stella Maximovich
 Lawrence and Leocadia Maziasz
 Julius and Agnes Melin
 Joseph and Katherine Midura
 John and Bernice Mielczarski
 John and Rose Miotke
 Anthony and Frances Miskowski
 Alexander and Malgorzata Mostowy
 Rev. Francis Mueller
 Julia Neumann
 Stanislaus and Antoinette Niegowski
 Michael and Antoinette Pacholski
 Frank and Frances Piasecki
 Rev. Francis Piaskowski
 Boleslaus and Elizabeth Piatkowski
 Anna Piotrowska
 Josephine Pisarski
 Frank and Anna Raczkowski

MEMORIALS

Harry and Anna Resman
 John and Anna Resman
 John Richard
 Paul Rodar
 Simon and Kathryn Rutkowski
 Albin Rybinski
 Francis and Frances Rybinski
 Jo Anna Rybinski
 Piotr Rybinski
 Silvester Rybinski
 Stanislaw Rybinski
 Albert and Julia Sapielak
 Rev. Anthony Schloss
 Paul and Elizabeth Schloss
 August and Rose Schmidt
 Joseph Schwartz
 Andrew Selva
 Constance Skowronek
 Leonard Smakul
 Stefan and Wladyslawa Sobczak
 Stanislaus and Barbara Solak
 John Spansky
 August J. and Mary Stieber
 John and Mary Swider
 Anthony and Agnes Szarama
 John and Anna Tosch, Sr.
 Anthony M. Treppa
 Martin and Margaret Treppa
 Ralph and Eva Treppa
 Basil and Matylda Treppa
 Alois and Helen Treppa
 Bro. Bonaventure S.V.D. (Trybus)
 Stephen Trybus
 Joseph Ulasevics
 Lillian Uznajewicz
 John and Frances Wajdziak
 Theresa R. Warras
 John and Helen Warras
 Casimir and Tekla Wierzbinski
 Rev. Jozef Wilemski
 Barbara Wroblewski
 Julius Wroblewski
 Mary Wroblewski
 Valentine and Catherine Zagajewski
 Stanley Zajac
 Frank and Mary Zielinski
 Joseph Zimny

**Najstarszy Polski Kościół
w Detroit**

Świętego Wojciecha

ROK 1872

Parafia św. Wojciecha w Detroit została założona kanonicznie w dniu 14 lipca 1872 roku. Pierwszym jej proboszczem był Ks. Szymon Wieczorek, ze Zgromadzenia 00. Zmartwychwstańców.

Kiedy zakładano parafię św. Wojciecha, prezydentem Stanów Zjednoczonych był Ulysses S. Grant. Kościołem rządził papież Pius IX. Polska była w niewoli trzech zaborców. Detroit miał wtedy trzeciego z rządu biskupa w osobie Kaspra Henryka Borgessa. Na całym ówczesnym świecie panowali cesarze, carowie, królowie lub też gubernatorzy kolonii, zależnych od mocarstw europejskich. Tylko w dwóch krajach natenczas była **demokracja i rządy demokratyczne**: w USA i Francji.

W roku 1872 prez. Ulysses S. Grant założył w Ameryce pierwszy narodowy park "Yellowstone". Więcej niż dwa miliony akrów zajmował park. Od tego czasu powstało w całym świecie 280 narodowych parków. Dnia 13 sierpnia 1873 urodził się w Polsce Józef Haller, późniejszy generał i dowódca Polskiej Błękitnej Armii we Francji, w szeregach której służyło 28.00 ochotników z Polonii Amerykańskiej.

W roku 1872 Tomasz Edison pierwszy zapoczątkował telefon i telegraf. 28 września 1872 narodził się katolicki tygodnik w diecezji Detroit. Wychodził wtedy pod nazwą "Western Home Journal". Przejście na nazwę "Michigan Catholic" razem ze zmianą redaktorów nastąpiła w roku 1883. W roku 1872 p. Żynda, pochodzący z Kaszubów — z Kościerzyny, zaczął w Detroit warzyć piwo, dziś nazwane Goebel.

W czasie, kiedy powstawała parafia św. Wojciecha, nie było samolotów. Pierwszy zbudowany przez braci Wright uniósł się w powietrze w roku 1903. Na polach nie było traktorów. Koń wtenczas był główną siłą roboczą tu i gdzie indziej.

Nie znano wtedy lampy elektrycznej. Do oświetlenia mieszkań używano świec lub łuczywa. Edison wynalazł żarówkę elektryczną dopiero w roku 1880.

Nie było jeszcze telewizji, radia i bardzo wiele elektrycznych urządzeń, bez których dzisiaj trudno nam się obejść. Nie było lodówek ani pralek mechanicznych. Lodu używano rzadko, a matki naszych ojców w bardziej prymitywny sposób potrafiły prać białiznę. Żelazek elektrycznych do prasowania jeszcze nie było. W żelazkach używano węgla drzewnego, albo też, „duszę” żelazka w piecu rozpalano. Krochmal otrzymywało się nie ze sklepów, ale z

utartych ziemniaków. Nasze babki chodziły wtedy w ciasno zasznorowanych gorsetach, w sukniach długich do ziemi i zapiętych pod brodą. Ale może właśnie dlatego były przez wszystkich szanowane a w rodzinach kochane. Nie znano też rozwodów i nie było tego rozwydrzenia, jakie dziś widzimy w narodzie. W tamtych czasach młodzież szanowała starszych a wprost z religijną czią odnosiła się do swoich rodziców.

Na globie kuli ziemskiej, w czasach kiedy powstawała parafia św. Wojciecha, było pełno białych plam, terenów jeszcze niezbadanych. Jeszcze w roku 1872 w Ameryce narzekano na rząd, że siedem lat przedtem wykupiono od Rosji Alaskę "pełną gór lodowych." Wtedy tylko \$7.2 miliona zapłacono za Alaskę a dziś czerpie się z niej biliony.

Nasi przodkowie spod trzech zaborców nie mieli dużo rzeczy, jakie dziś posiadamy włącznie z wykształceniem, ale trzeba im przyznać, że tworzyli wspaniałą historię, z której wszyscy jesteśmy dumni.

Mamy dzisiaj nowoczesne wynalazki. Lecimy na księżyc, na którym dotychczas mieszkał jedynie polski szlachcic Pan Twardowski, rozbito atom, o czym nikt nie marzył sto lat temu a mądrzy filozofowie nawet stanowczo twierdzili, że absolutnie nie da się go rozbić. Mamy unie robotnicze i dzięki nim lepsze zarobki dla pracujących. Są agencje dobroczynne, ale jednego nie mamy, czym wtedy się cieszą i rozkoszowano, nie mamy pokoju.

KASZUBI CHCA MIEĆ WŁASNY KOŚCIÓŁ

Już w latach przed założeniem parafii św. Wojciecha w Detroit było wielu Polaków. Byli to przeważnie Kaszubi. Prześladowani przez kanclerza Bismark i HaKaTę po roku 1871 masowo przyjeżdżali do Stanów Zjednoczonych. Wielka ich liczba zatrzymała się w Detroit. W Polsce zaborca nie pozwalał im mówić po polsku, nie wolno im było nabywać ziemi, ani budować kościołów czy domów. W szkołach używano wyłącznie jęz. niemieckiego. Czytanie książek polskich było surowo karane. Usuwano nawet ze szkół i dawano t.zw. "wilcze bilety," co oznaczało, że jego posiadacz nie może być przyjęty do żadnej szkoły na terenie Niemiec i nie może być państwowym urzędnikiem. A jednak istniały polskie biblioteki. Przyłapani na czytaniu tych książek nie mieli innego wyjścia, jak wyemigrować do krajów Zachodniej Europy, w tym wypadku do Francji, albo płynąć za morze do USA, co też wielu uczyniło.

Często o Kaszubach czyta się i słyszy, że nie są właściwie

Polakami. To samo twierdzi się o Kurpiach i Góralach. Powtarza się to za niemieckimi "uczonymi" z czasów niesławnego Kulturkampf'u". Niemcy czynili to w myśli rzymskiej zasady: "Divide et impera - Dziel i rządź" "Zarzucić jednak rodowemu Kaszubowi, że nie jest Polakiem, można nawet więcej otrzymać niż ciętą odpowiedź: "Jak ne przestonesz bluznic, chlapne ce w gambe, że sa wykopertnes". I kto będzie twierdził, że to nie silny argument na to, że Kaszubi są Polakami. W związku z tym przypomina się historia i zdarzenie, jakie miał polski konsul w Kanadzie, p. Babiński. Otóż miał znacznego gościa z Kraju. Chciał mu pokazać kolonię Kaszubów, mieszkających w Wilnie koło Toronto. Byli już z czwartego pokolenia ale wciąż jeszcze rozmawiali po kaszubsku. Pan Konsul, przedstawiając ich swemu gościowi, powiedział: "Oto typowi Polacy"! Na to Kaszubi odezwali się: "My nie typowi! My Polacy"!

Kaszubi, którzy przyjeżdżali do Detroit, nosili i wciąż jeszcze noszą charakterystyczne nazwiska, jak Gojke, Peschke, Labuda, Trepa, Dopke i wiele innych. Kaszubi zawsze byli patriotyczni. Dobrze pamiętali, że ich rodak spod Kościerzyna na Kaszubach, generał Józef Wybicki, z Legionów Dąbrowskiego we Włoszech, jest autorem hymnu polskiego "Jeszcze Polska Nie Zginęła". Kaszubi mają opinię skąpców, podobnie jak Szkoczi, co w jednym i drugim wypadku nie zgadza się z prawdą. Ktokolwiek jednak zobaczy kościół św. Wojciecha w Detroit, przyznać musi, że Kaszubi musieli być bardzo hojni, kiedy w tak krótkim czasie potrafili wystawić tak piękną świątynię.

Nie mając jeszcze własnego kościoła, uczęszczali do niemieckiego kościoła św. Józefa. Rozumieli przecież i władali doskonale jęz. niemieckim. A Niemcy widząc słysząc Kaszubów rozmawiających po niemiecku, idąc według wskazań twórców Kulturkampf'u, nie rozumieli, że Kaszubi nie chcą uchodzić za uprzywilejowanych tu w Stanach Niemców, ale uważają się za Polaków.

Kiedy Kaszubi w niedziele szli do niemieckiego kościoła św. Józefa, potomkowie Prusaków obrzucali ich kamieniami. Kaszubi i temu dali radę. Zaczęli chodzić do św. Józefa z kościelnymi chorągwiemi w procesji. Miało to już chrakter religijny i Niemcy przestali rzucać na Polaków kamieniami.

W tej nieprzyjemnej sytuacji zrobiono szybko decyzję: Musimy mieć własny kościół! Musimy mieć własnych, polskich księży! Od czasu do czasu odwiedzało tutejszych Polaków dwóch księży polskich: Ks. Pawłowski i Ks. Julian Maciejewski. Ten ostatni był

proboszczem francusko-niemieckiej parafii w Greenfield, Michigan. Często zbierał swoich wiernych w Detroit i zawoził ich wozami do swojej parafii na polskie nabożeństwa. Co roku Polaków w Detroit i okolicy odwiedzało dwóch polskich jezuitów-misjonarzy: Sebastianiński i Szulak. Nawiasem mówiąc, ci dwaj jezuita założyli wiele polskich parafii w stanach Michigan i Wisconsin.

Spzykrzyło się Polakom jeżdżenie do kościoła w Greenfield oraz chodzenie do niemieckiego kościoła św. Józefa. Denerwowały ich procesje niedzielne do Niemców i niemieckie chamstwo. Postanowili, że muszą mieć koniecznie własny kościół, w którym spiewać i chwalić będą Boga po polsku. Nie po to opuścili własną Ojczyznę, by stać się Niemcami w Ameryce. Kaszubi nie mają zwyczaju przeklinać. Ich najgorsze przekleństwo jest: Niech ca kaczka kopnie! Kiedy zdecydowali budować własny kościół, pewnie powiedzieli Niemcom: Niech wos kaczka kopnie! Kamieni, któremi Niemcy ich obrzucali w pochodzie do kościoła św. Józefa, Kaszubi pozbierali i użyli pod budowę fundamentów pierwszego kościoła św. Wojciecha i na tych fundamentach wystawili polską świątynię, dla polskiego ludu.

POCZĄTKI KOŚCIOŁA ŚW. WOJCIECHA PIERWSZY PROBOSZCZ KS. SZYMON WIECZOREK 1870 - 1873.

Dnia 23kwietnia 1871 roku, w samą uroczystość św. Wojciecha, zawiązał się komitet z Polaków, zamieszkałych w Detroit. Celem komitetu było założenie parafii św. Wojciecha. Do komitetu należeli: Jan Lemke, Antoni Ostrowski, Stanisław i Wojciech Melinowie, Jakub Mintak i Franciszek Rohr. Doradcą komitetowych był Ks. Szymon Wieczorek, zmartwychwstaniec, proboszcz w Parisville, Michigan. Tego samego dnia komitet udał się do biskupa Borgessa, prosząc o założenie własnej, polskiej parafii. Otrzymawszy to pozwolenie, komitet złożony z Jana Lemke, Antoniego Ostrowskiego, Kołodziejczyka i Jana Trepy udaje się do polskich i francuskich farmerów Bellair, Riopelle, Beauben, St. Aubin Campau, Moran i innych, celem wybrania odpowiedniego miejsca na kościół, plebanię i szkołę. Doradcą prawnym był Niemiec Pulte.

Wybrano miejsce, gdzie obecnie znajdują się zabudowania parafialne i parkowisko. Później tylko, z latami więcej nabyto ziemi, aby zaspokoić potrzeby parafii, która z każdym dniem się powiększała. Za parcelę kupioną w roku 1871 zapłacono \$1,200.00. Bkp. Borgess przyszedł, obejrzał grunta i je pobłogosławił. O owym zdarzeniu historycznym pisze sam Ks. Szymon Wieczorek: Biskup

użył mnie za pośrednika dla Polaków w Detroit, co do zjednoczenia i budowania kościoła polskiego. Dotąd zrobiłem wszystko, co do budowy kościoła, plebanii i zarazem szkoły. Mamy jedną lotę 270 × 100 stóp. Pieniądzy podpisanych już \$4,000.00. Kościół ma być 120 × 50, a 30 stóp wysoki. Dom 40 × 30, wysoki 18 stóp, dość wygodny. Te wszystkie trzy budynki z drzewa". Tak więc powstały pierwsze początki parafii. Nie były łatwe ale Naród szedł naprzód, by wspólnymi siłami osiągnąć szlachetny i wzniosły cel.

W październiku 1871 roku pożar lasów zniszczył parafię w Parisville. Wobec tego Ks. S. Wieczorek przenosi się do Detroit i zamieszkuje w prywatnym domu przy Gratiot pod numerem 466. Tu wkrótce potym otrzymuje od bkp. Borgess nominację na proboszcza nowopowstającej parafii św. Wojciecha. Jak szybko rosła ludność parafii, świadczy list proboszcza do swego przełożonego w Rzymie, O Generała Zmartwychwstańców. List był pisany w dniu 15 stycznia 1872 roku. Otóż i co w nim pisze: "Co do mnie, mam tu trochę niepokoju z powodu pieniędzy, by wypłacić dług. Pędziłem interesa prędko, póki się da i tą moją prędkością i energią zrobiłem to, że \$14,000.00 dolarów już zapłaciłem na kościół, zabezpieczając to wszystko na 5 lat na 15 tysięcy dolarów. W lecie przyszłym chcę zupełnie oczyścić parafię z długów. Biskup jest bardzo zadowolony i parafianie też.....Pracę mam wielką i za wielką, bo okoliczne misje też muszę opatrywać....Detroitcka parafia liczy 300 rodzin, prowadze tu szkołę i sam uczę, chorych jest wiele....Proszę o pomocnika jeden a drugi od czasu do czasu dojeżdżać musi do Wyandotte, Bay City, Grand Rapids, Coldwater i innych misyj w okręgu 20 mil. Dotąd wynajmowałem dom na szkołę, ale ponieważ coraz więcej przychodzi dzieci, parafia zmusza mnie do budowy szkoły wartości 5.000 dolarów. Już jutro kupujemy grunt, a po niedzieli zaczniemy budować szkołę 55 przez 65 stóp".

Poświęcenie kościoła św. Wojciecha odbyło się w dniu 13 lipca 1872 roku. Ówczesne gazety detroickie "Free Press," "Tribune," "Daily Post," "Abendpost," wspominając o tym poświęceniu, podają, że procesja wyjdzie o godz. 2:00 po południu od rogu ulicy Antoine do Lafayette z Lafayette do Riopelle, z Riopelle do Gratiot, z Gratiot do St. Aubin i do kościoła św. Wojciecha. Poświęcenia kościoła dokonał sam bkp. Borgess. Po poświęceniu kościoła 00. Zmartwychwstańcy Bakowski i Wołowski prowadzili w parafii małą misję. Tak więc powstała parafia św. Wojciecha, która w przyszłości miała głęboko wgryść się w życie Polaków w Detroit i wszystkich Stanów.

BISKUP ZAMYKA KOŚCIÓŁ

Parafianie bardzo nalegali na swego proboszcza, by jak najszybciej budował szkołę, tym bardziej że parafia rosła jak na drożdżach. Z budową szkoły parafialnej były związane liczne kłopoty. Nie było ziemi, nie było pieniędzy i nie było pozwolenia biskupa. Z dwoma pierwszymi kłopotami dali sobie jakoś radę parafianie. Obywatele Jan Lemke i Antoni Ostrowski udali się do Grosse Pointe i tam Ostrowski, dawszy w zastaw własne posiadłości, kupili grunt pod szkołę.

Niestety, z budowaniem szkoły nie poszło tak łatwo. Plany na szkołę nie były jeszcze przez biskupa zatwierdzone a budowa szkoły postępowała naprzód. Z jednej strony było wygodniej mieszkać przy torach kolejowych, żyło się bowiem "taniej," a z drugiej bliskość torów nie przynosiła szczęścia. Biskup Borgess, wracając z wizyty diecezji, z okna wagonu widział rustowania i wznoszące się ściany szkoły. Zawezwał zaraz Ks. S. Wieczorka i polecił mu natychmiast usunąć się z parafii i Detroit, Ks. S. Wieczorek opuścił Detroit i parafię, dla której tak dzielnie pracował, w dniu 25 czerwca 1873 roku.

Udał się do St. Agatha w Kanadzie, skąd w dwa dni potem zawiadamia swego Generała O. Semenę o wszystkim, co zaszło. Był to bolesny cios dla pierwszego proboszcza ale też i dla parafian. Uciekli przed brutalnym Prusakiem i tu u progu wspólnego, zorganizowanego życia nie zazali serca tam, gdzie się tego spodziewali.

Pierwszy chrzest, którego Ks. S. Wieczorek udzielił, był Juliana Melin, urodzonego II lipca 1872 roku, z rodziców Stanisława Melin i Anny, z domu Bohr. Chrzest odbył się w dniu 17 lipca 1872 roku. Chrzestnymi Juliana byli Julian Piotrowski i Antonina Mindak.

Pierwszy ślub pobłogosławiony przez Ks. S. Wieczorka odbył się między Antonim Basman, lat 32 i Emilią Stober, lat 24. Ślub zawarto się 5 sierpnia 1872 roku. Świadcami ślubu byli: Józef Muszyński, Antoni Baseman i August Freda. Ks. S. Wieczorek przez cały czas swego pasterzowania w parafii św. Wojciecha ochrzcił 86 dzieci i związał ślubem 37 par małżeńskich. Nie zachowały się księgi pogrzebów.

1874 - 1875 Ks. Teodor Gieryk

Kiedy Ks. S. Wieczorek opuścił parafię św. Wojciecha, zapanało "bezkrólewie". Parafia nie miała proboszcza. Nabożeństwa dla Polaków odprawiał niemiecki proboszcz parafii św. Józefa, Ks.

Friedland. Pomagał mu Ks. Józef Seyboldt, który w owym czasie też udzielił kilka chrztów, jak wykazują książki parafialne.

Nowym proboszczem został Ks. Teodor Gieryk. Urodził się na Pomorzu w roku 1837. Był dawnym kapelanem wojsk pruskich. Brał udział w Powstaniu Styczniowym 1863 roku. Podobnie, jak jego poprzednik, był kapłanem gorliwym, wykształconym i miał serce dla każdego, co bardzo szybko zauważyli parafianie. Nazwisko nowego proboszcza w księgach parafialnych różnie jest podane: Gierek, Goeryk, Goeright a wreszcie Gieryk. Był doskonałym organizatorem. No nowo zorganizował Towarzystwo św. Stanisława, które kiedyś w Stanach wśród Polaków było bardzo silnym stowarzyszeniem. On też w czerwcu 1873 zwołuje na plebanie św. Wojciecha wybitnych przedstawicieli Polonii Amerykańskiej. Wśród gości widzimy Ks. Barzyńskiego, zmartwychwstańca, O. Leopolda Moczygembę, założyciela polskiej parafii i polskich ognisk w stanie Texas, Piotra Kielbasę z Chicago, z Detroit Piotrowskiego - księgarza, Jana Lemkę - właściciela zakładu krawieckiego, Jana Barzyńskiego z Union, Missouri. Z tym ostatnim było nieco kłopotu na wspólnym zebraniu. Był prezesem „Organizacji Polskiej” w Ameryce, która raczej wrogo była usposobiona do duchowieństwa i Kościoła. Zresztą sama organizacja nie chciała, by prezes reprezentował ją na zjeździe w Detroit.

Przewodniczącym zjazdu został wybrany sławny O. Leopold Moczygemba. Celem zjazdu było powołanie do życia organizacji, któraby obejmowała całą Polonię i była oparta na fundamentach katolickich. Dotychczasowe organizacje, istniejące na terenie Stanów, były czysto świeckie i raczej wrogo usposobione do duchowieństwa, dlatego księża z tego rodzaju polonijnymi towarzyszami nie chcieli współpracować. Lud zaś był głęboko religijny i czysto świeckie organizacje jemu nie odpowiadały. W czasie zebrań panował duch pogodny. Zebrani byli pełni zapału i optymizmu. Przez aklamację powołano do życia nową organizację, dziś drugą najpotężniejszą w Ameryce. Powołano do życia „Zjednoczenie Polskie Rzymsko-Katolickie”. Ks. T. Gieryk jest duszą zebrania.

Zjazd przywódców polonijnych na plebanii św. Wojciecha był ogromnym sukcesem. Przywódcy duchowni jak i świeccy zdawali sobie sprawę, że takiej organizacji potrzebują Polacy w Ameryce. Zjazd zakończono wspólną deklaracją, która brzmiała:

“Niezgoda i niejedność pobiła Polskę — nie wrogowie.
Niezgoda i niejedność złożyły Polskę do grobu.
One atakują od przeszło stu lat naszych ojców i braci.
One gnębią nas samych.

Jeżeli język nasz, jeżeli wiara nasza święta dziś cierpią w więzieniach i na wygnaniu, jeżeli my sami tułamy się bez chleba, bez roli i płacemy po Kraju, którego może już oglądać nie będziemy, to nie wrogowie nasi, ale my sami przez niejedność i niezgodę winni jesteśmy sobie sami.

To te zbrodnie sprawiły, że w Ameryce nic nie znaczymy, że pracujemy ciężko i więcej niż Amerykanie lub Niemcy - a oni tylko panują nad nami, mając urzędy, bogactwa, oświatę i znaczenie.

My, jak w starym Kraju tak i w wolnym świecie, porzuceni i ostatni, rozrzućni, błąkamy się.

Nasze wdowy i sieroty bez opieki, my sami zaś często bez roboty i chleba. Nasze dzieci bez oświaty polskiej. Nasz grosz i nasza praca idą do obcych, którzy się naśmiewają z naszej opieszałości, nieporadności i bezsilności. A więc zróbmy jedność i zgodę. Zróbmy ją przez większość głosów. A ci, co w mniejszości, poddać się muszą”. Zanim uchwalono wspólną deklarację, podano główne cele “Zjednoczenia”: utrzymanie wiary świętej, narodowości, wzajemną pomoc i oświatę dla dzieci. By dokonać tych celów, postanowiono budować wyższe szkoły, założyć na całą Amerykę bank polski, klasztor żeński, seminarium nauczycielskie, biblioteki i polski szpital.

Postanowiono przyjmować do Zjednoczenia wyłącznie Polaków-Katolików, by tym sposobem zapewnić organizacji większą wewnętrzną spójność i zapewnić trwalszego ducha. Zjazd też uchwalił, że organem Zjednoczenia będzie “Pielgrzym”, wychodzący w parafii Panny Marii, w Texas.

Założony w roku 1871 przez Jana Barzyńskiego, brata dwóch księży Barzyńskich z Chicago, był współredagowany przy pomocy O. Matauszaka, jezuity i proboszcza w Krakowie i Clever Botton, w stanie Missouri.

Przeniesiony w roku 1873 do Detroit a potem do Chicago zmienia nazwę na “Polska Gazeta Katolicka”. W czasie zjazdu wybrano zarząd nowej organizacji. Prezesem został Ks. Teodor Gieryk, a sekretarzem Jan Barzyński. Na koszt przeniesienia “Pielgrzyma” uchwalono sumę \$500. W roku 1875 Zjednoczenie przenosi się na stałe do Chicago.

Razem z organizacją przenosi się i Ks. T. Gieryk do Chicago, które w jesieni 1871 zniszczone zostało straszliwym pożarem. Ocalały jedynie dzielnice polskie i to dzięki temu, że znalazły się poza torami kolejowymi. Ks. T. Gieryk okazał się przewidującym i doskonale zdawał sobie już wówczas sprawę, że w zjednoczeniu siła.

1875 - 1876 Ks. Alfons Dombrowski

1876 - 1882 Ks. Jan Wołowski

W maju 1875 roku Ks. T. Gieryk opuszcza Detroit i przenosi się do Chicago, by całkowicie zająć się jako prezes organizacją "Zjednoczenia Polskiego Rzymsko-Katolickiego". Nowym proboszczem zostaje Ks. Alfons Dombrowski, franciszkanin. Do pomocy otrzymuje Ks. Jana Wołowskiego, zmartwychwstańca. Ten ostatni był weteranem Powstania Styczniowego 1863 roku i był kaleką. Miał tylko jedną rękę. Drugą prawdopodobnie stracił w Powstaniu. Ks. A. Dombrowski niedługo jest proboszczem parafii św. Wojciecha, bo już w niespełna rok potem zostaje odwołany przez swoich przełożonych i udaje się do Ziemi św., gdzie zostaje przeorem klasztoru franciszkańskiego. Nowym proboszczem zostaje Ks. Jan Wołowski. Jednak wobec swojego kalectwa nie odprawia mszy św., które w jego imieniu odprawia Ks. Tilek, Czech z zakładu starców. Ks. J. Wołowski był tym, który za radą ks. Tilki sprowadza do parafii Siostry Felicjanki. Siostry przybywają z Polonia, ze stanu Wisconsin. Tam sprowadzone zostały już przedtem przez Ks. Józefa Dąbrowskiego. Było to w dniu 17 grudnia 1879, kiedy Siostry Felicjanki przybyły do parafii św. Wojciecha, by tu już zostać i ofiarnie pracować przez prawie sto lat. Słowem, jak długo Polacy i polskie rodziny będą panami tej parafii. Tymczasem parafia rośnie. Coraz więcej fabryk i warsztatów pracy czeka na robotnika. To też z Polski a zwłaszcza z Galicji coraz licznej napływają ludzie. Parafia liczy już ponad 2,000 rodzin. Potrzeba więcej księży. Księży w Ameryce brak. Ludzie z Małopolski przypominają sobie, że w Polsce jest młody ksiądz i chętnie przyjedzie do Detroit, do swoich. Czeka tylko na zaproszenie. Otrzymał zaproszenie. Był nim Ks. Dominik Kolasinski, wikary w Czernichowie niedaleko Krakowa.

Niestety, młody i przystojny wikary nie przypadł do gustu Ks. J. Wołowskiemu, weteranowi z Powstania. Mieli odmienne poglądy na wiele spraw. To też niezadowolony ze swego wikarego Ks. J. Wołowski ustępuje jako proboszcz i przenosi się do swego domu w Radomiu, w stanie Illinois.

1882 - 1886 Ks. Dominik Kolasinski.

W czasie, kiedy ks. D. Kolasinski przybył do Detroit, do parafii św. Wojciecha, naprawdę zaczęła się wielka zarobkowa emigracja zwłaszcza z Galicji. Rządy austriackie nie pozwalały w Małopolsce budować fabryk. To też ziemia była jedynym źródłem utrzymania, a tej ziemi dla wszystkich było tam bardzo mało. Nic więc dziwnego dla polepszenia sobie warunków życia i za chlebem z każdym miesiącem coraz więcej napływało emigrantów polskich. Polski robot-

nik w Detroit był mile widziany. Fabryki rosły jak grzyby po deszczu. Potrzebny więc był robotnik. Bez kłopotu można było znaleźć pracę i to dobrą, jak na owe czasy.

Ks. D. Kolasinski był bardzo mile widziany w Detroit i parafii. Szczególnie był kochany przez swoich ziomeków spod Krakowa. Był towarzyski, a kiedy przemawiał, wszystkich za sobą porywał. Nie był jednak zbyt roztropny. To właśnie było powodem jego upadku.

Ze zwiększeniem parafii wyłoniła się potrzeba większego kościoła. Dotychczasowy drewniany nie mógł pomieścić wszystkich wiernych. Postanowiono wybudować nowy kościół i to taki, jakiego Detroit jeszcze nie miał, z wieżami sięgającymi chmur. Ludzie pracując dobrze zarabiali i każdy był ofiarny, jeśli chodzi o kościół.

W dniu 14 lutym 1884 roku podpisano kontrakt na budowę nowego kościoła. Kontraktorami byli bracia Spitzley i Patryk Dec a architektem Henryk Engelberg. Kościół miał kosztować \$61.000. Obliczony był na 2.500 wygodnych miejsc. Do budowy świątyni zabrano się zaraz, bo już 29 czerwca 1884 roku nastąpiło poświęcenie kamienia węgielnego kościoła, jaki dziś oglądamy. Budowę kościoła ukończono w rekordowym czasie. W roku 1885 poświęcono nową świątynię, która miała stać się chlubą pionierów, Kaszubów. Niestety, stało się inaczej. Życie nie układało się ani sielsko, ani anielsko. Nowy proboszcz rozczarował wielu i wielu zbuntował. Rozpoczęło się od tego, że proboszcz obiecał pewnemu parafianinowi, który ubiegał się o jakiś urząd publiczny, że go z parafią w wyborach poprze. Ale kandydat nie wyszedł zwycięsko z wyborów, a całą winę za własną niepowodzenie zwał na swojego "protektora". To był początek upadku Ks. D. Kolasinskiego. Polskie przysłowie mówi: Gdzie diabeł nie może. Baba pomoże.

W przysłowiach zawsze było dużo prawdy. Zarzucano więc Ks. D. Kolasinskiemu, że nie prowadzi życia anielskiego. Biskup przez szereg miesięcy nie mógł doczekać się sprawozdania finansowego i rozliczenia się z ofiar na nowy kościół i samych kolekt niedzielnych. Skończyło się na tym, że biskup zasuspendował, czyli zawiesił w kapłańskich czynnościach proboszcza. Ten zaś, w odwecie w kazaniach niedzielnych rozgoryczony całą winę za własne błędy i nieuczciwość, zwał na zupełnie w tym wypadku niewinnego biskupa. Ale jak mówi inne przysłowie: Tonący brzytwę się chwyta. Po tych przemówieniach w parafii zawrzało jak w kotle. Biskup polecił Ks. Kolasinskiemu usunąć się z parafii i diecezji, co też posłuszny uczynił. W roku 1886 udał się do Minto, North Dakota, gdzie Polacy przyjmowali go jak bohatera.

Ks. Józef Dąbrowski

Biskup po Ks. D. Kolasieńskim dla parafii św. Wojciecha wyznaczył nowego proboszcza w osobie Ks. Józefa Dąbrowskiego. Był już na miejscu, w parafii. Był kapłanem Sióstr Felicjanek, które swego czasu sprowadził do Polonia, w stanie Wisconsin. Tu, w Detroit naprzeciwko kościoła, Siostry budowały dom macierzysty dla siebie. Nie tylko dom, ale i ochronkę i akademię dla dziewcząt. Ks. J. Dąbrowskich do pomocy otrzymał Ks. A. Jaworowski, ze Zgromadzenia Ducha św. Niestety, parafianie zablokowali kościół i księży nie chcieli absolutnie wpuścić do środka, do wnętrza. W parafii zaczęła się rewolta! Kiedy biskup Borgress dowiedział się, co uczynili parafianie, zamknął kościół na dobre. I był tak zamknięty przez całe dwa lata. Chrztu, śluby, pogrzeby, msze i wszystkie inne nabożeństwa odtąd były odprawiane w kaplicy domu macierzystego Sióstr. Tak było od 1 grudnia 1885 roku do 26 czerwca 1887 roku.

Ks. J. Dąbrowskiemu grożono nawet zabójstwem. To też Antoni Lemke spędził całą noc z proboszczem, by na wszelki wypadek go ratować. Nie tylko grożono śmiercią proboszczowi, ale każdemu, kto się odważy wejść do kościoła. I oto w parafii powstały dwa stronnictwa, wzajemnie się zwalczające: "Kolachy" — zwolennicy ks. D. Kolasieńskiego i "Dąbrochy" — zwolennicy ks. J. Dąbrowskiego. Z czasem "Kolachy" opuścili parafię i wybudowali sobie swój kościół Najświętszego Serca Marii. Ks. D. Kolasieński nawet został ich proboszczem. Przez szereg lat nie uznawali miejscowego biskupa w Detroit, tylko papieża w Rzymie. W roku 1887 ks. J. Dąbrowski sprowadził O. Sebastiańskiego, jezuitę-misjonarza, który misjami uspokoił na tyle umysły parafian, że w uroczystej procesji wejść mogli do nowootewartego kościoła. Procesję prowadził Ks. Wincenty Bronikowski, profesor Polskiego Seminarium.

1887 - 1889 **Ks. Wincenty Bronikowski**

1889 - **Ks. Kazimierz Rochowski**

1890 - 1894 **Ks. Florian Chodniewicz**

Ks. J. Dąbrowski nie był długo proboszczem. Był przecież założycielem Polskiego Seminarium na terenie parafii św. Wojciecha, przy St. Aubin, dwa bloki od kościoła. Był też fundatorem Siostr Felicjanek. Miał więc pracy po uszy. Być proboszczem i to w takich warunkach, było raczej kulą u nogi.

Do nowootewartego, kościoła w czerwcu 1887 roku, po rezygnacji Ks. J. Dąbrowskiego, biskup wyznaczył nowego proboszcza

Ks. Wincentego Bronikowskiego. Ten umiejętnym podejściem i taktem, zrozumieniem a przede wszystkim wspaniałymi kazaniami podbił sobie serca parafian św. Wojciecha. Upagniony pokój na nowo zapanował, Dwa skłócone ze sobą ugrupowania zaprzestały wzajemnych walk i oskarżeń. Od czasu do czasu czyta się w różnych pismach, że parafie św. Wojciecha i Najświętszego Serca Marii wciąż jeszcze ze sobą walczą. Nie zgadza się to z prawdą. Trzeba powiedzieć, że z chwilą, kiedy założono nową parafię Serca Marii, natychmiast ucichły walki. Pozostały na długie lata jeszcze uprzedzenia ale nie było żadnych gorszących starć. Po prostu rewolta, jak nagle wybuchła, tak też niespostrzeżenie wygasła.

Nie trzeba się dziwić owej rewolcie w parafii św. Wojciecha. Ona była miernikiem "ducha czasów". Ludzie do Detroit przyjeżdżali z pod trzech zaborów. Z Prus przede wszystkim Kaszubi. Im nie wolno było być Polakami u siebie w Kraju. Byli za polskość i wiarę prześladowani. Duch patriotyczny w tej grupie ludzi był bardzo wysoki. Przy różnych uroczystościach śpiewali polski hymn ułożony przez gen. J. Wybickiego, ich własnego krajana z spod Kościerzny na Kaszubach. Polska była ich dumą. Przyjechali tu do Ameryki tylko czasowo, dopóki nie będą mogli wrócić do wolnej Polski, co nigdy nie miało się dokonać. Ludzie z spod Ruska byli raczej analfabetami. Rosjanie nie troszczyli się o wykształcenie elementarne własnej ludności a tym bardziej polskiej. Brak więc prymitywnego wychowania szkolnego absolutnie nie było ich winą. Jednakże byli to ludzie bardzo uczciwi, rzetelni w pracy i życiu, łagodni, szczerzy i życzliwi. Nie sprawiali nikomu żadnych trudności. Inni byli wreszcie ludzie z Galicji. Austriak nie pozwalał budować fabryk, a ziemi było mało. Ponieważ gotowało się ogólne powstanie w całej Polsce, pod wszystkimi zaborami, by temu przeszkodzić, Austriacy, wykorzystali głód za ziemią na terenach małopolskich, by pozbyć się panów. Z resztą w Galicji szerzyły się ruchy socjalistyczne, często wywrotowe. Prosty lud wiejski i urzędnicy byli nawet z cesarskich rządów mocno zadowoleni. W każdą niedzielę i przy różnych okolicznościach modlili się i śpiewali, prosząc Boga o opiekę nad cesarzem i Austrią. Austria zastępowała im Polskę. Prosty lud nie miał racji walczyć o Polskę. I oto Austracy namówili niejakiego Szelę do buntu. A ten szedł od majątku do majątku mordując właścicieli większych posiadłości. Mordowanie owo przeszło do historii jako "Rzeź Galicyjska". Był to rok 1846. Nic więc dziwnego, że z podobnym nastawieniem Polacy z Galicji przyjeżdżali wtedy do Ameryki, kiedy w latach 1880-tych rozpoczęła się masowa emigracja zarobkowa.

Nie tylko w parafii św. Wojciecha w Detroit były rozruchy. W wielu innych miastach Ameryki przeżywała Polonia to samo. W niewiele lat, po rewolucji w tej parafii, jeszcze gorzej postąpiono w parafii Królowej Apostołów, w Hamtramck. W Wyandotte nawet skrycie zamordowano proboszcza. Niejeden proboszcz polski w tych latach zginął w polskich parafiach Stanów Zjednoczonych. Jedyną pociechą jest to, że poprzednio imigracje Irlandczyków i Niemców nie lepiej a raczej jeszcze gorzej się zachowały. Pamięć o wcześniejszych emigracjach pomoże nam lepiej zrozumieć obecnie Meksykańczyków, Portorykanów czy nawet Murzynów. Znajomość historii różnych emigracji nieraz potrafi ostudzić przedczesne sądy o obcych, o niepolakach, którzy dziś do tego kraju przychodzą.

Po roku urzędowania Ks. W. Bronikowski zrezygnował z proboszczowania, by szczerzej zająć się Polskim Seminarium, jak to przed nim uczynił jego poprzednik ks. J. Dąbrowski. Następnym proboszczem zostaje ks. Kazimierz Rochowski. Do pomocy otrzymuje ks. Kazimierza Walajtys, który był jednym z pierwszych wyświęconych z tej parafii i polskiego seminarium. Ponieważ Polaków w tym czasie było w Detroit ponad 25.000, nowomianowany proboszcz miał polecenie założenia drugiej parafii św. Józafata, przy ulicach Canfield i Hastings. Założył też w parafii Towarzystwo św. Wincentego a Paulo. Bardzo dużo w tym czasie było organizacyj kościelnych. Z nich wszystkie wyżej wspomiane charytatywo towarzystwo przetrwało do dzisiejszego dnia, podczas gdy wiele innych upadło i zanikło.

Ks. K. Rochowski, choć zrezygnował jako proboszcz św. Wojciecha, jednak jeszcze przez dwa dalsze lata jego nazwisko figuruje w księgach metrykalnych i innych. Widocznie tyle czasu zabrało mu budowanie kościoła i plebanii św. Józafata.

Ks. Florian Chodniewicz został następnym proboszczem. Był nim od 1890 do 1894 roku. W tych latach wystawił nową plebanię, jaką dziś oglądamy. Wybudował nową szkołę na trzy piętra, a sale szkolne były tak wielkie, że mogły wygodnie pomieścić po 100 dzieci, co często wtenczas się zdarzało i w innych szkołach. Starą plebanię przerobił na dom Sióstr Felicjanek, które dotychczas mieszkaly w budynku szkolnym. Wprawdzie był to klasztor drewniany, ale już wyodrębniony od krzykliwej szkoły. Siostry z zadowoleniem przyjęły tę zmianę. Kiedy ks. F. Chodniewicz obejmował probostwo św. Wojciecha, był tylko rok w kapłaństwie. Miał dwóch asystentów: ks. Apolinarego Tyszkę i ks. Orzechowskiego. Trzeba powiedzieć o ks. F. Chodniewiczu, że był jednym z wielkich i bardzo zasłużonych dla parafii proboszczów. Był przez parafian bardzo cenionym.

1894 — 1913 Ks. Franciszek Mueller

Dnia 15 czerwca 1894 ustępuje ks. F. Chodniewicz, a jego miejsce zajmuje ks. Franciszek Mueller. Był wychowankiem Kat. uniwersytetu w Baltimore. Był toniezwyczajny kapłan: cichy, pracowity, świątobliwy i nadzwyczajny gospodarz. Kościół, kiedy go obejmował ks. F. Mueller, był jeszcze pusty, prawie w surowym stanie. Nowy proboszcz go przyzdobił.

Wyposażył kościół w marmurowe ołtarze, ambonę i balustrady. Figurę św. Wojciecha umieścił w głównym ołtarzu, a relikwie świętych w antypedium. Ściany wyłożył tarakotą. Dał solidną, marmurową posadzkę. Na wieży kościelnej umieścił zegary, wybijające kwadransy i godziny. Słowem udekorował kościół św. Wojciecha, jak żaden inny w Detroit mógł się pochwalić.

Ks. F. Mueller dbał bardzo o nabożeństwa w kościele. Starał się je urozmaicić, by stały się atrakcją dla młodych i starszych. Dbał też o wykształcenie młodych. Bardzo mu zależało, by jak najwięcej młodych ludzi kształciło się na uniwersytetach. W tym celu założył "Towarzystwo Oświaty", którego celem było urządzenie odczytów i przedstawień na wielką skalę, a czysty dochód z tych imprez szedł na pokrycie kosztów kształcenia dzieci z uboższych rodzin. Dzięki temu w parafii św. Wojciecha wielu wykształciło się na adwokatów, lekarzy i przewodników, którzy potem pomagali innym rodakom w osiągnięciu wyższych stanowisk w społeczeństwie amerykańskim.

Działka bardzo kochała swego proboszcza. Ks. F. Mueller codziennie odwiedzał ją w szkole. Zachęcał do nauki, nagradzał za postęp. Żadne z dzieci nie bało się księdza ale widziało w nim swego najlepszego i najpewniejszego przyjaciela, któremu może ufać i na nim polegać. Każdy miał do niego dostęp. Dbał również o sport. Zdawał sobie sprawę, jak wielką rolę w życiu zwłaszcza chłopców może odegrać sport. W tym celu wybudował dla starszej młodzieży halę sportową. W roku 1895 założył bibliotekę parafialną, by młodzież miała odpowiednią lekturę i trzymała się jęz. i kultury polskiej. Biblioteka owa była otwarta aż do roku 1932, kiedy została zamknięta dla braku czytelników. Założył też dla najmniejszych dzieci ochronkę, by ich matki mogły pracować i przyczynić się do lepszych warunków życia swych rodzin.

Tylko Bóg wie, ilu dzieciom kupił ubranka do Pierwszej Komunii św., ile biednych rodzin wspierał materialnie. To też po sobie nie pozostawił żadnego majątku. Wszystkie pieniądze wydawał na kształcenie adwokatów, lekarzy, rzemieślników oraz księży. Wielu dzięki niemu piastowało publiczne urzędy. To też był bardzo szano-

wany i ceniony w parafii i mieście Detroit. Każdy chylił przed nim czoło.

W czasie długiego pasterzowania ks. F. Muellera, dużo księży jako asystentów pracowało z nim: Ks. Franciszek Doppke, uczeń i wychowanek Polskiego Seminarium, ks. Franciszek Sajewski, pochodzący z Prus, ks. W. Maruszczak, późniejszy proboszcz na Szczepanowie, ks. Wojciech Lipski, ks. Józef Lemke, proboszcz św. Józafata, ks. Aleksander Konus, ks. Dziuk, ks. Roman Klafkowski, proboszcz Królowej Apostołów w Hamtramck, ks. Józef Wilemski i wielu innych.

Według żyjących jeszcze starszych parafian do parafii miał należeć niejaki Leon Czołgosz. Miał mieszkać na St. Albertus Street, tuż za parkowiskiem. Z Detroit miał się przenieść do Paterson, N.J. Otóż ów Leon Czołgosz należał do partii i organizacji Nihilistów. Powstali na uniwersytetach w Rosji Carskiej. Celem ich było zniszczyć porządek społeczny, jaki wówczas istniał na świecie. Byli więc podobni do dzisiejszych hippisów.

Słowem pragnęli żyć jak pierwotni ludzie. Aby ten cel osiągnąć, nihilisci postanowili zamordować cara rosyjskiego, cesarza austriackiego, króla włoskiego i prezydenta Stanów Zjednoczonych. Rozpoczęli od Ameryki. Kiedy w roku 1901 prezydent McKinley wybrał się do Buffalo na otwarcie wystawy artystycznej, Leon Czołgosz udał się też do miasta żubrowego. Udawał chorego. Miał rękę na temblaku a w bandażach ukryty rewolwer. Kiedy prezydent zbliżył się do zamachowa, ten wypalił z broni. Prez. McKinley zmarł w kilka dni po zamachu, a moderca został powieszony.

W życiu Polonii miał i wciąż ma wielki wpływ stale wychodzący Dziennik Polski. Założony w roku 1904 na terenie parafii św. Wojciecha przy ulicy Canfield, nie przestawał nigdy być łącznikiem między Polonią Metropolii naszej i jej licznymi polskimi organizacjami. Z braku jęz. polskiego w polskich-parafialnych szkołach, Dziennik Polski stał się ustawiczną spójnią dla tych, którzy jeszcze czują sentyment do Starego Kraju, Organizatorami i założycielami Dziennika Polskiego byli: ks. F. Mueller, ówczesny proboszcz na Wojciechowie, Michał Domzalski, August Schornack, John Westland, Alex Lemke, August Stiebe, Józef i Antoni Goike, Antoni Skoczek, Jan Jagłowicz, Józef Barzyński i Franciszek Olejniczak.

W dniu 8 czerwca 1919 roku ks. bkp. Michał James Gallagher z racji srebrnego jubileuszu Zjednoczenia Polskiego Rzymsko-Katolickiego odprawił w kościele św. Wojciecha sumę, w czasie

której przemówił do wypełnionego kościoła po polsku i bardzo serdecznie, gratulując Polonii wolnej i niepodległej Polski. W oczach wszystkich były łzy. Przecież do wolnej Polski tęsknił każdy na wolnej ziemi Washingtona. Słowa biskupa głęboko wdarły się do serc zebranych, którzy nie kryli ani swych łez ani wyrazów wdzięczności za tak serdecze i ciepłe przemówienie i to w jęz. polskim.

1913 — 1932 Ks. Józef F. Herr

Ks. F. Mueller zmarł w kwietniu 1913 roku a już w miesiąc po jego śmierci nowy proboszcz, ks. J. Herr, objął pasterzowanie parafii św. Wojciecha. Właściwe nazwisko jego było Panek, ale idąc owczym pędem owych czasów, zmienił sobie polskie nazwisko na niemieckie, co parafianom rzecz zrozumiała bardzo się nie podobało. Wielokrotnie zaocznie mu to wytykali. Ks. J. Herr jednak był bardzo dobrym kapłanem. On kochał swój lud i lud kochał jego.

Ks. J. Herr urodził się w dniu 10 lutego 1871 roku, a zatem wtedy, kiedy zawiązywała się parafia św. Wojciecha. Urodził się w Mierucinie, w poznańskim. Rodzicami jego byli Jan i Konstancja, z domu Modrzyńska. W rok po urodzeniu razem z rodzicami i resztą rodzeństwa przybył do Ameryki. Elementarne wykształcenie otrzymał w szkołach św. Bonifacego, Panny Marii i wreszcie w szkole św. Wojciecha. Młody Józef okazał się, że jest zdolny i chętny do nauki. To też rodzice jego, choć sami niezamożni, wysyłają syna na wyższe studia do Kolegium 00. Jezuitów. W latach 1883 - 1889 chlubnie ukończył studia i wtedy profesorowie zwrócili na niego uwagę a biskup przyjmuje go do swojej diecezji t.zn. detroickiej.

Studia filozoficzne i teologiczne odbywa w Baltimore. Trwają sześć lat. W dniu 21 kwietnia 1895 otrzymuje święcenia kapłańskie z rąk czwartego z rzędu biskupa detroickiego, bkp. Jana S. Foley. Pierwsza jego placówka jako wikarego jest parafia św. Bonifacego. W roku 1897 zostaje już proboszczem parafii Panny Marii w Sebawaing, w stanie Michigan. Jednocześnie obsługuje misje w Pigeon i Caseville. Pracuje ponad siły. Nieraz zlany deszczem, przemoczony do nitki, wraca do siebie, ale nie ma co jeść i gdzie się ogrzać. Pracuje ideowo, bez wytchnienia. Nie patrzy, czy mu praca kapłańska się "opłaci". Pracuje wyłącznie dla Boga i powierzonego sobie ludu. Wielokrotnie jeździ do Detroit, do swoich krewnych i od nich pożycza pieniądze, bo sam ich nie ma. Jako młody i Bożą miłością rozpalony, nie dba o siebie. W parafii jest jednocześnie proboszczem, ogrodnikiem, mechanikiem, kucharzem, zamiataczem i Bóg wie czym jeszcze.

W dniu 1 lipca 1900 roku bkp. Foley zwalnia go z obowiązków

proboszcza i posyła na odpoczynek do parafii św. Kazimierza, w Detroit. Jednak już I października zostaje mianowany proboszczem w Jackson, Michigan. Tu zakłada polską parafię. Buduje wspaniałą kościół. Zakupuje ziemię pod budowę plebanii. Nikt więc nie dziwił się, że ks. J. Herr został proboszczem w parafii św. Wojciecha, która już w owych czasach uchodziła za bardzo sławną. I tu, w nowej parafii, okazuje się, że jest doskonałym gospodarzem. Buduje szkołę parafialną. Ale przede wszystkim zawsze jest kapłanem. Dba o wiernych. Dla kapłanów-asystentów jest bardziej i więcej bratem niż przełożonym. To też wszyscy go cenia i szanują. Nie ma wrogów. Biskup, widząc jego pracę i poświęcenie dla parafii, czyni go swoim konsultorem, co na owe czasy było bardzo wielkim wyróżnieniem.

W roku 1922 parafia św. Wojciecha obchodziła pięćdziesięciolecie swego istnienia. Przy tej okazji zwrócono uwagę na bezinteresowną pracę proboszcza i Sióstr Felicjanek, które jako nauczycielki w szkołach parafialnych otrzymywały na miesiąc mniej nawet niż świeckie nauczycielki za tydzień. Podkreślono też w złoty jubileusz parafii, jak bardzo siostry zakonne przyczyniają się do pogłębienia i zachowania wiary oraz podtrzymania ducha polskiego.

Wikarymi za czasu proboszczowania ks. J. Herr byli: ks. Paweł Sonsalla, ks. Józef Czarkowski, ks. Adam Marcinkiewicz. Ten ostatni jest znany zwłaszcza wśród księży jako autor sławnej "Ody". Proboszczowanie ks. J. Herr przypada na czas trwania Pierwszej Wojny, kiedy wielu Amerykanów polskiego pochodzenia służyło w armii gen. Hallera. To pewnie było główną przyczyną, dlaczego parafianie mieli swemu pasterzowi za złe, że zmienił swoje nazwisko. Z drugiej strony dziwimy się postępowaniu parafian, którzy sami bardzo często zmieniali przedtem i potem swoje polskie nazwiska.

1932 — 1953 **Ks. Bernard F. Ciesielski**
1953 **Ks. Hieronim Juchniewicz**
1953 — 1966 **Ks. Alojzy C. Guzicki**

Parafia św. Wojciecha za czasów pasterzowania księży Ciesielskiego i Juchniewicza była już doskonale zorganizowana. Dlatego też nic szczególnego za ich urzędowania nie działo się na terenie parafii. Chodziło jedynie, by parafię nadal utrzymać na wysokim poziomie kulturalnym, co nie przychodziło już wówczas łatwo. Wprawdzie było już po depresji gospodarczej, zapomiano o wojnie, którą Ameryka wygrała, panował dobrobyt. W narodzie obudził się nowy duch. Zmieniano nazwiska na bardziej anglosaskie. Gromadnie opuszczano dzielice polskie, by mieszkać wygod-

niej ale też by pozbyć się stygmatu polskiego. Siostry w szkole miały duże trudności z nauczaniem polskiego języka. To też w tej atmosferze położenie proboszcza i siostr było bardzo ciężkie.

Nic więc dziwnego, że schorowany i zniechęcony nową sytuacją ks. B. Ciesielski zrezygnował z proboszczowania. Biskup назначył administratora parafii. Został nim ks. Wenanty Szymański od I stycznia do 20 kwietnia 1953 roku. Nowym proboszczem został ks. Hieronim Juchniewicz, ale nie na długo, bo już w kilka miesięcy potem został mianowanym proboszczem w kościele Matki Boskiej Szkaplerznej w Wyandotte, Mi. Tym jednak razem parafia św. Wojciecha dostała proboszcza, który przez 13 lat będzie wiernie służył Kościołowi i wiernym. Parafianie bardzo byli zadowoleni z nowego proboszcza. Był w czasie Drugiej Wojny kapelanem. Służył w wojsku amerykańskim. Ks. A. Guzicki, popularnie zwany "Buttontons" dał na kościele nowy dach i to miedziany. Mógł to uczynić dzięki wielotysięcznej ofierze niejakiego Józefa Glińskiego. Ku uczczeniu pomordowanych polskich oficerów w lasach Katynia, w Rosji Sowieckiej, umieścił pamiątkową tablicę w krzyżu przy ulicach Canfield i St. Aubin. Odmalował kościół. Na froncie kościoła umieścił spiżową tablicę ku uczczeniu pierwszego proboszcza parafii św. Wojciecha, ks. Szymona Wieczorka.

Podobną tablicę z wszystkimi proboszczami parafii św. Wojciecha została też umieszczona w przedsionku kościoła. Ks. A. Guzicki zmarł w Wielkim Tygodniu 1970 roku. Ponieważ w Wielką Sobotę, stosownie do przepisów liturgicznych, nie można było odprawić mszy św., odmówiono tylko przepisane modlitwy przy trumnie, a po pogrzebie, w poniedziałek wielkanocny przy licznych udziałach wiernych odprawiono mszę pogrzebową. W każdym razie ks. A. Guzicki pozostawił po sobie żywą pamięć. Parafianie pamiętają go zawsze uśmiechniętego. Dzieci a zwłaszcza chłopcy znaleźli w nim wychowawcę i to właśnie takiego, jakiego zapamiętują sobie na całe swe życie. Jak to bywa z chłopcami, jesienią chodzili na jabłka do ogrodu Sióstr Felicjanek naprzeciwko kościoła. Ponoć były tam lepsze i smaczniejsze niż w własnym ogrodzie. Kiedy takiego "przestępcę" spotkał ks. A. Guzicki, skończyło się na krótkiej nauce o sznowaniu cudzej własności i wręczeniu najsmaczniejszego jabłka, jakie w całym Detroit mógł znaleźć proboszcz. A tych jabłek zawsze miał w kieszeniach po kilka, bo "złodziejasków" z siostrzanego sadu nigdy nie brakowało.

Ks. A. Guzicki jednakowo odnosił się do młodych i starszych. Wszystkich szanował i wszyscy jego szanowali. Szczególną jednak czcią otaczał kobiety. Jak to słusznie zauważył filipiński jezuita,

ks. Pio de Castro: "Fr. Buttons likes women of all ages and sizes". Ks. Guzicki w wolnych chwilach zajmował się malarstwem. Był w tym niezły. W testamencie swoim pamiętał o rodzinie swojej ale też nie zapomniał o Dzienniku Polskim ani o Polskim Seminarium w Orchard Lake. Nie wstydził się swego polskiego pochodzenia ale był z niego bardzo dumny. Kochał kapłaństwo. Mieszkał wprawdzie prywatnie, poza plebanią ale zawsze, codziennie przychodził odprawić mszę w kościele, gdzie był przedtem proboszczem. Kiedy niektórzy starsi księża z trudem przyzwyczajają się do nowej liturgii, ks. A. Guzicki uprzedzał nowe przepisy o kilka miesięcy naprzód. W latach proboszczowania ks. A. Guzickiego w parafii św. Wojciecha było dość dużo wikarych: ks. Fr. Okonowski, ks. A. Wytrwał na dwa zawody, ks. W. Wnuk jako rezydent, ks. J. Pućka, ks. L. Gołaś, ks. Z. Ośmiałowski pracujący w kancelarii biskupiej, ks. T. Wypijewski, ks. T. Borzych, ks. R. Narkun, ks. S. Radziecki i kilku innych.

Przeglądając książki ślubów, chrztów i pogrzebów, jedno można zauważyć, że kiedy ks. A. Wytrwał był asystentem, w wspomnianych książkach parafialnych rubryki naznaczone "Remarks" bardzo rzadko były opuszczone bez jakiegokolwiek komentarza, naturalnie zawsze życzliwego i ważnego dla zainteresowanego. Może to dlatego, że jego brat Dr. Józef Wytrwał, jako sławny historyk polonijny, autor kilku książek, zwrócił mu uwagę, jak ważna dla historyka w przyszłości będzie wypełniona ta właśnie rubryka. Ks. A. Guzicki bardzo polubił ks. A. Wytrwałą i dlatego zrobił go egzekutorem swojego testamentu.

Inwalidzi i Wysiedleńcy.

Parafia św. Wojciecha za czasów księży B. Ciesielskiego i A. Guzickiego była terenem bardzo ożywionej działalności charytatywnej. Zasadniczo inwalidami wojennymi zajmowała się p. Aniela Zapytowska. Urodziła się w miejscowości Żółkiew pod Lwowem. W roku 1913 przybyła do Stanów Zjednoczonych. W sześć lat potem jest już czynną w sokolnictwie. Zostaje prezeską 13 okręgu a niedługo potem zakłada nowe gniazdo 823. Przez kilka kadencji jest prezeską tego gniazda. Dzięki opiece, którą otacza inwalidów i weteranów, zyskuje sobie tytuł "Mateczki". Tak przynajmniej powszechnie ją znano. Przyczynia się też do założenia specjalnego hotelu dla nowoprzybyłych weteranów i inwalidów. Hotelik ten, mieszczący się przy ulicach Forest i McDougall, nosił nazwę i znany był wszystkim jako "Hotel Nędza". Pani Aniela w niedziele często jeździła do innych polskich parafii na terenie Detroit i okolicy, by zdobyć fundusze dla swoich weteranów. Sama pracowała bez wy-

nagrodzenia. Była też w ustawicznym kontakcie ze Siostrą M. Klarą, Felicjanką. Wysłała ponad 350 paczek do polskich weteranów w Europie. Wielu też weteranów, zanim znaleźli dla siebie odpowiedni kącik i pracę, mieszkało w schronisku parafii św. Wojciecha.

Praca charytatywna w parafii św. Wojciecha nie ograniczała się jedynie do inwalidów wojennych i weteranów, ale obejmowała przede wszystkim ludność wysiedloną z Polski do Niemiec, zwolnionych z obozów koncentracyjnych albo też uchodźców polskich z terenów Rosji Sowieckiej. By ulżyć dolę tych nieszczęśliwych ludzi, biskupi amerykańscy stworzyli organizację N. C. W. C. / National Catholic Welfare Conference / ze specjalnym oddziałem "Resettlement Bureau", na czele którego stanęło dwóch księży prałatów Edward Swanstrom i Alojzy J. Wycisło. Dziś obaj są biskupami.

Na terenie diecezji Detroit szczególnie zajęto się wysiedlonymi. Poza diecezją Buffalo żadna inna diecezja w Stanach Zjednoczonych tego nie czyniła. Z ramienia kardynała Mooney kierowniczką biura biskupiego była p. Dora Mass. Po dzień dzisiejszy pracuje w tym samym biurze, które nosi nazwę "Catholic Refugee Resettlement and Emigration Service". Pracą sprowadzenia wysiedleńców z Niemiec i osiedlenia ich tu w Stanach zajmował się komitet z ośmiu członków. W komitecie zasiadali między innymi księża Walkowiak, A. Nieckarz, podówczas wikary na Kazimierzowie, oraz ks. T. Krawczak, zajmujący się wtedy młodzieżą i organizacjami młodzieżowymi w diecezji Detroit. Wszyscy przesiedleni szczególnie wspominają ks. A. Nieckarza, który zawsze dla nich miał czas, każdemu pomagał. Praca charytatywna była wówczas jego żywiołem. Przyjmowanie wysiedleńców zaczęło się dokładnie od 7 października 1948 roku do 15 maja 1952 roku, kiedy ją zakończono.

Drugie piętro szkoły parafialnej już dawno przedtem nie było zajęte i stało pustką. Kosztem diecezji odnowiono je według wymogów sanitarnych i mieszkaniowych stanu Michigan. Wysiedleńcy byli przyjmowani do Stanów Zjednoczonych na podstawie specjalnego aktu i prawa Rządu Federalnego w Waszyngton, D.C. Akt ten nosił nazwę "Blanket Assurances". Jego ważność rozciągała się na przeciąg czterech lat. Mocą tego aktu legalne organizacje i upoważnione poszczególne osoby mogły sprowadzać wysiedleńców z Niemiec pod warunkiem, że znajdą dla nich mieszkanie i pracę. To też na gwałt potrzebne były mieszkania dla nowoprzybyłych, którzy zaczęli przyjeżdżać do Ameryki gromadami. Dlatego też w szkole św. Wojciecha otworzono II piętro a tymczasowe mieszkanie dla

przybyłych a w ochronie naprzeciwko kościoła Siostra Klara zajmowała się kuchnią dla nich. Możliwość korzystania z owego centrum przysługiwała wszystkim narodoowościom prócz Litwinom i Ukraińcom, dla których diecezja otworzyła podobne centra w mieście.

Personel zajęty w pracy nad wysiedleńcami był opłacany przez diecezję. Każdego miesiąca przedkładano Kancelarii Biskupiej rachunki za pracujący personel i kuchnię. W czasie całej akcji na rzecz wysiedleńców wydano im 122.551 posiłków. Diecezja na żywność wydała \$43,177.00, a utrzymanie schroniska kosztowało \$66,021.00. Wszystkich podopiecznych, przeważnie Polaków, było 1,425 osób. Wyliczenia owe odnoszą się wyłącznie do centrum przy parafii św. Wojciecha. Niesłuszne zatem są oskarżenia, że diecezja nic robi dla Polaków. Pod tym względem filozofowanie niektórych trudniej zgryść niż orzech włoski.

Trzeba powiedzieć na pochwałę uchodźców, że nikomu nigdy nie sprawiali żadnego kłopotu. Byli wdzięczni za okazaną im pomoc i rozumieli, że więcej już nie można było uczynić dla nich. Sami zachowywali się z godnością i doceniali, co dla nich robi Diecezja i społeczeństwo amerykańskie. Dużo dla przesiedlonych zrobiła p. Klara Swieczkowska, prezeska Ligi Spraw Polskich. Trudno pominąć p. Klarę Stefańską, która tak ofiarnie i bezinteresownie spieszyła z pomocą dla tych najbiedniejszych.

Trzeba pamiętać, że trudno było dla nowoprzybyłych znaleźć mieszkanie i meble do tych mieszkań. Wprawdzie dużo domów na terenie parafii św. Wojciecha stało pustych, ale były to tylko krople w morzu dla tylu potrzebujących. Doktorzy Cyman i Krynicki również bezinteresownie opiekowali się zdrowiem chorujących i dostarczali im lekarstw. Słowem cała Polonia spieszyła z pomocą. Nieraz trzeba było zawieźć przybyłych do odległych zakątków stanu Michigan, czy innych stanów a nawet do New Orleans. W tych wypadkach p. Klara Stefańska nigdy nie odmawiała swojej pomocy. Tej pomocy ani opieki nie mieli Kaszubi, którzy sto lat temu przybywali w te strony. Nikt nie opiekował się nimi i nikt nie podał im pomocnej ręki. Byli zdani na własne siły. I właśnie może to sprawiło, że przeżywając własne ciężkie chwile, w drobnej przynajmniej mierze pragnęli ofiarom brutalności nieść pomoc i osłodzić pierwsze dni pobytu na wolnej Ziemi Washingtona.

Nowoprzybyli, nie znając języka angielskiego, zmuszeni byli przyjmować każdą pracę, jaka się im nadarzyła. Często była to brudna a zawsze mało płatna. Jedno zrozumieli przesiedleńcy, że muszą dzieciom swoim zapewnić, choćby najcięższą pracą, lepszą przyszłość. I dlatego prawie każde dziecko nowoprzybyłych, kiedy doszło już

do tego wieku, miało dzięki swoim rodzicom możliwość kształcenia się w kolegiach i na uniwersytetach amerykańskich. Pożycie jednak między starą a nową Polonią nie układała się najlepiej. Stara Polonia, pochodząca przeważnie z zapadłych wiosek Polski, uważała, że nowoprzybyli niczego nie wiedzą i dlatego podchodzili do nich naiwnie jak do dzieci, co znów tym ostatnim nie bardzo się podobało a czasem nawet oburzało. Owszem, mogli należeć do znanych wielkich stowarzyszeń polonijnych, płacili składki, ale nie mogli głosować w czasie wyborów tych towarzystw ani w nich ubiegać się o urzędy. Wskutek tego sami potworzyli najrozmaitsze lokalne towarzystwa o charakterze koleżeńskim, by móc z kim porozmawiać i spędzić wolne chwile. Krewni znowu, którzy sprowadzili swoich z Niemiec, chcieli by ci się im "wywdzięczali", choć nie wydali dużo na ich sprowadzenie.

To też o rozdźwięk było w tych czasach bardzo łatwo. Jednak i dla nich Ameryka okazała się "krajem obiecany". Szybko przyszli do siebie, zagospodarowali się a nielicznie nawet się wzbogacili. Ale rany między starą a nową Polonią jeszcze nie zagoiły się i dlatego wielokrotnie słyszy się, jak pogardliwie nowoprzybyłych nazywa się "Dipisami". Do tego stopnia, że nawet tych którzy przychodzą i przyjeżdżają obecnie z Polski na wizytę kilkumiesięczną czy nawet kilkotygodniową też "chrzci się" mianem dipisów.

1966 — Ks. Józef J. Matlenga.

W roku 1966 ks. A. Guzicki przechodzi na emeryturę. Nowym proboszczem w dniu 21 czerwca zostaje ks. Józef J. Matlenga. Rodem z Detroit, z parafii św. Jacka. Rodzicami jego byli Józef i Tekla, z domu Lisicka. Szkoły parafialne ukończył u św. Józafata i św. Jacka, szkołę wyższą Sacred Heart. Studia filozoficzne i teologiczne pobierał w Polskim Seminarium, Orchard Lake, Michigan. Tam też otrzymał święcenia kapłańskie z rąk kardynała Mooney. Było to 18 maja 1940 roku. Po mszy prymicyjnej w kościele św. Jacka i krótkich wakacjach został asystentem w parafiach: Jacka, Stanisława, Szczepana dwukrotnie, Floriana, Kunegundy, Jana Chrzciciela, Wniebowzięcia, Gabriela a ostatnio był kapelanem w szpitalu w Port Huron, Michigan.

Ks. Józef J. Matlenga w czasie dotychczasowego paśterzowania ogroził zabudowania parafialne solidnym, żelaznym płotem, odmalował przepięknie kościół na zbliżające się uroczystości stulecia parafii. Malarzem-artystą był p. Bronisław Ryll. Ponieważ zabudowania parafialne są już wiekowe, zawsze zdarzają się naprawy, co nie mało kosztuje a prawie się nie widzi. Miejsce, gdzie dawniej stała szkoła, do której wielu starszych parafian uczęszczało,

obrócono na parking. Swego czasu, kilka lat temu kancelaria biskupia koniecznie chciała ten parking zabudować domami dla mniejszości amerykańskich. Komitet parafialny nie zgodził się na to, wychodząc z założenia, że bez tego parkingu parafia nie może istnieć, bo prawie wszyscy wierni w niedzielę do kościoła przyjeżdżają autami. Bez tego parkingu parafia św. Wojciecha leży powalona na ziemię na cztery łopatki. Kiedyś parafia św. Wojciecha była największą ze wszystkich polskich w Detroit i okolicy. Dziś jest jedną z najmniejszych. Ale życie wciąż trwa. Parafia nie daje się. Dowodem, że tak nieliczni parafianie a tak cudownie potrafili odnowić swoją świątynię.

Szkoła wprawdzie z powodu braku dzieci została zamknięta ale wkrótce potem miasto Detroit wynajęło odnowione pierwsze piętro na doksztalcenie młodych ludzi którzy nie chcieli albo nie mieli okazji ukończyć wyższej szkoły i nie byli przygotowani do pracy. Kursy takie trwają od tygodnia do roku. Co roku przez to centrum przechodzi około 1900 osób. A że szkoła jest już otwarta od roku 1967, prawie 10,000 uczni i uczennic przeszło przez nią. Przeciętnia 80 procent z ukończonym kursem otrzymuje bez większych trudności pracę i to dobrą. Na terenie Detroit jest więcej takich centrów doksztalcających, jednak to św. Wojciecha uchodzi za model, za najlepsze ze wszystkich, z czego parafia słusznie jest dumna. Po stu latach założenia, choć grono ludzi przeniosło się do lepszych i bardziej bezpiecznych dzielnic, parafia św. Wojciecha wciąż pracuje dla dobra społeczeństwa i wysoko dźwizy sztandar Polonii.

W związku z reformą kościelną, w parafii św. Wojciecha, jak w każdej innej parafii, istnieje Rada Parafialna. Do niej należą: Frank Koss, Jr. - prezes, Antonio Paulice - wice prezes, Julia Pisarski - sekretarka, Phillis Koss, Stephanie Wiśniewski, Robert Lefler, Lawrence Kulak, John Wiśniewski - t.zw. Maintenance Commisionaire, Robert Czech - od specjalnych zleceń, oraz Lawrence Chomiński - od spraw liturgicznych. W parafii jest też dobrze zorganizowana grupa marszałków kościelnych. W czasie "urzędowania" noszą marynarki wiśniowego koloru. Prezesem ich jest Frank Koss, Jr. Marszałkowie spotykają się od czasu do czasu. Przy stowarzyszeniu marszałków rozwija się Klub 50-50. Jego celem jest sprzedaż losów szczęśliwych i nieszczęśliwych. Wygrywki odbywają się w niedzielę po mszy o godz. 12:00. 50 procent z pieniędzy włożonych do klubu idzie dla wygrywających a 50 pozostaje w kasie. Z tych pieniędzy opłaca się rachunki za reparacje i instalacje elektryczne. Rozlosowanie jest przeciętnie raz na

miesiąc a czasem i częściej.

Na specjalną wzmiankę zasługuje Klub Młodzieży. Do niego należą chłopcy i dziewczęta z wyższych szkół i uniwersytetu Wayne. Klub jest bardzo aktywny. Prezesem jest p. Michał Królewski. Klub w narodowych strojach występuje na Pasterce, Rezurekcję, Zielone Świątki, Wszystkich Świętych, a szczególnie na Boże Ciało. Spiewają też w chórze, której kierowniczką jest p. Lee Kapa, organistka. Klub Młodzieży tworzy też Teatr Ludowy i występuje w różnych parafiach i na różnych polonijnych halach.

W roku 1971 poraz pierwszy w Detroit a może i nawet w całych Stanach Zjednoczonych urządzono procesję w uroczystość Bożego Ciała po ulicach miasta. Owszem, w dawnych czasach bywały na zewnątrz kościoła takie procesje ale jedynie w obrębie granic parafii, nigdy poza jej granice. W roku jubileuszowym 1972 w podobnej procesji w obrębie trzech parafii: św. Wojciecha, Serca Marii i św. Józafata brało udział około 2000 osób. W bramach każdego kościoła p. Daniel Kozak zbudował niezwykle artystyczne ołtarze przy których odśpiewano przepisowe ewangelie. W procesji brało udział harcerstwo, sławny chór na Detroit i Ameykę — Lutnia. W procesji niesione ozdobione chorągwie kościelne a młodzież w narodowych, polskich strojach, przy rozkołysanych dzwonach trzech kościołów, robiła kolosalne wrażenie. Procesje owe są inspirowane właśnie przez młodzież przy naszym Klubie.

Okazuje się, że trzecie i czwarte pokolenie emigrantów na nowo przeżywa i kocha kulturę swoich przodków, czego nie doceniało drugie pokolenie. Owszem to nowe pokolenie jest dumne ze swego pochodzenia i dlatego każdy z nich: dziewcząt i chłopców przynajmniej raz byli w Polsce i tam kończyli kursa języka i kultury polskiej. Nikt nie potrafi w nich wmówić, że Polska jest dziadowska, zacofana, brudna, ciemna. Nikt z nich w tego rodzaju bajki nie wierzy.

Sprzątaniem kościoła i utrzymaniem w porządku gruntów parafialnych i zabudowań od I stycznia 1972 roku P. Stanley Jozwick. Ambicją jego jest, by ktokolwiek przyszedł do tego kościoła, mógł powiedzieć, że to najczystszy w całym Detroit. Taką opinię miał ten kościół przynajmniej do dzisiaj.

Zakrystią i ubraniem ołtarzy od bardzo wielu lat zajmują się panie Aniela, Cecylia, Irena, Liliana Jabłonowskie. Poświęcają temu dużo czasu a także grosza. Parafianie pracę ich bardzo wysoko oceniają.

Przy parafii św. Wojciecha są jeszcze inne organizacje. III Zakon św. Franciszka, Sodaliczka Mariańska, Bractwo Ołtarza,

Matki Chrześcijańskie. Kiedyś, 50 lat temu, ponad 30 towarzystw było przy parafii św. Wojciecha. Każde z istniejących towarzystw w wielkiej mierze przyczynia się do rozwoju i utrzymania parafii św. Wojciecha.

SZKOŁA ŚW. WOJCIECHA

SIOSTRY FELICJANKI

Rok 1872 jest rokiem założenia parafii św. Wojciecha. Jej pierwszym proboszczem zostaje Ks. Szymon Wieczorek, zmartwychwstaniec. Parafia liczy 300 rodzin. Ks. S. Wieczorek, zdając sobie sprawę, jak ważna dla życia Polonii jest szkoła, zaraz po przyjeździe do parafii i przed budową kościoła i plebanii, wynajął prywatny dom przy skrzyżowaniu ulic: Willis i St. Aubin i w nim razem z organistą Robertem Rucinskim rozpoczął nauczanie polskiej dziatwy. Robert Rucinski pochodził z Kruszwicy nad Gopłem. Dom wynajęty na szkołę był własnością Jana Lemke.

Niestety okazało się, że szkółka jest za mała, by pomieścić wszystkie dzieci. Zresztą i sami parafianie domagali się większej szkoły i bliżej kościoła. W styczniu 1872 roku komitet parafialny nabył ziemię 55 × 65 stóp na rogu północno-zachodnim ulic St. Aubin i Canfield. Nowa szkoła miała kosztować \$5,000. By na ten cel zebrać odpowiednie fundusze, parafianie opodatkowali się po \$3.00 na każdą rodzinę. Resztę ofiarowali Jan Lemke i Antoni Ostrowski. Ten ostatni dał w zastaw swoją posiadłość w Grosse Pointe. Łatwiej jednak było zaplanować szkołę, niż ją wystawić. Wprawdzie rozpoczęto budowę szkoły, ale Ks. S. Wieczorek musiał opuścić parafię, Detroit. Taka była decyzja bkp. Borgess.

Różne są werzję, tłumaczące postępowanie biskupa. Według jednej biskup ociągał się z daniem pozwolenia na budowanie szkoły, co zniecierpliwiło parafian i bez zezwolenia biskupa stawiali szkołę. Druga werzja podaje, że biskup przez 4 miesiące przetrzymywał u siebie plany, bo komitet parafialny nie chciał przelać tytułu własności szkoły na biskupa, który z ramienia Kościoła w rzeczywistości jest jedynym legalnym właścicielem wszystkich kościelnych zabudowań i parcel na terenie swojej diecezji. Trzecia werzja pochodzi od samego ks. S. Wieczorka, który w liście swoim do O. Generala Zmartwychwstańców w Rzymie tak pisze w dniu 27 czerwca 1873 roku: "Kiedy dług ciążyący na kościele prawie był już spłacony, chciałem wybudować dla dzieci szkołę. Biskup zatwierdził mój plan ale radził mi wystawić na razie małą szkołę i niedrogą. Parafianie byli świadomi życzeń biskupa. Chciałem uczynić, jak biskup sobie życzył, ale komitet nie chciał się zgodzić na to. Zły powiedziałem im: Albo zaprzestaniecie wszystkiego, albo zrobicie, jak chcecie a

ja was opuszczę, ponieważ jesteście uparci". I tak się stało. Parafianie zrobili nowe plany na szkołę, zawarli nowy kontrakt i zabrali się do budowy.

Biskup, przejeżdżający pociągiem z wizyty swojej diecezji, widział wzniesione rusztowania. Natychmiast zawezwał do siebie Ks. S. Wieczorka. Polecił mu opuścić parafię i Detroit a kościół zamknął na okres jednego roku.

Zamknięcie kościoła i usunięcie z parafii proboszcza podziało na parafian, jak chludnięcie wiadra zimnej wody. Parafianie przekonali się, że biskup nie żartuje i słuszczość jest po jego stronie. Wobec tego komitet przekazał prawa własności szkoły biskupowi. Wnet po tym szkoła została wykończona i w jesieni roku 1873 poświęcona. Pierwsze piętro w szkole służyło dzieciom do nauki, a drugie piętro stało się mieszkaniem nauczycieli: Roberta Rucinskiego, Józefa Kędziora i panny Thillen. Do szkoły zapisało się 200 dzieci. Kiedy liczba dzieci szkolnych narastała, na nauczanie zajęto również wyższe, drugie piętro. Parafia św. Wojciecha miała więc już własną szkołę.

Trzeba przyznać, że w tych warunkach szkoła była niefachowo prowadzona, co musiało ujemnie odbić się na kształceniu się dzieci. To też czwarty z rzędu proboszcz, Ks. Jan Wołowski, zmartwychwstaniec, zaprosił do parafii i szkoły Siostry Felicjanki, zamieszkałe wówczas w Polonia, w stanie Wisconsin. W dniu 17 grudnia 1879 roku, 5 Sióstr Felicjanek przybyło do parafii św. Wojciecha, by odtąd bez przerwy przez wiele dziesiątek lat zająć się wychowaniem polskich dzieci, szczepiąc w nich umiłowanie Starego Kraju i Nowej Ojczyzny Ameryki. Oto imiona Sióstr: Matka M. Kajetana, S.M. Józefa, S.M. Teresa, S.M. Ludwika, która zajęła się domem Sióstr, oraz Siostra Probantka.

Z powodu przybycia Sióstr Felicjanek radość Ks. prob. J. Wołowskiego i parafian była wielka. Doceniano pracę i poświęcenie Sióstr. Niestety, niedługo cieszyły się pokojem i sympatią parafian. Rewolta, wywołana przez rozgoryczonego Ks. D. Kolasinskiego, odbiła się na parafii i szkole, a przede wszystkim na Siostrach Felicjankach. Parafianie, uprzedzeni do władzy kościelnej a w tym wypadku do bkp. Borgess, boczyli się na Siostry. Doszło do tego, że Siostry zmuszone były uczyć dziatwę w pokojach własnego klasztoru. Z czasem przekonano się, że Siostry nie są wrogami parafii ale jej wielkimi przyjaciółkami. Stopniały lody zimnych serc. Jak to zwykle bywa, po burzy następuje błoga cisza a słońce radośniej świeci niż zwykle. Tak było i w tym wypadku. Po rewolcie nastąpił nieprzerwany błogi pokój i współpraca wszystkich.

Parafia wciąż rosła. Dzieci było coraz więcej. Szkoła okazała się już za mała. Zrozumiał to Ks F. Chodniewicz, proboszcz, który w niespełna w pięć lat po objęciu urzędowania w roku 1889 kosztem \$30.00 wybudował obszerną, murowaną szkołę na trzy piętra. Dwa pierwsze piętra zajmowały klasy, z których każda mogła pomieścić od 70 do 100 dzieci. Trzecie piętro stanowiło wielką halę, Dzisiejsza szkoła, jaka widzimy, nie jest tą wystawioną za czasów proboszczowania ks. F. Chodniewicza. Obecna szkołę wystawił Ks. prob. Józef F. Herr w latach 1913 - 1916. Kosztowała wówczas \$250.000.

Szkoła św. Wojciecha, wystawiona w latach 1889 - 1894, jak na owe czasy, była krzykiem mody, postępu i nowoczesności. Sale i klasy były obszerne i co więcej ogrzewane w zimie rurami! Pierwszą pryncypalką w nowej szkole była Matka M. Kajetana. Po niej od roku 1895 S.M. Urszula. Trzecią z rzędu pryncypalką była S. M. Gabriela, która jednocześnie była inspektorką wszystkich szkół felicjańskich.

Zachowały się zapiski inwentarza szkoły z lat 1894 - 1895. Stosownie do nich w każdej klasie na oknach wisiały białe firanki, program lekcji był w ramkach, był też mały dzwoneczek, liczydło, szkolne wykazy i McGuffey prawidło czytania na stalugach, 6 map kontynentów świata, globus ziemi, platforme o dwóch stopniach i krzesło na niej, półka pod statuetkę i dwa świeczniki, kolorowy papier i kreda.

Jeśli chodzi o ilość dzieci, które uczęszczały do szkoły św. Wojciecha, według dostępnych źródeł w roku przejęcia szkoły przez Siostry Felicjanki a zatem w 1879 było 200 dzieci, których uczyły 5 Sióstr. Na każdą klasę zatem wypadało 80 uczni, co w tym czasie było rzeczą zupełnie normalną. W roku 1890 było już 650 dzieci i 8 Sióstr-nauczycielek. W roku 1894 było w szkole 770 dzieci i 10 Sióstr-nauczycielek. Język wykładowy był zasadniczo polski. W nim uczono religii, geografii, historii polskiej a także rachunków. Były też prowadzone specjalne lekcje języka polskiego. Uczono też angielskiego: czytania, pisania oraz posługiwania się tym językiem.

Pierwsze rekordy i zapiski z roku 1894 - 1895 podają nam imiona następujących Sióstr Felicjanek: S.M. Joachyma, S.M. Stanisława, S.M. Anzelma, S.M. Zyta, S.M. Patrycja, S.M. Urszula, S.M. Kolumba, S.M. Alfonsa, oraz dwie postulantki: S. Marianna Jankowska i S. Anastazja Górńska. Pryncypalka S.M. Gabriela zajmowała się wyłącznie administracją szkoły. Trzeba dodać, że szkoła św. Wojciecha już w roku 1899 miała podręczną bibliotekę. Książki umieszczone były w zamkniętych szafach o szklanych drzwiach.

Liczba dziatwy szkolnej powiększała się z każdym rokiem. Doszła do zenitu w roku 1920 - 1921 do 1.875 dzieci. Warto przyrzeć się, ile dzieci uczyło się w szkole św. Wojciecha w latach od 1900 do 1963 a zatem prawie do roku 1965, kiedy dla braku dzieci trzeba było zamknąć szkołę parafialną.

1900 - 1906 - liczka dzieci nieznana. Szkoła ma 6 stopni.

1906 - 1907 - 640 w 8 stopniach.

1908 - 1911 - nie ma zapisków.

1911 - 1912 - 1.327 dzieci. 5 klas I-wszego stopnia.

1913 - 1919 - nie ma zapisków.

1920 - 1921 - 1.875 dzieci.

1922 - 1924 - nie ma zapisków.

1925 - 1926 - 1.430 dzieci.

1927 - 1929 - nie ma zapisków.

1930 - 1931 - 1.077 dzieci.

1932 - 1934 - nie ma zapisków.

1935 - 1936 - 652 dzieci.

1937 - 1938 - nie ma zapisków.

1938 - 1939 - 615 dzieci.

1939 - 1940 - 566 dzieci.

1940 - 1941 - 547 dzieci.

1941 - 1942 - 538 dzieci.

1942 - 1943 - 512 dzieci.

1943 - 1944 - 520 dzieci.

1944 - 1945 - 522 dzieci.

1945 - 1946 - 445 dzieci.

1946 - 1947 - 460 dzieci.

1947 - 1948 - 451 dzieci.

1948 - 1949 - 419 dzieci.

1949 - 1950 - 410 dzieci.

1950 - 1951 - 375 dzieci.

1951 - 1952 - 402 dzieci.

1952 - 1953 - 402 dzieci.

1953 - 1954 - 355 dzieci.

1954 - 1955 - 333 dzieci.

1956 - 1957 - 267 dzieci.

1957 - 1958 - 239 dzieci.

1958 - 1959 - 246 dzieci.

1959 - 1960 - 243 dzieci.

1960 - 1961 - 210 dzieci.

1961 - 1962 - 202 dzieci.

Nie tylko liczba dzieci malała ustawicznie w szkole począwszy od 1921 roku ale i zastęp Sióstr Felicjanek-nauczycielek. W roku 1938 było jeszcze 13 Sióstr, nie licząc Siostry Pryncypalki, która nie uczyła. W roku 1961 było jedynie 5 Sióstr. Każda z Sióstr uczyła w dwóch stopniach złączonych w jednej klasie.

W roku szkolnym 1936 - 1937 Siostry, zamieszkujące dom macierzysty naprzeciwko kościoła św. Wojciecha, razem z Matką Prowincjonalną przeniosły się do nowego domu w Livoni, zostawiając dawny konwent sióstr dla ochronki i akademii. Część jednak wspomnianego domu t.zw. infirmerię oddano Siostron-nauczycielkom szkoły św. Wojciecha. Zmiana też nastąpiła w zarządzie Sióstr. Dotychczas Siostry zamieszkujące w celach domu macierzystego podlegały miejscowej przełożonej. Od jesieni 1936 roku pryncypalka szkoły była jednocześnie przełożoną podległych sobie Sióstr.

Niżej podaje się listę Sióstr Pryncypalek szkoły św. Wojciecha:

- 1936 - 1937 - S.M. Klemensa
- 1937 - 1947 - S.M. Marcella
- 1947 - 1953 - S.M. Aleksandra
- 1953 - 1954 - S.M. Lidia
- 1954 - 1957 - S.M. Krystyna
- 1957 - 1963 - S.M. Tomasza

W roku szkolnym 1936 - 1937 Ks. Carroll F. Deady, nadinspektor wszystkich katolickich szkół archidiecezji Detroit, ujednostajnił program nauki dla wszystkich szkół. Celem tego było, by dziecko, które w ciągu roku z rodzicami przenosi się do innej dzielnicy czy miejscowości w Detroit i okolicy, znalazło w swojej nowej szkole ten sam program. Reforma obejmowała również Siostry-nauczycielki. W klasach od 5 do 8 stopnia jedna Siostra nie uczyła wszystkich przedmiotów w swojej klasie, ale jedynie dwa główne przedmioty w swojej i drugiej. Tym sposobem praca nauczycielska Siostry, by w specjalnych przedmiotach były ekspertami, z czego uczniowi najwięcej korzystali. Zachęcana też dziatwę, by prócz książek szkolnych czytały też inne książki z dziedzin, które studiowały. Dlatego po klasach były też odpowiednie książki, które dzieci wypożyczały. Metoda owa bardzo dodatnio wpływała na rozwój umysłowy i duchowy dziecka. Uczeń, który wciągnął się do tej pracy w szkole elementarnej, był dobrze przygotowany do wyższych studiów uniwersyteckich. Zmiana dotyczyła też nauczania jęz. polskiego. Ograniczono go w stopniach I - 5 do czytania wyłącznie. W 6 stopniu uczono polskiej gramatyki, a w 8 zaznajamiano uczni z polską kulturą. W obu wypadkach posługiwano się podręcznikiem S.M. Cyryli — "Polska".

Trzeba powiedzieć, że w latach 1930-tych w szkołach parafialnych nastąpił radykalny zwrot w stosunku do jęz. polskiego. Do szkół uczęszczało już trzecie pokolenie. Rodzice tych dzieci pamiętali, jak poniewierano ich rodzicami tylko dlatego, że nie umieli po angielsku. Oni sami też wielokrotnie byli ośmieszani oraz wytykano im ich polskie pochodzenie. Dlatego pragnęli lepszej i godniejszej przyszłości dla swoich dzieci. Taki proces odbywa się w drugim pokoleniu każdej emigracji. Przeżywali to przedtem Niemcy, Irlandczycy, Francuzi, Włosi. Trzecie jednak pokolenie emigrantów koniecznie chce poznać kraj swego pochodzenia. Chętnie uczy się języka swoich pradziadów. Owszem, trzecie pokolenie pragnie władać dodatkowo językiem swoich przodków, bo zdaje sobie sprawę, że rozwoju kulturalnego nie może ograniczać tylko do znajomości jęz. angielskiego. To też dziś w parafii św. Wojciecha i w innych obserwujemy to nowe amerykańskie pokolenie, które z entuzjazmem uczy się polskiego i pielęgnuje polskie zwyczaje, rozkoszując się w kulturze swoich przodków. Ten nawrót do polskiej kultury widzimy dziś w całym Kraju a szczególnie może w Detroit.

Wprawdzie powoli zanikało po szkołach uczenie jęz. polskiego, ale duch polski wciąż był i jest silny. Począwszy od lat 1930-tych nie widzimy na scenie wielkich polskich przedstawień i popisów. Nie ma parad. A jednak w roku wybuchu drugiej wojny światowej z okazji srebrnego jubileuszu kapłaństwa proboszcza Ks. Bernarda F. Ciesielskiego na scenie odegrano czteroaktowy dramat: "Ostatni Potomek Alberville z Duricane". W czasie graduacji w roku 1951 zaśpiewano jeszcze kilka pieśni polskich a śpiewem "Boże, Coś Polskę" zakończono program. Był to już ostatni polski występ! W roku szkolnym 1949 - 1950 było aż 48 dzieci, które chciały uczyć się jęz. polskiego a nawet brały udział w koncieście, jaki urządził Dziennik Polski, ale i to ustało. Smutno przychodzi stwierdzić, że jęz. polski zniknął z naszych parafialnych szkół. Pielęgnują go tylko niektóre. Ale to nowe pokolenie, które tak żywo a nawet fanatycznie szerzy kulturę polską, budzi na przyszłość lepsze nadzieje i perspektywy. 6.....

Wracając do rozwoju szkoły św. Wojciecha, z nową metodą wprowadzono też nowe zainteresowania studentów. W roku 1949 uczniowie 8 stopnia zwiedzają system miejskich wodociągów. W roku 1955 są gośćmi Masonic Temple, gdzie rozkoszują się wspaniałym koncertem. Patrol Bezpieczeństwa szkoły św. Wojciecha kilkakrotnie otrzymuje specjalne wyróżnienie a nawet jednego roku Kapitan Patrolu zaproszony został do Washington, D.C. W roku 1951 Patról szkoły św. Wojciecha został uznany jako wzór

dla wszystkich innych w okręgu miasta Detroit. Z tej okazji sam główny dyrektor Patrolu odwiedził szkołę a razem z nim zjawili się 14 oficerów z Niemiec, którzy brali wspólny udział w Patrolu Chłopców.

W czasie wojny 1940 do 1945 kierunek szkoły miał często charakter patriotyczny. Szkoła brała udział w wielu zbiórkach odpadków metali i bond, by walczącym na frontach przyjąć z pomocą. Armie Polskich Ochotników w Kanadzie zaopatrzyła w paczki z mydłem, ręcznikami i papierosami, a żołnierzy polskich w Anglii w dewocjonalia i inne artykuły, dla wysiedlonych polskich dzieci zbierały bondy, do prezydenta Roosevelta wystosowały apel i prośbę w sprawie polskich dzieci cierpiących na Sybirze. Z tego widzimy, że choć zaniechano uczenia jęz. polskiego, duch jednak polski był wspaniały, co było wielką zasługą Sióstr Felicjanek, które w pracy dla podtrzymania ducha polskiego nie ustawały.

Dzieci w szkole św. Wojciecha otrzymują wychowanie katolickie. Przed lekcjami wysłuchują mszy św., w czasie której wiele dzieci przyjmuje komunię św. Szkoła bierze udział w innych też nabożeństwach a szczególnie procesjach, które w tym czasie były dość częste. Szkoła zbiera ofiary na misje katolickie a szczególnie na t.zw. "Murzynka". Dla dzieci szkolnych są trzy bractwa kościelne, które prowadzą Siostry. Chłopcy należą do Bractwa Imienia Jezus, a dziewczynki do Bractwa Dzieci Marii. Bractwo Anioła Stróża jest wspólne dla chłopców i dziewcząt. Dla szkoły co roku urządza się krótkie rekolekcje. Słowem duch katolicki kwitnie w szkole św. Wojciecha.

Po drugiej wojnie światowej zaczyna się wyraźny upadek parafii. Parafianie masowo opuszczają swoje domy i przenoszą się do nowych dzielnic. Wielu też zmienia nazwiska polskie na bardziej angielskie. Pustoszeje parafia, pustoszeje też i szkoła. Dzieci z każdym rokiem mniej. Szkoła traci polski charakter. Coraz więcej dzieci Niemców, Francuzów i Włochów, a polskich coraz mniej. Dochodzi do tego, że po roku 1960 dwadzieścia klas świeci pustką, bo nie ma dzieci.

Nie many rekordów z lat 1875 - 1894. W tych latach wzmogła się bardzo emigracja z Polski, a jednak w szkole nie ma dużo dzieci. Uczęszczanie do szkół wtedy jeszcze nie było przymusowe. To też po 12 roku życia dzieci już szły do pracy. Warunki pracy i higiena były fatalne, zarobki małe, to też bardzo wysoki procent młodzieży przed dojściem do 20 roku życia umierało. Szczególnie zabójcza była praca w tabacznarni, która najwięcej zatrudniała dzieci.

Patrząc w sto ubiegłych lat, trzeba powiedzieć, że szkoła św.

Wojciecha dała Kościołowi szereg kapłanów, zakonnych sióstr, lekarzy, adwokatów, inżynierów, kupców i wielu innych fachowych ludzi. Słowem, szkoła św. Wojciecha, dzięki ofiarnej i pełnej poświęcenia pracy Sióstr Felicjanek, dobrze zasłużyła się dla własnego społeczeństwa, dla Kościoła i dla słusznej dumy Stanów Zjednoczonych.

Proboszczowie parafii św. Wojciecha
w Detroit, w stanie Michigan

1870 - 1875	Ks. Szymon Wieczorek, założyciel parafii
1874	Ks. Teodor Gierek
1875	Ks. Alfons Dombrowski
1876 - 1882	Ks. Jan Wołowski
1882 - 1886	Ks. Dominik Kolasinski
1887	Ks. Józef Dąbrowski
1887 - 1889	Ks. Wincenty Bronikowski
1889	Ks. Kazimierz Rochowski
1890 - 1894	Ks. Florian Chodniewicz
1894 - 1913	Ks. Franciszek Mueller
1913 - 1932	Ks. Józef F. Herr
1932 - 1953	Ks. Bernard F. Ciesielski
1953	Ks. Hieronim Juchniewicz
1953 - 1966	Ks. Alojzy C. Guzicki
1966	Ks. Józef J. Matlenga

Wykaz ślubów, chrztów i pogrzebów w ciągu stulecia istnienia
parafii św. Wojciecha.

Rok	Śluby	Chrzty	Pogrzeby	Dzieci	Dorosłych
1872	19	54			
1873	39	92			
1874	34	204			
1875	50	184			
1876	47	234			
1877	36	219			
1878	17	210			
1879	29	213			
1880	07	287			
1881	89	405			
1882	123	504			
1883	111	514			
1884	119	583			
1885	114	662			
1886	67	722			
1887	96	543			

Rok	Sluby	Chrzty	Pogrzeby	Dzieci	Dorosłych
1889	93	521	213	41	172
1890	83	387	157	28	129
1891	59	486	182	26	156
1892	85	579			
1893	82	570			
1894	56	564			
1895	88	564			
1896	79	624			
1897	42	606			
1898	64	554	196	37	159
1899	61	479	173	32	141
1900	68	557	181	54	127
1901	78	465	176	51	125
1902	69	557	203	67	136
1903	82	536	192	77	115
1903	35	492	168	72	96
1905	100	525	154	72	82
1906	94	521	244	86	158
1907	119	539	158	58	100
1908	71	564	179	61	118
1909	87	445	189	72	117
1910	124	464	174	96	78
1911	128	464	143	75	68
1912	115	434	183	72	111
1913	72	517	204	99	105
1914	215	561	192	84	108
1915	143	561	198	99	99
1916	129	689	236	128	108
1917	123	600	222	121	101
1918	76	651	221	111	110
1919	108	622	159	76	83
1920	134	478	169	92	77
1921	104	457	155	93	63
1922	82	390	145	85	60
1923	116	331	135	86	49
1924	86	311	112	66	46
1925	77	281	123	96	27
1926	74	371	113	76	37
1927	60	272	117	90	27
1928	71	230	128	97	31
1929	57	186	162	138	24

Rok	Sluby	Chrzty	Pogrzeby	Dzieci	Dorosłych
1930	36	170	104	89	15
1931	33	176	116	100	16
1932	26	251	85	80	5
1933	47	238	97	92	5
1934	69	99	77	70	7
1935	79	112	82	78	4
1936	73	126	99	91	8
1937	66	117	76	67	9
1938	53	112	68	64	4
1939	71	112	71	66	5
1940	79	103	70	67	3
1941	84	101	63	62	1
1942	75	112	84	78	6
1943	48	128	72	63	9
1944	24	103	76	74	2
1945	32	79	49	47	2
1946	71	138	61	60	1
1947	74	108	47	45	2
1948	44	89	64	62	2
1949	33	74	47	46	1
1950	37	68	44		
1951	28	60	70	68	2
1952	27	61	50	47	3
1953	33	69	51	50	1
1954	25	62	49	46	3
1955	19	66	55	53	2
1956	25	65	50	48	2
1957	21	59	59		
1958	24	50	51		
1959	22	40	52	51	1
1960	16	60	59	58	1
1961	15	44	59	58	1
1962	20	34	55		
1963	22	35	72	70	2
1964	19	41	64		
1965	17	44	59	58	1
1966	23	46	69	68	1
1967	25	25	42		
1968	25	21	39		
1969	7	15	55		
1970	3	12	51		
1971	6	15	35		
1972	3	1	14		

Powyższe dane sięgają do dnia 14 lipca 1972 roku.

ZYCIE

MĘCZENSTWO

ŚW. WOJCIECHA — ADALBERTA

Św. Wojciech urodził się około roku 955 w Libicy, na Czechach. Rodzicami jego byli Sławik i Stanisława. Sławik był właścicielem rozległych ziem, obejmujących całe wschodnie pogranicze Czech. Rodzina Sławików od dawna była chrześcijańska, co nie przeszkadzało, że na dworze libickim prowadzono życie wesołe i zawadackie. Kiedy umarł ojciec Wojciecha, nie wiemy. Matka umarła w roku 987. Matka musiała wyrzucić na przyszłym biskupie ogromny wpływ, kiedy Wojciech jeszcze przebywał na dworze libickim. Libica była w ciągłym kontakcie ze sąsiednimi grodami a szczególne przyjazne więzy łączyły ją z Niemcami. Natomiast z Pragą Libica nie utrzymywała zbyt serdecznych stosunków. Owszem, żyła w ustawicznej rywalizacji. W takiej to atmosferze upływała młodość św. Wojciecha.

W rodzinie Wojciecha prócz niego było jeszcze sześciu braci. Według tradycji Wojciech początkowo został przeznaczony na rycerza, ale kiedy zachorował i za przyczyną Matki Boskiej z choroby został uleczony, postanowił poświęcić się wyłącznie Bogu i zostać duchownym. Wysłany do Niemiec, do Magdeburga, zostaje pod opieką arcybiskupa Adalberta, zaprzyjaźnionego z dworem libickim. W czasie bierzmowania otrzymuje imię swego opiekuna Adalberta. Odtąd do końca życia tylko tego imienia używać będzie. Wpływ wychowawczy archybiskupa na Wojciecha był ogromny. Kiedy opuścił Magdeburg, miał lat 25. Odtąd zacznie prowadzić życie w ustawicznej rozterce ducha, osamotniony a często przez najbliższych nawet niezrozumiany.

W roku 982 tragicznie ginie Dymatra, pierwszy biskup Pragi. Papież wyznacza Wojciecha na biskupstwo praskie. Nie ma nawet 30 lat. Czesi przyjmują go niechętnie. To też nowy biskup czuje się opuszczonym i dużo myśli o śmierci. Nie chce umrzeć jak jego poprzednik. Historia mówi, że konający biskup przeklinał swoją opieszałość w nawracaniu powierzonego sobie ludu, którego nie potrafił powstrzymać od sprośnego i swawolnego życia, od kradzieży i moralnego upadku. Wojciech był innym. Dbał o swoją godność biskupią, dawał dobry przykład życia chrześcijańskiego i troszczył się o swój lud. Opiekował się nim, nauczał i upominał.

Od V wieku utarł się zwyczaj, który został później i prawem, że magnaci płacili dziesięciny swojemu biskupowi. Z dochodów, pochodzących z dóbr biskupich, biskup utrzymywał się sam, swój kler, zabudowania kościelne oraz kult Boży i ubogich.

Czesi nie palili się do płacenia biskupowi dziesięcin, podobnie jak obecnie nikt chętnie nie płaci podatków. Ale biskup potrzebował tych pieniędzy na budowę nowych kościołów, zakładanie klasztorów, co mocno nie podobało się Czechom. Diecezja praska w owym czasie była bardzo zaniedbana, a jeśli się doda, że ówczesny kler był żonaty, łatwo zrozumieć, w jak ciężkiej sytuacji znajdował się Wojciech. Duchowieństwo daleko więcej dbało o swoje dochody i rodowe sprawy, niż o wiarę i Kościół. Zdrady, napaści, rabunki, morderstwa były na porządku dziennym. Kwitł też w najlepsze handel niewolnikami. Handlem tym zajmowali się Arabowie i Żydzi. Na odrzwiach, pochodzących z XII wieku, katedry gnieźnieńskiej przedstawione są dwie sceny: Chrystus ukazuje się Wojciechowi jako niewolnik sprzedany za 30 srebrników oraz handel niewolnikami. Na tle handlu niewolnikami dochodzi do bardzo ostrych tarć między biskupem magnatami. Biskup też prowadzi bardzo ascetyczne życie, co frywolnym Czechom się nie podobało. Biskup oddaje się długim modlitwom, czuwaniom nocnym, postom, sypia na twardej łożu, odwiedza więźniów, wykupuje niewolników, karmi ubogich, gości bezdomnych. Wszystkie te czyny zamiast zbliżyć oddalają od Wojciecha diecezjan. Biskup nie jest popularnym u Czechów. Jest ustawicznym dla nich wyrzutem sumienia. Nic dziwnego, że biskup żyje mocno przygnębiony i wewnętrznie rozdarty.

I oto następuje rzecz niesłychana na owe czasy. Kiedy biskupstwo zapewniało bogactwo, zaszczyty, sławę i wpływy polityczne, Wojciech udaje się w podróż do Rzymu, by tam zrezygnować z biskupstwa. Chce być wolnym i dbać wyłącznie o zbawienie własne. W Rzymie papież przyjmuje Wojciecha, rozumie jego wewnętrzną walkę i rozterkę.

Papież zwalnia Wojciecha z obowiązków biskupa, ale następcy nie wyznacza. Wojciech jednak czuje się wolnym. Sam może teraz decydować o swojej przyszłości. Postanawia udać się w pielgrzymkę do Jerozolimy. Cesarzowa Teofana dała mu nawet wielkie zasoby srebra, które biskup natychmiast rozdał ubogim i razem ze swoim bratem Radzimem przygotowuje się do dalekiej i niebezpiecznej drogi. Po drodze wstępuje do benedyktyńskiego klasztoru na Monte Cassino. Tu, po rozpamiętywaniu życia św. Benedykta, zmienia zamiar udania się do Ziemi Świętej. Postanawia pozostać w klasztorze na Monte Cassino. Zdawało się, że tu nareszcie znajdzie upragniony pokój. Do pokoju zresztą nastrojała klasztorna cisza oraz praca i modlitwa zakonników. Wojciech nie pragnął czymkolwiek różnić się od mieszkańców klasztoru. Nie szukał przecież wyróżnienia i sławy. Kiedy jednak przy każdej okazji uznano w nim

biskupa, Wojciech opuszcza Monte Cassino i udaje się do Valleleccium, gdzie św. Nil założył zakon Bazylianów. Niestety i tu napotyka na trudności a św. Nil odsyła Wojciecha do świętych Bonifacego i Aleksego na Awentynie, w Rzymie. Tu, po odbyciu rocznego nowicjatu, składa zakonne śluby.

Opatem awentyńskiego klasztoru był Leon, sława ówczesnego wieku, który na Wojciechu wywarł ogromny duchowy wpływ. Tam, na Awentynie, Wojciech chyba przeżywał najpiękniejsze lata swego życia. Tam odnalazł pokój wewnętrzny, do którego zawsze tak bardzo tęsknił.

Niedługo jednak trwały owe lata radosnego i upragnionego pokoju. W roku 992 przybywa do Wojciecha na Awentynie poselstwo z Czech. Poselstwo domaga się, by Wojciech wrócił do Pragi. W skład poselstwa weszli Radła, przyjaciel biskupa, oraz Chrystian brat czeskiego księcia Bolesława Pobożnego. Czesi przyrzekli, że będą odtąd zachowywać przykazania kościelne, których to obietnic sam książę przyrzekł dopilnować. Czesi w swoim postępowaniu przede wszystkim kierowali się względami politycznymi. Obawiali się, że wpływy Wojciecha w Rzymie mogą im zaszkodzić. Mimo jednak nalegań, Wojciech nie wraca do Pragi. Czyni to dopiero na wyraźni rozkaz papieża. Czesi przyjmują swego biskupa niezwykle życzliwie.

Pobył w klasztorze nie uczynił Wojciecha bardziej łagodnym. Przeciwnie, Wojciech stał się nieustępliwym i nieugiętym wobec Czechów. Tymczasem nowe spory wybuchły między Sławikowcami i magnatami Pragi. Nie zapomiano w praskim grodzie, że Wojciech pochodzi z Libicy, z którą rozrachunki jeszcze nie były wyrównane. Gdy jedna z praskich dam dopuściła się cudzołóstwa, Wojciech ukrył ją przed rozwścieczonym tłumem w kościele św. Jerzego i nie pozwoilił jej ukarać śmiercią, jak tego domagało się prawo zwyczajowe. Wobec tego Czesi głosili, że biskup broni cudzołożnicy, że jej grzechu nie potępia. Bunt tłumów Pragi potężnieje.

Tłum spragniony jest krwi. Biskup zdaje sobie sprawę, że życie kobiety i jego własne życie jest w niebezpieczeństwie. Biskup staje wobec roznamiętnonego tłumu i woła do żądnych krwi: "Jeśli mnie szukacie, oto jestem". Motłoch jednak nie rzuca się na biskupa. Praga doskonale zdaje sobie sprawę, że śmierć biskupa może ich bardzo drogo kosztować. Przecież nie chodzi im właściwie o biskupa ale o Libicę, na której chcą się zemścić za wszelką cenę. Odnaleźli ukrywającą kobietę w kościele, mordują ją i ruszają na Libicę. Zdobywają ją w uroczystość św. Wacława, patrona Czech.

Cała rodzina Sławików prócz dwóch nieobecnych braci Woj-

ciecha, nie wyłączając kobiet i dzieci, zostaje brutalnie wymordowana. Stało się to w roku 995. Wojciech rodzinną tragedię przeżywa głęboko. Wojciech w towarzystwie swego ocalałego brata Radzima po raz drugi wybiera się do Rzymu. Zamieszkuje w klasztorze. W roku 996 umiera papież Jan XV. Do Rzymu przyjeżdża cesarz niemiecki Otto III. Była to niezmiernie ciekawa osobistość. Mistyk i marzyciel w jednej osobie. Marzył o odnowieniu cesarstwa na wzór Karola Wielkiego. Pragnie rządów nad całym ówczesnym światem, to znów myśli o abdykacji jako cesarz. Przerzuca się bez trudności z jednej krańcowości w drugą.

Podczas swojej obecności w Rzymie cesarz Ot'o III zapoznał się z Wojciechem. Jest pod jego urokiem. Tymczasem Wojciech po odwiedzeniu św. Romualda, założyciela zakonu Karmelitów, pragnie stanowczo poświęcić się poganom, ich nawracaniu. Jest nawet gotów ponieść w tej misji śmierć męczeńską.

Tymczasem Wojciech otrzymuje od papieża Grzegorza V polecenie udania się z powrotem do Pragi. Wobec tego biskup dwukrotnie wysłał poselstwo do Czech, by się przekonać, czy prawdziwie go chcą. Poselstwo przywozi odpowiedź odmowną. Czesi nie chcą Wojciecha. Wiadomość ta ucieszyła biskupa i razem z cesarzem Otto III wraca do Niemiec, do Moguncji. Tu na dworze cesarskim dzień naucza Ottona III a nocą dużo się modli. Oddaje się jednocześnie przeróżnym ćwiczeniom ascetycznym. Uprawia surowe praktyki pokuty. Dla własnego, większego upokorzenia czyści różnym włóczęgom buty. W pielgrzymce odwiedza groby świętych we Francji: w Paryżu św. Dionizego, w Tours św. Marcina we Fleury św. Benedykta i św. Maura.

I oto dla Wojciecha nagle zajaśniał słoneczny i radosny dzień Bolesław Chrobry zaprasza Wojciecha do Polski! Biskup bez żadnych wahań przyjmuje królewskie zaproszenie. Tego przecież pragnął. O tym wielokrotnie marzył. Jesienią 996 roku książę Bolesław serdecznie wita Wojciecha w granicach Polski. Biskup przez pierwszych kilka miesięcy oddaje się pracy kaznodziejskiej. Polaków razi jego czeski akcent, czym biskup się nie zraża. Na terenach Polski zakłada pierwszy klasztor benedyktyński. Najprawdopodobniej w Międzyzrzeczu, w granicach dzisiejszego Śląska. Pierwszym opatem klasztoru zostaje O. Astryk-Anastazy. Ten w tysiącnym roku wysłany w delegacji do Rzymu miał przywieść dla Bolesława Chrobrego od papieża Sylwestra II koronę królewską, która z niewiadomych przyczyn zawędrowała do Węgier i spoczęła na głowie Stefana. Korona owa odtąd będzie przechodzić różne koleje. O tak po dzień dzisiejszy. Wojciech pragnie ściągnąć do Polski swego

serdecznego przyjaciela Radła, ale ten odmawia i nie przyjmuje zaproszenia. Wojciech marzy też o misjach wśród pogańskich Wewetów. Byli przecież bliźsi Czech i od nich zależali politycznie. Sądził, że wśród nich będzie miał łatwe i wdzięczniejsze pole misyjne. Jednak Bolesław Chrobry inaczej zdecydował. Wysłał biskupa do Prus, które po Wojciechu mieczem na wracać będą Krzyżacy. I od miecza zginą pogańscy Prusacy.

Wojciech przygotowuje się do wyprawy misyjnej. W skład jego grupy wchodzi brat Radzim i Bogusz, benedyktyn. Grupa misyjna najpierw udaje się do Gdańska. Pozostaje tu jakiś czas. Tradycja podaje miejscowość nazwaną imieniem biskupa "Św. Wojciech" jako miejsce dłuższego postoju misjonarzy. Wielu pogan zamieszkujących okolice Gdańska nawraca się. W Gdańsku biskup przygotowuje się do właściwej wyprawy misyjnej, do Prus. Od polskiego księcia otrzymuje dla ochrony 30 wojowników i odpowiednią ilość łodzi. Historia podaje bliższe szczegóły dotyczące owego faktu i zdarzenia: "Pożegnawszy się ze wszystkimi, wstępuje do łodzi i uniesiony przez morze, znika oczom wszystkich, których już nigdy nie miał ujrzeć". Jest to pierwsze wspomnienie w historii o polskiej żegludze i polskich żeglarzach. Wojciech wtedy nie przeczuwał, że śmierć jego jest bardzo bliska.

Opierając się na historykach opisujących życie i śmierć św. Wojciecha, trudno stwierdzić, gdzie załoga z misjonarzami wylądowała. Prawdopodobnie gdzieś na wschodzie od dzisiejszego Elbląga. Dość, że łodzie z wojownikami i żeglarzami wróciły do Gdańska. Misjonarze tymczasem dokonali kilku wypadów w okolice.

O jednym takim wypadzie pisze historia, że do misjonarzy zwrócili się pogańscy przedstawiciele ze słowami: "Wy, którzy się rządzą innymi i nieznanymi nam prawami, jeśli tej nocy nie pójdziecie precz, jutro zostaniecie ścięci". Nie czekając, co im na to powiedzą misjonarze, miejscowa ludność wsadziła ich na łodzie i wyrzuciła na brzeg morski, ale już poza granicami Prus. Misjonarze z kolei zatrzymali się w pewnej wiosce i zamieszkali w niej 5 dni. Po owym postoju wybrali się w drogę wzdłuż brzegu morskiego. Wojciech był w wielkiej rozterce. Nie wiedział, co właściwie ma uczynić. Ostatecznie zdecydował, że muszą wrócić do Prus. Kiedy przekroczyli granicę, był to dzień św. Jerzego, dnia 23 kwietnia 997 roku. Był już wieczór. Mszę św. odprawił jeden z trzech misjonarzy, brat Wojciecha, Radzim. Wszyscy przyjęli komunię św. Po odprawieniu wieczornych modlitw ułożyli się do snu na otwartym polu. Na śpiących napadli Prusacy. Wojciecha

zabili oszczepem. Dwaj inni misjonarze zdołali uciec. Prusacy od-rabali głowę męczennika i wsadzili ją na pal tuż obok drogi, a ciało jego wrzucili do rzeki, które po spłynięciu do morza, fale wyrzuciły na brzeg.

W jaki sposób Bolesław Chrobry dowiedział się o śmierci Wojciecha, historia nie podaje. Może poselstwo pruskie przyniosło mu tę wiadomość. A może ta wiadomość o tragicznej śmierci biskupa szła z ust do ust i w ten sposób doszła do króla. Nie wiemy. Według źródeł z jedenastowiecznego opisu zwanego: "Passio Sancti Adalberti" — "Męczeństwo św. Wojciecha" a zachowanego w benedyktyńskim klasztorze w Bawarii w Niemczech dowiadujemy się: "Miał tego dokonać pewien wędrowiec, który jak powiadają, szedł drogą biegnącą wzdłuż rzeki. Gdy zobaczył głowę, zdjął ją z pala i wsadził ją do swojej torby. Następnie udał się do miasta zwanego Gniezno, do Bolesława Chrobrego, któremu opowiadał o zamordowaniu Wojciecha i na koniec pokazał mu jego głowę. Bolesław dał wówczas podróżującemu pieniądze, wykupując w ten sposób głowę męczennika. Następnie wydał wielkie skarby przez swoich posłów i uczniów św. Wojciecha z poleceniem wykupienia ciała św. Wojciecha z rąk pogan. Kiedy posłowie wracali niosąc relikwie, Bolesław Chrobry wyszedł na spotkanie z wielką rzeszą ludzi i uroczyście wprowadził ciało do miasta, do bazyliki wystawionej przez jego ojca, Mieszka. Spoczęło ciało św. Wojciecha w gnieźnieńskim kościele Najśw. Marii Panny". Tyle podają nam późniejsze źródła historyczne o losach ciała świętego męczennika.

Wiadomość o męczeńskiej śmierci Wojciecha lotem błyskawicy obeszła cały ówczesny świat. Pogańska jeszcze Polska została do głębi wstrząśnięta. Teraz dopiero zaczyna się chrystianizacja Polski na niebywałą skalę i nigdzie już nie napotyka na jakiegokolwiek trudności. Sam Bolesław Chrobry boleśnie przeżywa tragiczną śmierć biskupa.

Św. Wojciech poprzednio dwukrotnie musiał uciekać z Czech a za ostatnim razem nie pozwolono mu nawet na jego powrót. Czesi nie mogli zrozumieć jego twardego życia. Raziło ich. W ich oczach uchodził za nieznośnego dziwaka. Teraz, po jego męczeńskiej śmierci, uznali w nim wzór chrześcijańskiego życia. Pokochali go nawet. W 40 lat po śmierci Wojciecha Brzetysław, książę czeski, udaje się do dalekiego Gniezna i stamtąd wiezie do swojej stolicy Pragi trumnę z cennymi relikwiami świętego. Niezliczone tłumy witają relikwie w bramach stolicy. Węgrzy uważają Wojciecha za swego szczególnego patrona. Cesarz niemiecki Otto III odwiedza Gniezno i otrzymuje ramię swego umęczonego przyjaciela. To ramię potem zawędrowało do Rzymu, by za naszych dni wrócić z powrotem do Polski.

Kult ŚWIĘTEGO

Kult św. Wojciecha w błyskawicznym tempie rozszerza się na cały ówczesny świat, świat katolicki. W jego imieniu i pod jego wezwaniem buduje się kościoły, zakłada się klasztory. O nim opowiadać będą przyszłe pokolenia przeliczne baśnie i legendy. Bruno opowiada o dwóch orłach, które rzekomo miały pilnować przed krukami odciętej i na pal whitej głowy męczennika. Anonimowy historyk opowiada o cudownym ocaleniu przez św. Wojciecha nadgranicznego grodu. Miał się ukazać atakującym Pomorzanom na białym koniu jako rycerz w pełnej zbroi, staczając ich dobytym mieczem na złamanie karku po stromych schodach, pędząc ich przez podwórze i dziedziniec grodu. Postawa św. Wojciecha z możnowadcami praskimi oraz bronienie cudzołożnicy po kilkudziesięciu latach będzie natchnieniem i wzorem dla św. Stanisława, biskupa, jak ma postąpić z Bolesławem Śmiałym, który nadmiernie karał niewierne żony, gdy ich mężowie walczyli na wojnach.

Pierwszą polską znaną pieśń "Bogurodzicy", śpiewaną przez polskie rycerstwo w czasie krwawych walk, przypisują św. Wojciechowi. Legenda podaje, że Bolesław Chrobry na wagę złota wykupił ciało umęczonego biskupa. W rzeczywistości było ono bardziej wartościowe niż złoto. Trudno sobie wyobrazić, jakby potoczyły się losy Polski, gdyby Wojciech nie poniósł śmierci męczeńskiej. Papież Sylwester II, od którego czasów rozpoczynają się co roku "Noce Sylwestrowe", ogłosił Wojciecha świętym.

Wpatrując się w życie św. Wojciecha, trzeba przyznać, że miał w życiu swoim dużo zawodów i tragedij. Żył w ustawicznym lęku o swoje zbawienie. Ten sam lęk potem przeżywać będzie wielu świętych, jak Stanisław Kostka czy też Teresa od Krzyża. Może tragiczna śmierć jego poprzednika w Pradze tak głęboko wstrząsnęła nim, że o śmierci nigdy nie zapomina, a zbawienie własne stawia na pierwszym miejscu przed wszystkimi innymi sprawami. Św. Wojciech musi być wielkim, kiedy Polska nie kogo innego tylko jego obrała sobie za głównego patrona. Pierwsi Kaszubi, którzy zawitali w stronę Detroit i dali początek tutejszej parafii nie mogli dokonać lepszego wyboru w licznych polskich świętych, jak tylko obrać św. Wojciecha za swego szczególnego patrona.

CZYŻBY POMYŁKA?

W Stanach Zjednoczonych jest sporo kościołów pod wezwaniem św. Wojciecha. W "Catholic Directory", wydawanym co roku, zawsze figurują jako St. Adalbert. Wyjątek stanowi jedynie kościół św. Wojciecha tu w Detroit. Od stu lat pa angielski ma dwie nazwy i każda z nich błędna: "St. Albert" lub "St. Albertus". Św.

Albert był przede wszystkim Niemcem. Należał do Zakonu Kaznodziejskiego. Był potem biskupem w Regensburgu. Zajmował się teologią, matematyką i naukami przyrodniczymi. Umarł jako wyznawca 15 listopada 1280. Św. Wojciech został umęczony 23 kwietnia 997 roku.

Kto popełnił w tym wypadku błąd i biskupowi podał po angielsku imię naszego patrona, nikt nie wie. Wprawdopodobnie uczynił to w najlepszej wierze pierwszy proboszcz parafii, Ks. Szymon Wieczorek. C.R. Może należałoby patrona kościoła św. Wojciecha nazwać właściwym imieniem. Nie należy sądzić, że św. Wojciech w niebie cieszy się z tego, że ktoś inny podszywa się pod niego. Święci są czuli i takich krętałów na pewno nie lubią! Adalbert było imieniem św. Wojciecha z bierzmowania i tylko tego używał do końca swego życia, ale nigdy nie nazywał się Albert!

POLACY W STANACH ZJEDNOCZONYCH I W DETROIT

Pierwsza polska emigracja w Stanach Zjednoczonych — religijna.

Pomijając różne legendarne opowiadania o pierwszych Polakach, którzy rzekomo mieli dotrzeć do brzegów Ameryki jeszcze przed Krzysztofem Kolumbem, historia podaje nam Arianów polskich, którzy przed innymi przybyli do tego kontinentu. Arianie byli zwolnikami heretyckiego biskupa Ariusza, żyjącego w pierwszej połowie IV wieku. W roku 1658 wydano na nich edykt-ustawę, mocą której polscy Arianie mieli do wyboru dwie możliwości: wrócić z powrotem do Kościoła albo utracić majątek i opuścić kraj. Byli przeważnie ludźmi bogatymi i należeli do wyższych sfer. Wielu z nich było potężnymi magnatami. Historia wymienia następujące rody Arianów: Morsztynowie, Zaborowscy, Sadowscy, Szlichtingowie, Stadniccy, Wiszowaci. Wszyscy oni przybyli do Ameryki. Należą do t.zw. emigracji religijnej. Osiedlili się w stanie Virginia.

Najsławniejszym z nich był ród Zaborowskich. W roku 1903 fortuna jednego z nich dosięgała \$10.000.000. Stadnicki uważany jest za założyciela bawolego miasta Buffalo. Jedna z ulic tego miasta, dziś Flilmore, nazywała się kiedyś Stadnicki Avenue. Od Sadowskiego pochodzi w stanie Ohiamiasto Sandusky. Emigracja Arianów jest również znana z tego, że byli pionierami w hutnictwie amerykańskim. Oni też pierwsi w Ameryce urządzili polityczny strajk. Dziś po tej emigracji już nie ma żadnych śladów. Rozpłyneli się kompletnie w środowisku anglosaskim. Takie rodziny amerykańskie, jak Astor, baronów Fontenoy, baronów de Steuers mają w sobie dużo krwi polskich Zaborowskich.

Druga polska emigracja w Stanach Zjednoczonych — polityczna.

Druga emigracja w Ameryce przypada na lata po rozbiorach Polski, a zatem po roku 1772, po powstaniach: Kościuszkowskim, Listopadowym i Styczniowym. Najslawniejszymi z tej grupy politycznej są sławni generałowie Tadeusz Kościuszko i Kazimierz Pułaski. Od nich w wielu amerykańskich miastach pochodzą nazwy miejscowości, ulic, towarzystw, organizacji, instytucyj i powiatów. Razem z nimi, w obawie przed prześladowaniem zaborców, przybyło wielu Polaków, którzy potem tu w Stanach pod dowództwem wspomnianych generałów brali udział w walkach, które w końcu dały temu krajowi wolne stany, niezależne od Anglii. Czynili to w nadziei, że kiedyś i Ameryka pomoże Polakom wyzwolić się z pod tyranii zaborców: Rosji, Austrii i Niemiec. Była to więc emigracja czysto polityczna. Wszyscy, którzy tu przybywali z owych przeróżnych powstan, żywili jedną myśl, by powrócić do Polski ale wolnej. Stało się inaczej. Nie doczekali się jej.

W roku 1773 papież Klemens XIV, pod naciskiem dworów królewskich i potężnej masonerii, zniósł na cały świecie zakon jezuitów. Papież jeden tylko dodał warunek, że bula kasacyjna, jeśli ma mieć swoją moc prawną, musi być odczytana mieszkańcom każdego poszczególnego domu zakonnego. Katarzyna II, carowa Rosji, na przekór papieżowi nie pozwoliła od czytać papieskiej buli w domach jezuickich na terenie Rosji. Jezuici więc zachowali się na terenie Białej Rusi. Byli to przeważnie Polacy.

Kiedy jednak w roku 1814 papież Pius VII przywrócił zakon jezuitów, Katarzyna II na złość papieżowi wygnała jezuitów z terenów rosyjskich. Wtedy wielu z ich wyemigrowało do Ameryki. Widzimy wśród nich Dymitra księcia Galicya, Kazimierza Kościuszkę — brata gen. Tadeusza, Franciszka Dzierżyńskiego. Ten ostatni był pierwszym mistrzem nowicjuszy amerykańskich jezuitów i pierwszym ich prowincjałem. Do powyższych dołączyli się inni Korsak, Wilhelm Feiner, Bonifacy Krukowski, Jan Menet, Filip Sacki, Gasper Matoga, Matauszak, Sulak i bardzo wielu innych. O nich to pisze znany w Ameryce historyk Ks. Wacław Kruszk: „Praca ojców białoruskich w Ameryce Północnej w pierwszej połowie XIX wieku należy do dziejów historii”.

Trzecia polska emigracja w Stanach Zjednoczonych — polityczno religijna.

W roku 1851 O. Leopold Maria Bonawentura Moczygęmba, franciszkanin ze Śląska, przybył do Ameryki i osiadł w stanie Texas, gdzie już dawniej mieszkali Niemcy, którzy w krótkim

czasie stali się tam bogaczami. O. Moczygęmba zaczął pisywać do swoich krewnych i namawiał ich, by pozbywali się swoich małych gospodarstw i przybyli do Ameryki ale tylko do Texas. I oto w roku 1864 wielka gromada Polaków przywedrowała do Stanów Zjednoczonych, do Texas. Byli to przedstawiciele rodów: Moczygembów, Zająców, Michalskich, Dziuków, Przybyszów, Urbańczyków i wielu, wielu innych. Wszyscy byli krewnymi O. Moczygęmbi.

I tak zaczęła się imigracja ludowa. Głównym celem tej imigracji było polepszenie warunków życia. Z okupowanych ziem przez Niemcy napływali do Ameryki Polacy prześladowani przez Prusaka za wiarę i polskość. Droga do Stanów Zjednoczonych prowadziła przez Quebec w Kanadzie.

Raz już będąc na lądzie, imigranci posuwali się wzdłuż Drogi Św. Wawrzyńca. Tak przede wszystkim podróżowali Kaszubi. Droga ta jest usiana licznymi grobami. Można było wprawdzie przybywać do Ameryki Stanów Zjednoczonych, przypluwając do ich portów, ale było to bardzo kosztowne, na co wielu Polaków nie było stać. Wybierano zatem drogę wprawdzie dalszą ale tańszą. Zreszta Kaszubi zrosli się z morzem i wodą. Byli nadto dobrymi marynarzami i rybakami. To też mogli pomagać na okrętach i tym sposobem opłacić samo podróżowanie. Była to jednak ciężka droga. Kiedy wyszli na ląd, często nie było środków do życia. Wielu nawet z głodu umierało. Nadto, podróżując na lądzie, trzeba było koniecznie posuwać się w grupach. Podróżując w pojedynkę, można było bardzo łatwo paść ofiarą „Czerwonoskórych”.

Pierwsze osiedla Polaków w Ameryce powstawały właśnie wzdłuż Drogi Św. Wawrzyńca: Montreal, Buffalo, Cleveland, Detroit i Chicago.

O. Moczygęmba ze swoimi ludźmi jeszcze dalej poszedł. Poszedł wzdłuż rzeki Mississippi, do Texas. Takie podróże naturalnie trwały całymi miesiącami. Opisuje je nam sławny Henryk Sienkiewicz, który sam w roku 1874 wybrał się do Ameryki i to szlakiem pierwszych pionierów Drogi Św. Opisuje tę drogę w powieści „Za Chlebem”.

HISTORIA MIASTA DETROIT

Interesujące są dzieje tego miasta, które miało różne nazwy: Cadillac, Ponchartrain a wreszcie Detroit. W lipcu 1701 roku francuski szlachcic Antoine de la Mothe Cadillac z polecenia swego rządu nad prawym brzegiem rzeki, łączącej dwa jeziora, założył osadę wojskową. Celem jej miało być zabezpieczyć przed Anglikami i wrogimi szczepami Indian drogę, prowadzącą w głąb Kanady, do

Montrealu. Była to droga ważna, droga handlowa. Załoga osady-fortecy liczyła wtedy 50 cywilów, 50 żołnierzy i 100 Indian ze szczepu Algonquin. Osadę tę w niedługim czasie potem nazwano Ponchartrain od francuskiego ministra za czasów króla Ludwika XIV. W roku 1707 urodziło się w osadzie pierwsze białe dziecko, a w roku 1710 zawarto tu pierwszy ślub. Na wesele naturalnie zaproszono całe miasto, co stało się w owych czasach bardzo pamiętnym dniem dla całego grodu.

W roku 1711 komendant osady, Cadillac, przechodzi na stanowisko gubernatora Louisiany. W roku 1712 Lis, wódz czerwono-skórych, napada na osadę i kompletnie ją zniszczył. W latach 1732 - 1734 ospa dziesiątkuje mieszkańców. Ostatnim komendantem francuskiego grodu był Franciszek Maria de Bellestre który po walce z Anglikami oddał miasto majorowi Rogers a ten z kolei oddał dowództwo twierdzy kapitanowi Donald Campbell. W roku 1763 Pontiac, wódz szczepu Ottawa, omal nie zdobył fortecy ale ówczesny komendant Henryk Gładwin, ostrzeżony przed czasem zdołał zapobiec rzezi. W roku 1773 Detroit liczy już 1,367 mieszkańców a w roku 1779 nawet 2.683, łącznie z żołnierzami i jęcami.

W roku 1783 w podpisanym pokoju Anglia zrzekła się Michigan na rzecz Stanów Zjednoczonych, ale miasto Detroit zatrzymała dla siebie. Dopiero w roku 1796 gen. Anthony Wayne miasto zdobył i włączył je do terytorium Stanów Zjednoczonych. Kiedy Winthrop Sargent razem z gen. Wayne przybył w te strony, stworzył chyba największy powiat na cały świat. A nazwę są przyjął od swego generała. Powiat Wayne obejmował wówczas północną część stanów Illinois, Indiana i Ohio, cały obecny stan Michigan, Wisconsin, wschodnią część stanu Minnesota. Stolicą powiatu był Detroit. Tak było do roku 1837, w którym to roku utworzono stan Michigan w dzisiejszych granicach a stolicą stał się Lansing.

Za owych czasów Detroit zamknięte było w granicach: od zachodu Griswold i Wayne ulic, od południa rzeki, od północy Fort Shelby. Słowem Detroit tamtych czasów obejmowało nie więcej tylko sześć dzisiejszych bloków. Otoczony był palisadą wysokich pni drzew. W roku 1812 Detroit otrzymało pocztę. W roku 1805 pożar zniszczył miasto. W roku 1834 Rzym wyznaczył pierwszego biskupa dla Detroit w osobie Fryderyka Rese. Po nim nastąpił biskup Paul Lefevre a w roku 1870 biskupem Detroit zostaje biskup Casper Henry Borgess, który poświęcił pierwszy skromny kościół św. Wojciecha a dnia 14 lipca 1872 roku ustanowił i zatwierdził parafię "St. Adalbert".

PIERWSI POLACY W DETROIT

Według informacji otrzymanych od fundacji "Burton", która zajmuje się historią imigracji do tego miasta, pierwszym Polakiem, który osiadł się w Detroit był Andrzej Kamiński, oficer z powstania listopadowego 1830-1831. Czym się zajmował dokumenty historyczne nie podają, ale w książkach hipotecznych powiatu Wayne zanotowano w roku 1845 aż cztery razy kupno parcel przez wspomnianego Kamińskiego.

Andrzej Kamiński razem ze swym synem o tym samym imieniu uczestniczył w walkach wolnościowych Ameryki. Z pola bitwy wraca jedynie syn. Widocznie ojciec padł w boju. W roku 1839 przybywa do Stanów Feliks Jasnowski. Też dawny powstaniec polski. Przybył razem z żoną i dwoma synami Filipem i Saturninem. Zatrudniony był jako stolarz. W roku 1856 żona Jasnowskiego urodziła trzeciego syna Adolfa. Zdaniem historyka George B. Catlin wspomniany Adolf był pierwszym dzieckiem polskich rodziców. Wprawdzie Kamińskiemu urodziły się bliźnięta w roku 1848, ale żona jego nie była Polką.

W roku 1850 do Detroit przybywa Antoni Leszczyński z żoną Anną i pięcioma synami. Był realnościowcem i rolnikiem. Dorobił się nawet wielkiego majątku, jak na owe czasy, ale w roku 1876 ginie w pożarze. W dniu 13 maja 1857 roku do Detroit zawitał Stanisław Melin, urodzony w Bydgoszczy. Z zawodu krawiec. Osiem tygodni i cztery dni trwała podróż jego na statku. Został współzałożycielem Bractwa św. Stanisława, pierwszej polskiej spójni społecznej. Był też jednym z inicjatorów budowy kościoła św. Wojciecha.

W tym samym czasie przyjechał do miasta Detroit Jan Lemke, urodzony w Kościerzynie na Kaszubach. Był też krawcem ale zamożnym. Był to rok 1859. Pierwsze papiery obywatelskie otrzymał w dniu 4 października 1859 roku. Wśród Polonii detroickiej zawsze uchodził za "Patriarchę". Nie przybył sam, ale z żoną swoją Dorotą siostrą żony Augustą Rohr, trojgiem własnych dzieci i dwoma stryjeczyni braćmi. Całą gromadą. Ks. W. Kruszką o tej rodzinie pisze, co następujące: "Lemkowie zdążyli pierwotnie do Milwaukee, ale dali się namówić Żydowi, który im złote góry obiecał do pozostania na miejscu. Żyd ten powiadomił ich o zamieszkałych tutaj Polakach, wskazał nawet ulicę, na której mieszkają, i cała familia poszła na ich odszukanie. Na ulicy Clinton między Hastings i Antoine spotkali oni nieznanego człowieka i zapytali go po niemiecku, czy nie wie, gdzie tu w Detroit mieszkają Polacy. Nieznajomy spytał dlaczego chcą to wiedzieć, a gdy mu powiedział, że są także Polakami, wtedy radość jego nie miała granic. Człowiekiem tym był Jakub Mindak. Podaje też historia, jak wielka to była

radość, gdy trzech kawalerów tu w Detroit zobaczyło pierwszą pannę Polkę. Wszyscy wołali do Jana Lemke "Pariarchy": "Mnie ją daj". Szczęśliwym wybrańcem został Stanisław Melin.

Powoli przybywało więcej Polaków do Detroit, Mieszkał tu już Wojciech Lorkowski, Stanisław Świątek, Karol i Franciszek Rohr, Jan i Marcin Kulwicy, Stanisław Zi tarski, Maks Ziętek, Leon Wolański, Jan Góra, Antoni Konus, rodzina Szpigów, Tomasz Żółtowski, Jan Łaza, Franciszek Strzyżewski, jego trzech braci: Jan, Józef Antoni, Marcin, Jakub i Antoni Ostrowscy, Jakub Jabłoński, Józef, Antoni i Jan Bialek, Jan Rojewski, A. i Jakub Lorkowsy, Michał Jeżewski, Marcin i Antoni Trepy, Fr. Góra, Maciej Kopydłowski, Fr. Elward i wielu, wielu innych.

Nie posiadamy wszystkich parafian, ich nazwisk.

Ludność miasta stanowili nie tylko Polacy, ale też Niemcy a zwłaszcza Francuzi. Dlatego z tych czasów mamy bardzo wiele ulic o brzmieniu francuskim. Nawet sama nazwa "Detroit" jest wzięta z francuskiego. Oznacza kanał, przesmyk, cieśninę.

Tu w Detroit i gdzieindziej, rzecz dziwna, Polacy bardzo szukali parcel blisko torów kolejowych. Starsi parafianie podają tego przyczynę. Ludność, która przyszła do tego miasta, pochodziła z wiosek. Każdy chciał się tu urządzić jak w Kraju. Mieć małe poletko, ogród, kilka kur, wieprzaka, nawet krówkę. Naturalnie ten sposób życia Niemców i Francuzów, którzy już dawno osiedlili się w Ameryce, bardzo raziło i dlatego z Polaków się naśmiewali. W Polsce po drugiej wojnie światowej działy się podobne rzeczy, kiedy do wielkich miast Krakowa i Warszawy napływała ludność wiejska. Do nowoczesnych wielopiętrowych domów mieszkalnych potrafili na wyższe piętra wciągnąć t.zw. zwierzynę domową. Nie to dziwiło władze miejskie, ale jak taką "grubszą" zwierzynę potrafili wyciągnąć i nikt z mieszkańców domu tego nie zauważył.

Była też i inna racja, by zamieszkać blisko torów kolejowych. Jeśli się urobiło własne sumienie, można było "taniej" żyć. Przecież wagonami kolejowymi przewożono węgiel bardzo cenny wtedy i jarzyny. Trzeba było tylko prócz sumienia mieć "chwatke nogi" jak to mówią Kaszubi. Dodać trzeba, że nasi pierwsi parafianie, Kaszubi, trzymali się zwyczajów swoich przodków. Bród ani wąsów nie strzygli. Często taki Pan wyglądał, jakby u jego brody zroiły się pszczoły. Ale pod tą brodą i sumiastymi wąsami był szlachetny człowiek, pracowity i oszczędny, który kochał swą rodzinę, daleką Polskę i nowy kraj Ameryę. Uszedł z pod różgi żelaznego kanclerza Bismarcka, by tu rozpocząć nowe życie być wiernym Bogu i gdzie nie kopano za mowę polską i nie bito po twarzy.

NASTAWIENIE INNYCH DO POLAKÓW

Kiedy pierwsi emigranci przybyli do Ameryki, do Detroit, nastawienie mieszkańców miasta do nowoprzybyłych Kaszubów nie było najlepsze, raczej mocno wrogie. Przy zmniejszeniu się napływu ludności anglosaskiej, coraz liczniej przybywają do Ameryki emigranci z Europy środkowej, wschodniej i południowej. W latach 1851 - 1918 przybyło do USA 3,100,000 z ziem polskich, z nich 1,500,000 z Wielkopolski Pomorza i Śląska, 900,000 z Kongresówki, 700,000 z Małopolski. Jest to t.zw. Emigracja zarobkowa.

W latach 1901 - 1910 z Austro-Węgier Rosji i Włoch przybyło do Stanów 5,800,000 emigrantów, podczas gdy w tym samym czasie ze wszystkich krajów Europy Zachodniej wemigrowa do Ameryki tylko 1,900,000 ludzi. To też w mieszkańcach Stanów Zjednoczonych w budzi się brutalny rasizm. Powszechnie głosi się i domaga, by nowoprzybyli wyrzekli się swojej własnej kultury i obyczajów kraju, z którego przyszli, a w zamian przyjęli kulturę anglosaską ze wszystkimi jej zaletami i wadami.

W tym samym czasie powstaje wiele rozpraw "naukowych", uzasadniających rasizm. Już sekretarz stanu John Quincy Adams pisze w tej sprawie: "Muszą porzucić europejską skórę i nigdy do niej nie wrócić".

Coraz częściej liczne ligi i stowarzyszenia domagają się zniesienia liberalnej polityki imigracyjnej a nadto pozwolenia na przyjazd katolików do tego kraju. W roku 1873 rozpętano namiętną propagandę antypapieską, zarzucając emigrantom-katolikom chęć obalenia systemu gospodarczego w Stanach Zjednoczonych. Publicznie palono portrety papieża.

Prescott F. Hall daje Amerykanom do wyboru dwie możliwości: przyjąć ludność wyłącznie pochodzenia brytyjskiego, niemieckiego i skandynawskiego - ludność prężną, pracowitą i bez obciążeń historycznych, albo przyjąć ludność słowiańską, łacinską i azjatycką - ludność historycznie obciążoną, zbrodniczą, leniwą i chciwą. Owa nienawistna propaganda w roku 1921 doprowadziła do uchwalenia ustawy "kwot imigracyjnych", celem nie do puszczania do Ameryki ludności nieanglosaskiej.

Owczesną ludność protestancką opanowała histeria i panika. Upatrywano w każdym katoliku szpiega papieskiego, dążącego do przewrotu i obalenia systemu demokratycznego Ameryki. W tym czasie powstaje specjalne stowarzyszenie "Zakonu Gwieździstej Flagi". Jego celem jest zwalczać wpływy Kościoła a w czasie wyborów głosować tylko na obywateli tu już urodzonych. Żądają też ustawy, by ci, którzy przybywają do tego kraju, dopiero po 21

latach pobytu w Stanach, mogli starać się o obywatelstwo amerykańskie. Histeria doszła do tego stopnia, że imigranci widząc ową nienawiść do wszystkiego, co nie jest anglosaskie, wielokrotnie bali się przyznać do swojej narodowości a w odosobnionych wypadkach, kiedy władali jęz. niemieckim, podawali się za Niemców.

Dzięki temu życzliwiej do nich się usposabiali anglosasi i lepszą dostawał robotę. W tej wrogiej atmosferze przybywają do Detroit pierwsi Polacy-Kaszubi. Prześladowani w Kraju przez Prusaka z powodu polskiej mowy i wiary tu szukali schronienia ale często go nie znaleźli. Pod zaborem pruskim terror siał kanclerz Bismarck i szalała HaKaTa. Wielokrotnie pierwsi Kaszubi dzięki temu wpadali z deszczu pod rynnę. Kaszubi, zaprawieni w połowach ryb i w walce z bałwanami morskimi, bohatersko stawiali czoło wrogo do nich nastawionym. Oni to zmuszeni zostali staczać walki na przedpolu, by przygotować spokojniejszy, bardziej życzliwy teren dla napływających emigrantów z innych dzielnic Polski.

Architektura i Wnętrze Kościoła Świętego Wojciecha

Kościół św. Wojciecha przy skrzyżowaniu ulic Canfield i St. Aubin, w mieście Detroit, powstał za czasów proboszczowania ks. Dominika Kolasińskiego. Dnia 14 lutego 1884 podpisano kontrakt na budowę kościoła, a poświęcenie kamienia węgielnego odbyło się wśród wielkich uroczystości w dniu 29 czerwca 1884 roku. Architektem świątyni był Henryk Engelberg, a kontraktorami Bracia Spitzley i Patryk Dec. Nowy kościół, w stylu gotyckim, obliczony był na 2,500 osób.

Kościół św. Wojciecha jest trzynawowym. Główna nawa oddzielona jest od bocznych szeregiem 10 kolumn. Środkowy ganek jak i prezbiterium wyłożone są czerwonym dywanem. Kilkadziesiąt żyrandoli zwiesza się z sufitu kościoła. Główny ołtarz zdobi figura św. Wojciecha, patrona świątyni i parafii. Boczne ołtarze poświęcone są Sercu Jezusa i Matce Boskiej Różańcowej po prawej stronie oraz św. Józefowi i św. Stanisławowi Kostce po lewej stronie głównego ołtarza. W okolo ołtarzy znajduje się dużo figur świętych, jak Wojciecha, Franciszka, Antoniego, Teresy od Jezusa i Teresy z różami, Judy Tadeusza i św. Anny. Pod chórem czczony jest krzyż i obraz Matki Boskiej Stryjeńskiej. Prezbiterium zdobi bardzo piękny i wielkich rozmiarów krzyż. Wielką ozdobą kościoła są witraże. Począwszy od wielkiego ołtarza od strony ulicy Canfield mamy następujące witraże: P. Jezus błogosławi dzieci, Jezus przy umierającym św. Józefie, św. Stanisław Kostka nad boczym wejściem kościoła, św. Wojciech, Maria Magdalena umywa nogi Jezusa, Wskreszenie Łazarza i Chrzest Polski. Od strony ulicy Willis, zaczynając od chóru, mamy witraże: Umierający Łazarz w progu bogacza, Marnitrawny Syn, Dzieciątko Jezus, Wniebowzięcie N. M. Panny, Mojżesz uderzeniem w skałę laskę dobywa z niej wodę, Ofiara Melchizedeka. Obszerny chór zdobią wielogłosowe organy.

Na szczególną uwagę zasługują dwa witraże nad głównym ołtarzem. Po prawej stronie ołtarza mamy witraż św. Henryka z napisem łacińskim: "St. Henrice - ora pro nobis. Donat. dedit Illustrissimus Dominus C. H. Borges - Episcopus Detroitensis". Po lewej stronie ołtarza widzimy witraż poświęcony św. Dominikowi z napisem po łacinie: "St. Dominice - ora pro nobis. Donat. dedit D. H. Kolasinski - Pastor St. Adalberti."

Prawdziwą i wspaniałą ozdobą kościoła św. Wojciecha są obrazy sanktuariów Matki Boskiej w Polsce. Umieszczone są we wnękach głównej nawy pod samym sufitem. Począwszy od gł. ołtarza od strony ulicy Canfield mamy następujące sanktuaria maryjne: Częstochowa, Zambrzyce, katedra na Wawelu w Krakowie, Kościół Mariacki w Krakowie, katedra łacińska we Lwowie i Leżajsk. Od strony ulicy Willis, zaczynając od chóru w kierunku

gł. ołtarza, mamy: Nowe Miasto, Borek, Lubawa, Swarzewo, Gietrzwałd, Gostyń.

Nic nie ma w historii parafii, kiedy te malowidła zostały umieszczone w wnękach kościoła św. Wojciecha, ale sądzić trzeba, że dopiero po roku 1903, kiedy w Krakowie wydano książkę z rycinami pod tytułem "Historye Cudownych Obrazów Najświętszej Marii Panny w Polsce".

Napisał ją i wydał ks. Alojzy Fridrich T. J. W tym czasie proboszczem parafii św. Wojciecha był ks. Franciszek Mueller, o którym wiadomo, że upiększył kościół marmurami. Za jego więc czasów najwprawdopodobnie malowano kościół św. Wojciecha. Poniżej podaje się historie poszczególnych sanktuariów wymalowanych w świątyni.

CZESTOCHOWA

Obraz M.B. Częstochowskiej jest chyba najstarszym z obrazów maryjnych. Według tradycji malował go św. Łukasz, Ewangelista. Pewne jest, że pochodzi ze wschodu, skąd znowu dostał się na Białoruś. Malowany na drzewie cedrowym wzbudza podejrzenie, że malarzem miał być św. Łukasz i że św. Helena matka cesarza Konstantyna Wielkiego, miała go przywieść z Jerozolimy do Konstantynopola. Trudno jednak wytłumaczyć lilie andegaweńskie pochodzenia francuskiego dworu, umieszczone na nakryciu głowy i sukni Marii.

W roku 1328 książę Opolski umieścił obraz w Częstochowie i oddał go pod opiekę OO Paulinów, których sprowadził z Węgier.

W roku 1430 Husyci, dziś jeszcze przebywający na ziemiach czeskich, napadli na klasztor, wymordowali część zakonników, sanktuarium Marii spalili a sam obraz rozrąbali na trzy części. Kiedy ocaleni zakonnicy wrócili do zgliszczy spalonego i splądrowanego klasztoru, zaopiekowali się zbezczeszczanym obrazem, który król Władysław Jagiełło, zwycięzca nad Prusakami pod Grunwaldem odnowił w Krakowie ale blizny po cięciach szabli husyckiej już pozostały jako ciemne szramy na twarzy Marii. Odtąd obraz Matki Boskiej częstochowskiej nabiera coraz większego rozgłosu i czci.

Jagiełło był pierwszym królem polski, który odwiedził Częstochowę. W ślad za nim czynił to samo każdy następny król polski. Jedynie ostatni nie uczynił tego, nie poszedł do Częstochawy. Zrozumiałe. Był przecież masonem i bawidamkiem carowej Katarzyny II.

Zygmunt I złożył u stóp Marii zdobyte na nieprzyjacielu chorągwie. Pobił sromotnie dziesięciokrotnie liczniejszą armię cara rosyjskiego. Zygmunt III ofiarował własnej roboty złoty krzyż i srebrną monstrację. Władysław IV złożył w ofierze Marii złote runo jako dowód wdzięczności za odniesione zwycięstwo nad Turkami pod Chocimem. Król Michał złożył w darze złote serce wysadzone diamentami.

W roku 1655 Polska przeżywała t.zw. „Potop”. Szwedzi opanowali cały kraj. Spalili grody, splądrowali świątynie i w niszczycielskim pochodzie dotarli do Częstochawy, którą nazwali „kurnikiem”. Na czele zakonników i czeladzi stanął przeor klasztoru, O Augustyn Kordecki. Uzbrojenie obrońców klasztoru było bardzo słabe a potęga Szwedów ogromna. Trzykrotnie Szwedzi atakowali „kurnik” - klasztor. Bez przystanku prali z móżdżerzy w obronne mury Jasnej Góry i nie zdobyli jej. Obrońców klasztoru ożywiała niezachwiana wiara w Marię że nie pozwoli im upaść, ale da zwycięstwo. Król Jan Kazimierz uszedł do Lwowa. Tu wraz z senatem ślubował, że jeśli Maria przyczyni się do zwycięstwa, zostanie uznana jako „Królowa Korony Polskiej”. 40 dni broniła się Częstochowa. Zwycięski duch Jasnej Góry udzielił się całemu narodowi. Ze wszystkich stron Polski i Litwy szła pomoc oblężonej Częstochowie. Szwedzi wycofali się nie tylko spod murów klasztoru ale i z całej Polski, a król Jan Kazimierz zwrócił się do Rzymu, gdzie otrzymał zatwierdzenie dla Polski tytułu Marii „Królowej Korony Polskiej”. 8 września 1717 roku August II bierze udział w koronacji M.B. Częstochowskiej.

Trzykrotnie w ciągu wieków pożar nawiedził sanktuarium Marii w Częstochowie: 1654, 1690 i 1900 roku. Zawsze ofiarami pożaru była wieża. Po ostatnim pożarze wystawiono wieżę wysoką na 107 metrów i bardzo solidną i jest nadzieja, że ta już przetrwa wieki. Ojciec św. Pius X w roku 1910 posłał do Częstochowy dla M. Boskiej koronę, którą Maria nosi po dzień dzisiejszy.

Papież Pius XI wyznaczył dzień 3 maja jako święto Marii Królowej Polski.

Nuncjusze apostołscy w Polsce składali swoje hołdy „Królowej Polski”. Byli tu: Albobrandini (poźniejszy papież Klemens VIII), Altieri (Klemens X), Pignatelli (Innocenty XII), Achilles Ratti (Pius XI). 3 maja 1926 roku katolickie kobiety polskie przyniosły do Częstochowy berło, jako znak królowania Marii. W 1936 roku tysiące studentów ze wszystkich uczelni Polski na Jasnej Górze złożyło uroczyste ślubowanie wierności dla Marii i Kościoła. Tym

ślubowaniom naród polski był wierny w czasie barbarzyńskiego zaboru hitlerowskich Niemiec i wiernym jest dziś. Każdego roku odnawia się ślubowanie: po parafiach 3 maja, na Jasnej Górze 26 sierpnia.

Generalny gubernator Niemiec hitlerowskich w Polsce, Franck, powieszony w Norymberdze za popełnione zbrodnie w czasie swych brutalnych rządów, napisał w swoim dzienniku: „Choćby zabrano Polakom wszystko, pozostanie im jeszcze Matka Boska Częstochowska”. Możliwe, że to Ona uprosiła mu u Boga nawrócenie do wiary Kościoła Katolickiego. On też był jedynym zbrodniarzem sądzonym w Norymberdze, który przyznał się do popełnionych zbrodni, choć pewnie z nich wszystkich był najmniejszym kretynem. W roku 1956, dokładnie 26 sierpnia, 1 milion Polaków-pielgrzymów zebrało się u stóp Matki Boskiej Częstochowskiej, ślubując wierność Marii, Bogu, Krzyżowi, Kościołowi i zjednoczonemu duchowieństwu, że stać będą przy wierze ojców niezachwianie, bronić będą nierozwiązalności węzła małżeńskiego, życia nienarodzonych i będą stać na straży zgodnych z miłością stosunków ze sąsiadami. Tym ślubowaniom Polska i jej obywatele dotąd są wierni.

Co roku ponad dwa miliony pielgrzymów odwiedza Częstochowę. Każde wolne miejsce na ścianach Sanktuarium pokryte jest wotami, które stanowią dowodem, że od cudownego obrazu płynęły i płyną laski. Skarbiec przepelniony jest złotem, srebrem, diamentami, bursztynami i drogimi perłami. To dary królów polskich, papieży, magnatów i zwycięskich wodzów. Warto obejrzeć te skarby. Ktokolwiek z USA jedzie do Polski, nie powinien ominąć Częstochowy. U stóp Marii znajdzie na pewno pokój i lepszy wroci do domu. Kilka lat temu pewien Anglik odwiedził Polskę i Częstochowę. Po swoim powrocie oświadczył wobec prasy angielskiej: „Być może, że wiara katolicka zaniknie w krajach całego świata ale na pewno wciąż pozostanie żywa w jednym kraju w Polsce”.

ZEMBRZYCE

Zembrzyce, mała miejscowość, położona przy kolei z Krakowa do Suchej, osadzone w malowniczej dolinie, utworzonej przez rzekę Skawę, posiada niewielki, drewniany kościółek z cudownym obrazem Matki Boskiej. Jan Zembrzycki, właściciel Zembrzyc i wielu okolicznych wiosek, wystawił ową świątynię w roku 1530, która Piotr Tomicki, biskup grakowski, w roku 1533 konsekrował. Ponieważ kościółek wstawiał się dzięki obrazowi Matki Najśw. i laskom przez nią otrzymanym, w sto lat potem świątynię rozszerzono, by już mogła pomieścić wszystkich wiernych. Według dokumentów historycznych w skarbcu kościoła znajdowało się wiele wotyw i

bogatych naczyń, ale z czasem kult cudownego obrazu zmalał. Możliwe, że to było powodem, że w roku 1785 sukienkę z cudownego obrazu zabrano na rzecz skarbu państwowego.

Dopiero w roku 1888, nowonaznaczony proboszcz, Ks. Stanisław Heumann, przypadkiem odnalazł w dzwonnicy kościelnej zakurzony i porzucony obraz ale wciąż z widocznym napisem: "Cudowny Obraz Najśw. Panny Maryi Zembrzyckiej R.P. 1674". Proboszcz obraz oczyścił i odnowił, a z zebranych ofiar ludu i dziedzicki Zambrzyca, postarał się o nową sukienkę z szczerego srebra oraz koronę. Obraz ponownie został umieszczony w głównym ołtarzu i nadal odbiera cześć wiernych, jak za dawnych lat.

KATEDRA NA WAWELU W KRAKOWIE

Wawel jest najświetniejszym wzgórzem w Polsce. Zdobia go katedra i pałac królewski, który bogactwem i przepychem nie ustępuje pałacom zachodnim.

Pierwsza katedra, wystawiana z drzewa, miała być fundowana przez pierwszego króla polskiego, Mieczysława I. Obecna została wzniesiona kosztem królów Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego. Rozszerzona przez Kazimierza Wielkiego i bogato ozdobiona przetrwała do naszych czasów.

Skarbiec katedry posiada wiele pamiątek minionych wieków chwały i potęgi państwa polskiego. W samym środku świątyni pod murem baldachimem mieści się trumna ze szczątkami biskupa i męczennika Stanisława. Katedra jest otoczona 17 kaplicami, z których najświetniejsza jest złoła kaplica zygmunowska, wystawiona przez króla Zygmunta I. W kaplicy mieszczą się pomniki fundatora - króla i jego syna Zygmunta Augusta.

W katedrze również jest kaplica "Najświętszej Maryi Panny Snieżnej". Nazywa się też kaplicą Maciejewskich, ponieważ pod nią znajdują się groby Samuela i Bernarda Maciejewskich, kardynała i biskupa gnieźnieńskiego. Nazywa się "Snieżną", bo mieści w sobie kopię obrazu tejże samej nazwy z Rzymu. Kiedyś płonęła tam wieczna lampa i liczne a bogate wota zdobiły jej ściany, po których już nie ma dziś śladu. W katedrze także znajduje się krzyż, pod którym królowa Jadwiga zrobiła życiową decyzję poślubienia Jagiełły. Decyzja owa stała się pierwszym krokiem do unii politycznej Polski, Litwy i Rusi, tworzących t. zw. "Koronę" której wieczystą królową miała być ogłoszona Maria.

W podziemiach katedry znajduje się kryota śp. Marszałka Józefa Piłsudskiego.

KOŚCIÓŁ MARIACKI W KRAKOWIE

W centrum Krakowa, na rynku, dwoma wieżami strzela w

niebo wspaniały gotyk, kościół Najśw. Panny Marii Wniebowziętej. Biskup krakowski Iwo Odrowąż zaczął go budować w roku 1222 a mieszkańcy miasta ukończyli budowę świątyni w ciągu następujących trzech wieków. Mikołaj Wierzynek, kupiec i radca Krakowa, z własnych funduszy wystawił główną część kościoła, w której umieszczono prześliczny ołtarz, przedstawiający Wniebowzięcie Marii w wykonaniu sławnego artysty Wita Stwosza.

Na zewnętrznej ścianie świątyni znajduje się cudami wstawiony obraz "Matki Boskiej Łaskawej". Ciekawa jest historia tego obrazu. W roku 1410 we Włoszech szalało morowe powietrze czyli dżuma, dziś już w świecie nieznana ale swego czasu częsta i straszliwa. Wówczas to panna pobożna niewiasta imieniem Joanna a Customi w kościele OO. Dominikanów przed ołtarzem Marii prosiła o pomoc w nieszczęściu miasta i kraju. I jak mówi historia, Najśw.

Panna, trzymając w rękach połamane strzały, odezwała się do modlącej kobiety: "Jak te strzały złamane widzisz, tak złamany będzie gniew Boskiego Syna mego". Poleciała też, by poszła do miejscowego biskupa z zadaniem trzydniowego postu i procesją przebłagalną. Co, gdy zostało spełnione, plaga ustala. Odtąd zaczęto malować obrazy Marii, jak się okazała Joannie. Jeden z takich obrazów w roku 1651 przywiózł do Polski nuncjusz papieski Jan de Torres. Gdy w roku 1707 morowa zaraza wybuchła w Krakowie, radca Michał Bem polecił wymalować podobny obraz na ścianie Kościoła Mariackiego od strony ulicy Floriańskiej. Odprawione też we wszystkich kościołach uroczyste, przebłagalne nabożeństwa.

Zaraza ustała ale z 30,000 mieszkańców Krakowa choroba zabrała 19,270 ofiar. Aby przebłagać Boga, codziennie, na znak dany trąbą z wieży kościoła mariackiego, przed obrazem M.B. Łaskawej, umieszczonym na ścianie świątyni, lud Krakowa odmawiał litanie ku czci Marii. Gdy z biegiem czasu obraz ów uległ zniszczeniu, w roku 1876 zastąpiono go nowym w kamiennej oprawie i za szkłem.

W roku 1597 staraniem ks. Pawła Zatora umieszczono drugi obraz wewnątrz świątyni pod wyższą wieżą. W roku 1641 Stanisław Szembek i jego żona Anna wraz z bratem Aleksandrem przebudowali kaplicę i upiększyli.

Obraz ten, malowany na wzór częstochowskiego obrazu, uważany jest za cudowny. O tym obrazie pisze Hiacynt Pruszczyński w dziele "Morze Łask": "Ten ma z wielu miar zalecenie, jest bardzo piękny i łaskawy i zdolny do wzniesienia nabożeństwa. Przed nim wiele pociech ludzie utrapieni doznają, o czym wota wielkie znać dają i bogate fundacje.

Litania o tejże Pannie, odprawienie różnego nabożeństwa z

muzyką i z kazaniem, osobliwie we dni sobotnie, z niemałym zgromadzeniem ludzi, mając pobudki z tradycji ludzi pobożnych, którzy częstokroć nad tą kaplicą, w której ten obraz jest, światłość niebieską w nocy widzieli”. Kto więc będzie w Polsce i odwiedzi Kraków, niechże wstąpi do Kościoła Mariackiego i do wyżej wspomianej kalicy, ale niech się nie spodziewa oglądać owej “jasności niebieskiej”.

KATEDRA ŁACIŃSKA WE LWOWIE

Król Kazimierz rozpoczął budowanie katedry w roku 1350 ale ukończona została dopiero w roku 1479. W roku 1527 pożar zniszczył wieżę. Dzięki arcybiskupom Bernarda Willeczka i Wacława Sierakowskiego katedra została odnowiona i przyozdobiona.

We wielkim ołtarzu tej wspaniałej świątyni mieści się cudowny obraz Matki Najśw. Historia obrazu jest zadziwiająca. W ostatnich latach XVI wieku zmarła we Lwowie młodzianka Katarzyna Domagalewicz. Pochowano ją na cmentarzu koło katedry. Dziadek, by uczcić zmarłą wnuczkę, w roku 1598 postarał się o wymalowanie obrazu Matki Boskiej z Dzieciątkiem na prawym ręku. Obraz umieścił we framudze na zewnętrznej ścianie katedry od strony ulicy Halickiej. Naocznymi świadkami twierdzą, że w nocy widzieli dziwną jasność koło obrazu a we dnia tenże obraz mienił się. Wieść o dziwach szybko rozeszła się w mieście i okolicy. Wiele osób doznawało dużo łask. Wówczas to dziadek zmarłej i rodzina wystawiły kaplicę połączoną z kościołem i w niej umieścili cudowny obraz. Przed tym właśnie obrazem w roku 1656, dokładnie 1 kwietnia, w czasie “Potopu” król Jan Kazimierz razem z senatem, posłami i rycerstwem złożył ślubowanie, że postara się w Rzymie o ogłoszenie Marii jako Królowej Korony Polskiej jeśli Maria pozwoli zwyciężyć polskimi siłom wroga, Szweda. Okazało się z czasem, że kaplica jest za szczupła i dlatego w roku 1775 arcybiskup Sierakowski przeniósł cudowny obraz do wnętrza katedry i umieścił go w głównym ołtarzu, jakby na tronie spoczywającym na siedmiu kolumnach ozdobionych licznymi wotami. Tego samego roku, w dniu 12 maja, obraz ozdobiony został koronami z Rzymu. Ku utrwaleniu tej uroczystości arcyb. Sierakowski złożył u stóp Marii srebrną tablicę ofiarowaną przez zarząd miejski miastu Lwowa:

“Wielka Boża Rodzicielko, rzymskimi ozdobiona koronami: wieńczy Twa głowę diademem Głowa wiecznego grodu i świata, a miasto pobożne i Tobie oddane, ścieli pod Twe stopy swe serca. Spójrz na lwa ukorzonego i wysłuchaj łaskawie jego prośby, pokaż się nam matką, ochraniaj nas, strzeż i zbaw litościwie, Bogarodzico Dziewico”.

LEŻAJSK

Miasto i sanktuarium Najśw. Marii Panny, położone w malowniczej okolicy, znajduje się w odległości 70 klm. od Rzeszowa, w kierunku północno-wschodnim. Na końcu XVI stulecia żył w Leżajsku mieszczanin imieniem Tomasz Michałek. Był człowiekiem prostym ale bardzo pobożnym. Któregoś dnia wybrał się do lasu po chróst. Zatrzymał się w miejscu, gdzie często zwykł się modlić. I oto nagle ukazała się wielka jasność i w niej Matka Boska z Dzieciątkiem, która dała mu polecenie: “Tomaszu, to miejsce sobie obrałam, na nim cześć mojemu Synowi będzie oddawana i każdy człowiek mnie wzywający, dozna mojej przyczyny. Idź do starszych miasta tego i powiedz im moją i Syna mego wolę, i rozkaż im tu wybudować kościół pod moim imieniem”. Tomasz jednak nie spełnił zaraz polecenia Marii. Nie chciał wzbudzić do siebie nienawiści mieszkańców miasta a po drugie miał wątpliwość, czy to rzeczywiście był głos z nieba a nie ułudzenie szatańskie. Dwukrotnie jeszcze upominała Maria Tomasza, by spełnił jej prośbę, zanim udał się do ojców miasta, którzy pozwolili mu na tym miejscu postawić krzyż. Kiedy jednak i Sebastian Talarczyk, pasący w tych stronach bydełko, ujrzał Najaw. Pannę ubraną w biel, miejscowy proboszcz, ubrany w szaty kapłańskie, udał się na miejsce objawień i rozpoczął budowę drewnianego kościółka.

W roku 1606 biskup przemyski, Maciej Pstrokoński, zabrał się do budowy okazałej świątyni przy wydatnej pomocy króla Zygmunta III. Wystawiono też klasztor i oddano pieczę nad świątynią OO. Bernardynom. Obraz do tego kościoła wymalował miejscowy artysta Erazm. Był to człowiek głęboko religijny. To też całą duszę swoją włożył w obraz.

Odtąd sława cudownego miejsca rosła z każdym rokiem, o czym świadczą wota umieszczone w około cudownego obrazu. W roku 1634 biskup Henryk Firlej utworzył komisję, która stwierdziła cudowność obrazu i wiarygodność licznym doznanych cudów. Papież Benedykt XIV pozwolił na uroczystą koronację obrazu. Wydatki związane z koronacją pokrywał magnat Józef Potocki. Nie dożył jednak uroczystej chwili. Syn jego Stanisław, wojewoda kijowski, okazał się również hojnym i w dniu 8 września 1752 roku włożono na skronie Marii i Dzieciątka Korony złote, wartości 60,000 złp., poświęcone osobiście przez papieża Benedykta XIV. Aktu koronacji dokonał biskup Wacław Sierakowski, biskup przemyski. Sanktuarium Marii znane też jest z potężnych organów, fundacji Kalinowskiego.

NOWE MIASTO

Nowe Miasto leży około 60 klm. na wschód od Grudziądza,

nad rzeką Drwęcą. W kościele tego miasta w głównym ołtarzu mieści się rzeźbiona w drzewia figura Najśw. Panny z Dieciątkiem na ręku. Prawdopodobnie figura pochodzi z pierwszych wieków chrześcijaństwa w Polsce.

Według opowiadań figura miała się ukazać dzieciom pasącym bydło na łąkach w pobliżu rzeki Drwęcy. Właściwie figura stała na wodzie rzeki i posuwała się pod prąd. Dzieci natychmiast zawiadomiły starszych miasta i dziwną figurę zabrano do kościoła. Niestety figura zniknęła z farnego kościoła. Przechodzący drogą koło rzeki, dwaj kplawi żebracy zauważyli następnego dnia tę samą figurę w konarach lipy, rosnącej nad brzegami rzeki. Usłyszeli też głos, ażeby powiedzieli Janowi, że jest to wola Bożą, by on w pobliżu lipy zbudował kaplicę i w niej umieścił cudowną figurę. Jan był właścicielem tego miejsca i niedaleko miał zamek. To też łąki otaczające zamek nazwano "Łąkami Bratjańskimi". Brat Jan niezwłocznie zabrał się do budowy kaplicy najpierw mniejszej a potem większej. Zbudował ją naokoło lipy, na której zjawiała się figura.

Od tej chwili liczne łaski otrzymywali wierni czciciele Marii. Lud Boży cieszył się, że na Łąkach mieszka ich Pani. W roku 1639 Paweł Działyński, wojewoda pomorski, zbudował przy kościele klasztor i sprowadził do niego OO. Reformatorów. Od tej chwili wzrosła cześć do Matki Boskiej na Łąkach. Było tak dużo cudownych łask, że zwrócono się do Rzymu z prośbą o koronację figury na Łąkach. Za pozwoleniem papieża Benedykta XIV w dniu 4 czerwca 1752 roku Wojciech Leski, biskup chełmiński, dokonał aktu koronacji. Korony były złożone w kościele w Nowym Mieście, skąd w uroczystej procesji przeniesiono je do Łąk. W roku 1754 zachorowała w Rosinie na Litwie Teresa Makiedowna. Owa panienska nigdy nie słyszała o Łąkach. Zaopatrzona sakramentami oczekiwała śmierci. I oto jakby we śnie ujrzała przepiękną Panię, która dała umierającej zlecenie: "Pójdź za mną na miejsce zwane Łąki. Tam cię uzdrowię. Jeśli nie pójdziesz, roku nie dożyjesz". Po czym Pani zaprowadziła umierającą poprzez góry i ukazała jej Łąki. Po owym cudownym śnie Teresa czuła się zdrową. Rozpytywała się wszystkich w okolicy, gdzie są owe Łąki, dokąd Pani poleciła jej się udać, ale nikt nie mógł jej pomóc. Nikt o Łąkach nie słyszał. Kiedy Teresa zaniechała wykonania polecenia Pani, znów zachorowała. Wobec tego postanowiła pójść do Łąk na ślepo. W długiej i męczącej drodze dowiedziała się, gdzie znajdują się Łąki i kiedy przyszła na miejsce, poznała zaraz i okolicę i kaplicę i cudowną figurę Najśw. Panienki.

W roku 1754 OO. Reformaci w Łąkach wybudowali nowy kościół i w nim umieszczono figurę. W roku 1875 Prusacy zamknęli klasztor i kościół. W klasztorze zamieszkał żandarm. W roku 1881 piorun uderzył we wieżę kościoła ale pożar zagaszono. W dniu następnym zbrodniarz w dwu miejscach kościoła podłożył ogień i kościół spłonął. Na szczęście w poprzednim dniu prowincjał OO. Reformatorów wyrąbał figurę Matki Najśw. z ołtarza kościoła na Łąkach i przeniósł ją do kościoła w Nowym Mieście, gdzie dotąd się znajduje.

BOREK

Na szlaku kolei żelaznej między Leszmem a Jarocinem, w miejscowości Borek na Zdzieżu, znajduje się bardzo piękny kościół zbudowany w formie krzyża. W XIV wieku Borek był przedmieściem Zdzieża, a że leżał pod lasem nazwano go Borkiem. W roku 1423 pożar doszczętnie zniszczył Zdzież i wówczas mieszkańcy spalonego miasta przenieśli się do Borka. Od tego czasu Zdzież nie dzwignął się już więcej i pozostał jedynie przedmieściem.

W XVII wieku w Borku zbudowano wspomniany kościół pod wezwaniem Najśw. Marii Panny. Powstał na zgliszczach poprzedniego zniszczonego kilkakrotnie pożarem. Kościołem opiekowało się stowarzyszenie kapłanów, czcicieli Marii i dlatego naznano ich Marianami.

Cudowny obraz "Pocieszenia Najśw. Marii Panny" wymalował miejscowy artysta na drzewie cyprysowym. Miało to być pod koniec XIV wieku. Wnet obraz zasłynął cudami, które spisywano do ksiąg i ogłaszano. Doznawano wiele łask a nawet powrót do życia. Owe cuda tak rozślały obraz Marii, że jego kopie znalazły się w wielu miejscowościach Polski: w Śremie, Poznaniu, Krotoszynie i w Krakowie u OO. Pijarów. Dzięki ks. Szczęsnemu Durewicz, proboszczowi Borka oraz komisji biskupiej, która badała cuda i historię obrazu, ks. Andrzej Szoldrski, biskup poznański, w roku 1745 uznał obraz Marii w Borkach za cudowny.

Wierni w dowód otrzymania od Marii łask u stóp cudownego obrazu składali w ciągu lat dużo darów w srebrze i złocie. Złakomiał się na nie niejaki Józef Kaczmarek. W przededniu uroczystości maryjnych, w dniu 2 lipca, Kaczmarek udał się do świątyni. W nocy postanowił dokonać świętokrackiego czynu. Gdy już ściemniało i nastąpiła noc, zbliżył się do ołtarza Marii, ale w ciemnościach nocy zobaczył jakąś niewiastę. Przeraził się. Kiedy jednak ochłonął z przerażenia jeszcze więcej zbliżył się do ołtarza i znów ujrzał niewiastę dziwnie podobną do jego zmarłej matki. Zjawia nuciła pieśń pobożną. Kaczmarek zdrętwiał. Uprzymomnił sobie, że dopuszcza

się strasznego świętokractwa. Spojrzał na cudowny obraz i zapłakał. Rano przed kapłanem wyznał swój grzech, poddawał zgromadzone łupy, naprawił krzywdy wyrządzone i odtąd prowadził w Borkach bardzo przykładne życie.

W roku 1604, w uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego, piorun uderzył w Wojciecha Sajduka. Ponad godzinę leżał bez znaku życia. Zaniesiony przed cudowny ołtarz wymówił imię "Jezus" i wrócił do życia. W tydzień potem przyszedł do świątyni w towarzystwie zarządu miejskiego na dziękczynne nabożeństwo i polecił wymalować obraz przedstawiający owe zdarzenie. Obraz mieści się w kościele. W czasie "Potopu" obraz był w ukryciu w Trzebnicy, skąd po wypędzeniu z Polski Szwedów wrócił na dawne miejsce. Liczne pielgrzymki udają się co roku do Borek a przede wszystkim w dniach 2 lipca i 8 września. Prócz cudownego obrazu "Pocieszenia Najśw. Panny" jest też w bocznej kaplicy figura Matki Boskiej Bolesnej z martwym ciałem Pana Jezusa na kolanach. Jak podaje sobie lud, obraz i figura jest dziełem tego samego artysty, Erazma.

LIPY POD LUBAWA

Lubawa znajduje się w dawnych granicach Prus. Około 70 klm. na wschód od Grudziądza. W bliskiej odległości od Lubawy jest miejscowość Lipy. Kiedyś rósł tam gaj lipowych drzew. W cieniu tych drzew pogańscy prusacy odprawiali pogańskie obrzędy, uczty i igrzyska. Na ziemiach pruskich z ręk pogan poniósł śmierć męczeńską patron naszej parafii św. Wojciech. W początkach XIII wieku panował nad tymi ziemiami książę Sławubano nawrócony przez biskupa Chrystiana a ochrzczony przez papieża Innocentego III. Jednym z miejsc, gdzie poganie jeszcze odprawiali swe obrzędy był gaj lipowy pod Lubawą. Nazywano go wówczas "Świętym Gajem". Jak podaje podanie, w tym gaju nad jedną z lip rosnących nad rzeczką ukazała się wielka jasność. Pod lipą znaleziono statuę Bogarodzicy, wyciosaną z drzewa.

Dziewica trzymała na ręku Bożą Dziecinę. Wierni chrześcijanie zabrali figurę i odnieśli ją do kościoła farnego w Lubawie, którego budowę rozpoczęto w roku 1233. Niestety figura dziwnym sposobem wróciła na dawne miejsce. Trzykrotnie powtórzyła się ta wędrówka. Wobec tego biskup Chrystian w towarzystwie księcia Sławubano w uroczystej procesji z figurą udał się do "Świętego Gaju". Biskup przemówił do zebranych chrześcijan: "Widzieliście wszyscy, że Matka Najśw obrała sobie to miejsce, abyśmy Ja uczcili. Tu więc wybudujemy Jej kaplicę. Ale nie godzi się, aby obok Niej stała ta lipa pogańska, pod która bezbożne bogi czczone

bywają. Pójdźmy iusuńmy ją. Gdy to powiedział, sam biskup ujął w ręce swoje siekiere i nią w lipę uderzył. Obecni chrześcijanie dokończyli roboty, rozrąbując lipę w drobne kawałki. Na miejscu lipy pogańskiej zbudowano skromną kaplicę.

Niestety, chrześcijanie w tej części kraju byli jeszcze nieliczni. Paganie wciąż byli potęgą. To też obawiano się pozostawiać figurę bez opieki w kaplicy. Po każdym nabożeństwie czy procesji odnoszono ją do pobliskiego kościoła farnego w Lubawie. Tak znajduje się po dzień dzisiejszy, w bocznej kaplicy kościoła. Kaplice tę wystawiły w roku 1620 trzy siostry Martyckie: Magdalena, stynna księżni Benedyktynki chełmińskich. Anna, zakonnica w Chełmnie, Zofia, żona Samuela Żalińskiego. Przy kaplicy powstała fundacja, z której utrzymywano dwóch księży i trzech śpiewaków kościelnych. Lud okoliczny kochał swoją Najśw. Pannę Lipską. Szczególnie w czasie posuchy, burz deszczowych i głodu liczni wierni gromadzili się przed kaplicą Marii. W procesjach śpiewano ku Jej czci:

W czasie krytycznym do Twojej przyczyny

Udające racz wysłuchać syny:

Mario Lipska w maleńkiej posturze,

Rozpędź te burze!

W czasie "Potopu" Maria dwukrotnie ocaliła obywateli Lubawy. Największe rzesze ludu gromadzą się 2 lipca, w święto Nawiedzenia Najśw. Marii Panny.

SWARZEWO

Swarzewo leży nad zatoką Pucką, na północny zachód od Gdańska. Wieś ta, położona na przedpolu półwyspu Hel, znana jest wszystkim Kaszubom od najdawniejszych czasów dzięki licznym łaskom, których Maria udziela wiernym swoim czcicielom. Szczególnie rybacy w czasie połowów morskich i burz zwracają się do swej "Gwiazdy Morza". 8 września, w uroczystość Narodzenia N.M.P. liczne pielgrzymki gromadzą się u stóp maryjnego sanktuarium Kaszubów. Nowy kościół w stylu gotyckim, ładujący podobny do kościoła św. Wojciecha w Detroit, wystawiony został na miejscu dawnego w latach 1877 do 1880.

Figura Matki Najśw. z Dzieciątkiem na ręku rzeźbiona jest w drzewie. Ozdobiona jest srebrnymi koronami i berłem w ręku Marii. Miejscowe dokumenty zaginęły w zawieruchach wojennych i mało stosunkowo wiemy o tej figurze. Wieś była kiedyś własnością króla polskiego. Posiadała niektóre przywileje Zakonu Krzyżackiego, potwierdzone przez króla polskiego. Miała własny kościół i księdza przy nim.

Według podania, gdy miejsce, gdzie obecnie jest Swarzewo, było malutką osadą rybacką, tuż nad zatoką Pucką, miało wszystkim dostępną studzienkę. Otóż razu pewnego nad studzienką miała okazać się figura Najśw. Panienki. Otaczał ją wielki blask. Rybacy, widząc w tym znak z nieba, nad studzienką zbudowali kapliczkę i w niej na ołtarzu umieścili cudowną figurę. Po pewnym czasie przenieśli figurę do kościoła na Helu. Kiedy luterska herezja dosięgnęła brzegów morskich Kaszub, bezbożnicy wyrzucili z kościoła wszystkie obrazy i figury i tę cudowną też. Pan Bóg jednak nie pozwolił jej zginąć. Figura ponownie ukazała się nad studzienką i pobożni Kaszubi przenieśli statule do miejscowego kościoła w Swarzewie.

Nad ową studzienką po dzień dzisiejszy znajduje się kaplica i w niej była spisana historia cudownych zjawień wierszem polskim i niemieckim. Wiersze owe napisane były w roku 1776. Był też w kościele swarzewskim inny opis cudownej figury i łask przez nią otrzymanych. Umieszczono go na dwunastu obrazach w wielkim ołtarzu naokoło figury. Opis ten i obrazy zostały usunięte przez ówczesnego proboszcza, ks. Michała Deringa. Było to w roku 1684. Pozostały wtedy tylko napisy łacinskie, które proboszcz przeniósł na inny wielki obraz, zawieszony nad dawną zakrystią, a przedstawiający procesję w Swarzewie.

Swarzewo miało zawsze licznych czcicieli. Jednym z nich był ks. Aleksander Kęski, opat Cystersów w Oliwie. W skarbcu kościoła swarzewskiego wśród 30 wot znajduje się siedem ofiarowanych przez wspomnianego dostojnika. Pochodzą z lat 1645 - 1666. Prócz tego opat ofiarował dla kościoła srebrne lichtarze, bogatą monstrancję, krzyż i srebrną puszkę. Puszka ma podstawę na kształt nogi ludzkiej, na znak, że ją złożył opat w dowód wdzięczności za wyzdrowienie nogi.

-----Na jednym ze srebrnych wotów, przez opata ofiarowanych, w języku łacinskim umieszczony jest napis, który w przekładzie polskim brzmi: "Chciałbyś być wolnym od cierpień, ty, coś jest synem Ewy, odmawiaj często Zdrowaś na cześć Matki, która od cierpień uwalnia".

GIETRZAŁD

Gietrzwałd leży przy głównej drodze, 21 klm. na zachód od Olsztyna. Miasto chlubi się przepięknym gotyckim kościołem. W głównym ołtarzu umieszczona została figura Niepokalanego Poczęcia, a obok niej święci Apostołowie Piotr i Paweł oraz inni święci. Na suficie rzuca się w oczy nigdzie niespotykany obraz. Niepokalana siedzi na tronie ze złota wysadzonym kosztownymi perłami.

Najśw. Panna na lewym kolanie trzyma spoczywające Dzieciątko. Nad tronem Marii unosi się trzech aniołów. Dwóch z nich trzyma w rękach koronę na głowę swej Królowej a trzeci berło. Nad aniołami w promieniach jaśnieje świetlany krzyż.

Początki tego obrazu są następujące. Wieczorem, dnia 27 czerwca 1877 roku, Justyna Szafrąńska, 13 letnia dziewczynka, razem ze swoją matką wracała z egzaminu katechizmu, który szczęśliwie złożyła, co ją upoważniało do przyjęcia I Komunii św. Właśnie mijala klon, rosnący w pobliżu plebanii. W koronie klonu dziewczę widzi jakxs postać ludzką, osłoniętą nadzwyczajną jasnością. Gdy podeszła bliżej, poznała w zjawie Dziewicę. Po chwili najśw. Dzieciątko jakby spłynęło do Matki z nieba. Jeszcze potem Matka i Dziecie odeszły do nieba i widzenie znikło. Przypadkiem obecnym w czasie widzenia był miejscowy proboszcz. Jemu powiedziała dziewczyna, że widzi Panię o niezwyklej piękności, z długimi włosami spadającymi z jej ramion. Siedzi na tronie złotym wytkanym perłami. Proboszcz polecił wówczas dziecku odmówić głośno "Zdrowaś". Po owym niespodziewanym widzeniu dziewczę powiedziało matce swojej: "Chciałam uciec, a ruszyć z miejsca nie mogłam. Chciałam krzyknąć, a ust otworzyć nie mogłam".

Ks. Proboszcz polecił dziewczęciu następnego dnia przyjść w to samo miejsce i odmówić różaniec, w czasie którego nawet przed biciem dzwonów na "Anioł Pański", podobnie jak poprzedniego dnia, widziała ową piękną Panię, a nad jej głową trzech aniołów, trzymających koronę i berło. Odtąd dziewczę w towarzystwie koleżanek i rówieśniczek codziennie przychodziło pod klon i odmawiało różaniec. Za każdym razem widziało Panię. Z polecenie proboszcza podczas jednego z następnych zjawień pyta się Pani, czego żąda. Odpowiedź była: "Żądam, abyście codziennie odmawiali różaniec". Jeszcze innym razem wyznała: "Jam jest Najśw. Panna Niepokalanie Poczęta".

W uroczystość Nawiedzenia Najśw. Panny przybył nowy świadek objawień w osobie dwunastoletniej Barbary Samulowskiej. Od tego dnia coraz więcej ludzi wieczorami zbierało się pod klonem. W dniu 12 lipca prócz wspomnianych dzieci, dwie starsze osoby zaczęły widywać Panię. Były nimi Elżbieta Bylitowska, wdowa od kilku lat oraz panna Katarzyna Wieczorek, lat 24. Od tego dnia trzykrotnie w ciągu dnia odmawiano różaniec, ilekroć na "Anioł Pański" były dzwony. Na powtórzone Pani pytanie proboszcza, jak długo będą trwały objawienia, Pani odpowiedziała, że przez dwa miesiące.

Tymczasem wieści o objawieniach w Gietrzwałdzie rozeszły się po najdalszej okolicy. Większość wierzyła w prawdziwość obja-

wień. Wielu jednak podejrzewało podstęp szatana. Trzech lekarzy dwukrotnie przez szereg dni badało świadków objawień. Stwierdzili, że wszystkie cztery osoby są fizycznie i psychicznie zdrowe - prawdomówne i szczerze w wypowiedziach. Do tego samego wniosku doszło dwóch księży po długich i drobiazgowych badaniach osób i treści objawień. Władze kościelne wprawdzie pozwoliły na opublikowanie zdarzeń w Gietrzwałdzie ale same nie wydały żadnego sądu w sprawie objawień.

Nastąpił ostatni zapowiedziany dzień zjawień. Ponad 50 tysięcy wiernych zgromadziło się pod klonem. Był to rzeczywiście ostatni dzień zapowiedziany dawno przez Panią. Było to 8 września 1877 roku, uroczystość Narodzenia Najśw. Panienki. W tym dniu Niepokalana miała poświęcić studzienkę. Nad studzienką mieści się napis: "Pulcheryi z Czarneckich Sędzierskiej, zeznającej pod przysięgą, że nie mogąc znaleźć ulgi ni pomocy u ziemskich lekarzy, na chrobę płuc i ciężkie cierpienia wewnętrzne, skoro się z wiara i ufnością oddała w opieką Najśw. Panny w Gietrzwałdzie, dnia 2 sierpnia 1878 roku wróciła zdrowa do domu."

GOSTYN

Blisko miasta Gostynia wznosi się wzgórze, które od niepamiętnych czasów nosi nazwę "Świętego Wzgórza". Na nim znajdował się obraz Najśw. Panny. Nie wiadomo, kto malował ten obraz ani kto go przyniósł na Święte Wzgórze. Dość, że zapiski historyczne mówią o nim już w roku 1511. Ponieważ kapliczka z cudownym obrazem nie mogła pomieścić liczne pielgrzymki, Maciej Gostyński razem z miejscowym proboszczem z Oparowa wystawili nowy kościół na miejscu dawnej kapliczki. Podanie mówi, że pewien kapłan imieniem Stanisław Borek, pochodzący z Gostynia, miał namalować ten obraz. On też miał na dole obrazu umieścić inicjały swego nazwiska "S.B." Obraz jest malowany na drzewie cedrowym. Maria na obrazie trzyma na lewym ręku Dzieciątka a w prawym kwiaty. 2 sierpnia 1726 roku Jan Tarła, biskup poznański, uznał obraz w Gostyniu za cudowny.

W roku 1668 Adam Konarzewski w dowód za łaskę zdrowia przy kościele ufundował klasztor OO. Filipinów a w miejsce starego kościoła ufundował nowy na wzór weneckiego kościoła "Sancta Maria de la Salute". Poświęcenie sanktuarium odbyło się w dniu 8 września 1698 roku, ale zakończenie budowli nastąpiło dopiero w roku 1731. W roku 1756 dzięki ofiarności Weroniki, wnuczki Adama Konarzewskiego, kościół a raczej kopułę kościoła pokryto miedzią. W dwóchsetną rocznicę sprowadzenia OO. Filipinów do Gostynia przepięknie odmalowano wnętrze świątyni, wyrażające

główne sceny z życia Najśw. Panienki i sławniejszych patronów Polski. W roku 1873, z polecenia brutalnych rządów pruskich, OO. Filipini musieli opuścić Gostyń i odtąd przez kilkanaście lat sanktuarium było zamknięte. W późniejszych latach dopiero Prusacy pozwolili jednemu księdzu na odprawienie mszy św. w kościele.

W tymże kościele, w bocznym ołtarzu, po lewej stronie znajduje się figura Matki Boskiej, trzymającej na kolanach martwe ciało Jezusa. Podanie mówi, że w XVI wieku Anna z Konarskich, zarażona herezją, usiłowała spalić figurę, a gdy nie spłonęła, wrzuciła ją do studni i zarzuciła kamieniami. Po 30 latach wydobyto ze studni figurę, odnowiono ją i umieszczono w ołtarzu kościoła. W czasie "Potopu" obraz cudowny oraz figurę wywieziono w bezpieczne miejsce na Śląsku. A gdy nastąpiły spokojniejsze czasy, obraz i figurę sprowadzono na dawne miejsce.

MEMORIES OF THE CENTENNIAL

MEMORIES OF THE CENTENNIAL